

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE VE KANADA MÜLTECİ POLİTİKALARININ
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Murat KANDEMİR

İstanbul, Ağustos-2018

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE VE KANADA MÜLTECİ POLİTİKALARININ
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Murat KANDEMİR

100036823

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ayşem Biriz KARAÇAY

İstanbul, Ağustos-2018

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

..... Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İktisat
Yüksek Lisans programı öğrencisi..... MURAT KANDEMİR
..... Türkiye ve Kanada Mülteci Politikalarının Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi
..... başlıklı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulu 25.05.2018 tarih ve 2018 / 475 / 12 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI Ayşem Biriz Karasay	
JÜRİ ÜYESİ Deniz Sert	
JÜRİ ÜYESİ İlke Civelekoglu	

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ÖNSÖZ

Mesleğim nedeniyle en az kendi ülkem kadar sevdiğim ve tanıdığım Kanada'nın mültecilere yönelik kapsamlı politika ve uygulamalarının bir gün ülkemde de uygulanması düşüncesiyle yapmaya karar verdiğim bu araştırma sürecinde, benden desteğini hiç eksik etmeyen çok değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi, Sayın Ayşem Biriz KARAÇAY'a ve bölümümü<ün diğer değerli hocalarına teşekkürlerimi sunarım... Tez yazımı süresince uzun çalışmalarında ihmal ettiğim aileme sonsuz teşekkürlerimi sunar her zaman bana destek olmalarından dolayı duyduğum memnuniyeti de bir kez daha yad etmek isterim.
İyi ki varsınız...

Murat KANDEMİR
İstanbul 2018

TÜRKİYE VE KANADA MÜLTECİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Murat KANDEMİR

ÖZET

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte Türkiye Cumhuriyeti dünyanın hiçbir coğrafyasında bugüne kadar görünmemiş büyüklükte bir “mülteci krizini” ile karşı karşıya kalmıştır. Şüphesiz askeri güç kullanarak bu tür dramların önüne geçmekten ziyade, dili, dini, kültürü ve değerleri farklı olan Suriyeli mültecileri Türk toplumuna entegre etmeye yönelik ulusal nitelikte ve sistemli “göçmen ve mülteci” politikaları geliştirmek daha önemlidir.

Ancak Türkiye’nin büyük bir hızla uluslararası göçmen ve mültecilere yönelik ulusal politikalarını gözden geçirerek revize etmesi için, bu konuda kendisine model ve örnek alınacak ülkelerin başında gelen Kanada gibi model ülkelerin göçmen ve mülteci politikalarını çok iyi analiz etmesi gerekmektedir. Zira uluslararası göçleri her yönden bir sorun olarak değil bir fırsat olarak gören ve bu fırsatı dünyada en iyi değerlendiren ülke olma özelliğini taşıyan Kanada’nın uluslararası göçmenlere yönelik geliştirdiği politika ve sistemler bu ülkeyi günümüzde uluslararası göçmen politikaları konusunda model ülke haline dönüştürmüştür.

Üstelik İslam fobia’nın bu kadar güçlendiği yüzyılımızda, Kanada’nın hem emsal Batılı ülkelere göre çok daha fazla sistemli uygulamalarının olması, hem de bu ülkenin uluslararası mültecilerin sosyal ve siyasal haklara erişim hakkını verme konusundaki duyarlılığı bu ülkeyi mülteciler açısından en çok tercih edilen göç ülkesi konumuna taşımıştır.

İşte sayılan nedenlerle son derece gelişmiş ve düzenli bir göç sistemine sahip olan Kanada’nın mültecilere yönelik uyguladığı resmi politikaların; hâlihazırda düzensiz ve kitlesel göçe yönelik yeni ulusal politikalar oluşturma yolundaki Türkiye’nin mültecilere yönelik resmi politikalarıyla karşılaştırılma olarak değerlendirilmesi oldukça önemli bir araştırma konusu olarak görülmektedir. Ayrıca böyle bir araştırmanın her şeyden önce Suriyeli mültecilerin entegrasyonu konusunda önemli sorunlarla boğuşan Türk devletine yeni uluslararası mülteci politikaları belirleme konusunda stratejik katkılar sunacağı değerlendirilmektedir.

Temel amacı Türkiye ve Kanada’nın uluslararası mültecilere yönelik resmi politika ve uygulamalarını karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek, Türkiye’deki mültecilerin toplumsal entegrasyon problemlerine yönelik Kanada’nın çok-kültürlülük politikası çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmek olan bu araştırma literatür incelemesi şeklinde yapılmıştır.

Araştırma sonucunda çok fazla ihtiyaç duyulmasına rağmen Türkiye’de henüz doğrudan doğruya mültecilere yönelik düzenlemeler içeren herhangi bir yasa ve en azından müsteşarlık ya da Bakanlık düzeyinde idari ve kurumsal bir örgütlenme olmadığı; oysa Kanada’nın söz konusu alanları 1970’li yıllardan itibaren ülkede geçerli olan mülteci ve göçmen yasalarının yanı sıra, idari anlamda bir federal bakanlık düzeyinde yönettiği anlaşılmıştır.

Kanada’nın tarihi itibarıyla göçmen ve mültecilerin bu ülkeye yönelik hareketlerini çok iyi çözümleyerek ülkesine yönelik göçten sosyal ve ekonomik anlamda maksimum faydalanmayı hedefleyen politikalar geliştirirken, Türkiye’nin dünyanın en eski medeniyetlerine beşiklik eden jeopolitik ve jeo-stratejik konumuna yaraşır düzeyde bu bilinç düzeyiyle uluslararası göçmen politikaları geliştiremediği araştırma sonucunda görülmüştür.

Ayrıca araştırma sonucunda mültecilerin toplumsal entegrasyonu konusunda Kanada'nın halihazırda uyguladığı ve geliştirdiği sistemlerin, BM Cenevre ve New York Sözleşmeleriyle oluşturulan uluslararası mülteci hukukundan bile gelişmiş düzeyde olduğu; oysa henüz mültecileri kabul yönünden 1951 yılında koyduğu “coğrafi çekinceyi” bile kaldırmamış olan Türkiye'nin mültecilerin Türk toplumuna entegrasyonu konusunda henüz göçmen ve mültecilerin entegrasyonu politikası bile olmadığı anlaşılmıştır.

Son olarak araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre Kanada'nın uluslararası mültecilere yönelik resmi politika ve uygulamaları paralelinde Türkiye'deki mültecilerin Türk toplumuna tam entegrasyonuna yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Göçmen ve Mülteciler, Türkiye'nin Mülteci Politikaları, Kanada'nın Mülteci Politikaları, Toplumsal Entegrasyon, Çok Kültürlülük

Anahtar Sözcükler

COMPARING THE REFUGEE POLICIES OF TURKEY AND CANADA

Murat KANDEMİR

ABSTRACT

The Republic of Turkey has been faced with a huge, unprecedented size “refugee crisis” that has never been witnessed before in any geography in the world with the civil war that started in 2011 in Syria.

Undoubtedly, it is more important to develop national and systematic "immigrant and refugee" policies to integrate Syrian refugees with different tongues, religions, cultures, and values into the Turkish society, instead of using military force to prevent such dramas.

However, It is necessary to analyze the model countries' immigrant and refugee policies such as Canada, which is the leader of the countries to be modeled since Turkey needs to review and revise its national policies towards refugees and international migrants. Because Canada is one of the unique countries accepting that; international immigration is not a problem everywhere but an opportunity and it is the best place to evaluate this opportunity in the world, Canada's policies and systems developed by international immigrants have transformed this country into a model country for international immigration policies today.

Moreover, in the face of such a strong Islam phobia, Canada has much more systematic practices than both comparable western countries, and the sensitivity of this country to the international refugees' right to access social and political rights has made this country the most preferred choice for refugees, immigration country.

Comparing new national policies toward refugees and irregular and massive migration of Turkey with the official policies of Canada, which has a highly developed and regular migration system, because of the reasons mentioned above is seen as an important research topic. In addition, such a study would, above all, provide a strategic contribution to the determination of new international refugee politics for the Turkish state, which is struggling with major problems in the integration of Syrian refugees

The main objective of this study is examining and comparing the refugee policies of Turkey and Canada and developing recommendations based on Canada's multicultural policy for the problems of social integration of refugees in Turkey. For this purpose, this study was carried out as a literature review.

As a result of the research; Although very much needed in Turkey yet any laws, including direct arrangements for refugees and at least undersecretary of the Ministry or the administrative and institutional level, was determined to be an organization. It has been agreed that Canada has been administering such areas in the administrative sense at the federal ministerial level, as well as refugee and immigration laws applicable in the country since the 1970s.

Canada has developed policies aimed at maximizing social and economic benefit from immigration to its country. If Turkey; has not developed internationally successful immigration policies for its geopolitical and geostrategic position, cradling the world's oldest civilizations. In addition, on the social integration of refugees; the systems implemented and developed by Canada have been determined to be even advanced, even under the international refugee laws established by the UN Geneva and New York Conventions.

On the other hand, it has been understood that Turkey, which has not canceled the “geographical reservation”, imposed in 1951 accepting the refugees, has not yet even a policy for the integration of immigrants and refugees.

Finally, according to the findings of the research, some suggestions for the full integration of the refugees to the Turkish community has been developed in line with official policies and practices related to Canada’s international refugee policies.

Keywords: Migrants and Refugees, Turkey's Refugee Policy, Canada's Refugee Policy, Social Integration, Multiculturalism

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. AB ve EFTA Ülkelerine Yapılan Uluslararası Koruma Başvuru ve Kabullerin Sayısı (2016).....	31
Tablo 2. Kanada Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2017).....	49
Tablo 3. Kanada'ya Sığınan Mültecilerin Yıllara ve Bölgelere Göre Dağılımı	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1. Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar (2005-2016)	26
Şekil 2. 2016 Yılı Ülkelere Göre Yabancıların Yasal Girişleri (İlk 10 Ülke)	27
Şekil 3. Yabancıların Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeme Nedenleri(2016)	28
Şekil 4. Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	29
Şekil 5. Türkiye'ye Yapılan Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı (2005-2016)	29
Şekil 6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyrukları	30
Şekil 7. Kanada Göçmen Sayıları ve Değişim Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı	49
Şekil 8. Kanada Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2017).....	50
Şekil 9. Kanada'ya Gelen Uluslararası Göçmenlerin Kategorilerine Göre Dağılımı (2000-2017).	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 10. Kanada'ya Planlanan Göçmen Sayılarındaki Artışların Yıllara Göre Dağılımı (2017).....	53
Şekil 11. Kanada'daki Uluslararası Göçmenlerin Vatandaşlık Alma Oranları (1991-2016).	54

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ACS	:Association for Canadian Studies (Kanada Çalışmaları Derneği)
AEO	:Arranged Employer Opinion (Ayarlanmış İşveren Pozisyonu)
AFAD	:Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AİHM	:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ARC	:Authorization to Return to Canada (Kanada'ya Dönüş İzni)
BC	:British Columbia
BM	:Birleşmiş Milletler
BMMYK	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BOC	:Basis of Claim Form (İltica Talebi Temeli Formu)
BRA	:Balanced Refugee Reform Act (Mülteci Reform Yasası)
CAC	:Country of Asylum Class (Sığınılan Ülke Sınıfı)
CEC	:Canada Experience Class (Kanada Tecrübe Sınıfı)
CIC	:Citizenship and Immigration Canada, (Kanada Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanlığı (yeni adı IRCC))
CRSR	:Convention Relating to the Status of Refugees (Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Anlaşma)
DCO	:Designated countries of origin (Menşe Ülkeler)
DW	:Deutsche Welle
EC	:European Council
ECA	:Educational Credential Assessment (Eğitim Denklik Raporu)
EMN	:European Migration Network (Avrupa Göç Ağı)
FSTC	:Federal Skilled Trades Class (Kanada Kalifiye İşçi Programı)
FSWP	:Federal Skilled Worker Program (Federal Nitelikli Göçmen Sınıfı)
GC	:Government of Canada (Kanada Hükümeti)
GCIM	:The Global Commission on International Migration (Uluslararası Göç Küresel Komisyonu)
GİGM	:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HRSDC	:Human Resources and Skills Development Canada (Kanada İnsan Kaynakları ve Becerileri Geliştirme Bakanlığı)
IFH	:Interim Federal Health (Kanada Geçici Federal Sağlık Sigortası)
ILO	:International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
ILP	:Immigration Loan Program (Göçmenlik Borç Programı)
IOM	:International Migration Organization (Uluslararası Göç Örgütü)
IRB	:Immigration and Refugee Board of Canada, (Kanada Göçmenlik ve Mülteci Kurulu)
IRCC	:Immigration, Refugees and Citizenship Canada (Kanada Göçmenlik, Mülteciler ve Vatandaşlık Bakanlığı)
IRPA	:Immigration and Refugee Protection Act (Göçmenlik ve Mülteci Koruma Yasası)
IRPR	:Immigration and Refugee Protection Regulations (Göçmenlik ve Mülteci Koruma Yönetmelikleri)
İKO	:İşgücüne Katılım Oranı
LGBT	:Lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel
LMO	:Labor Market Opinion (Emek Piyasası Görüşleri)
MCSS	:Ministry of Community and Social Services Toplum ve Sosyal

	Hizmetler Bakanlığı
NAFTA	:The North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması)
NATO	:North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NOC	:National Occupational Classification (Ulusal Meslek Sınıflandırması)
PCISA	:Protecting Canada's Immigration Systems Act (Kanada Göçmenlik Sistemini Koruma Yasası)
PGWP	:Post-Graduate Work Permit (Mezuniyet Sonrası Çalışma İzni)
PNP	:Provincial Nominee Programs (Eyalet Aday Göçmenlik Programı)
PRRA	:Pre-Removal Risk Assessment (Geri Gönderme Öncesi Risk Ölçümü)
R.G.	:Resmi Gazete
RAD	:Refugee Appeal Division (Mülteci Temyiz Şubesi)
RAP	:Resettlement Assistance Program (Hükümet Yerleşim Destek Programı)
RPD	:Refugee Protection Division (Mülteci Koruma Şubesi)
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	:Türk Dil Kurumu
TFWP	:Temporary Foreign Worker Program (Geçici İşçi Programı)
UN	:United Nations
UNHCR	:United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
YUKK	:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA

ULUSLARARASI GÖÇ ve İLTİCA HAREKETLERİ

1.1. Uluslararası Göç ve İlticanın Kavramsal Çerçevesi	6
1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramlarının Tanımı ve Unsurları.....	6
1.1.2. Uluslararası Göç Türlerinin Tanımı ve Özellikleri.....	8
1.1.3. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramlarının Tanımlanması	10
1.1.4. Uluslararası Göçün Günümüzdeki Anlam ve Önemi	11
1.2. Uluslararası Göçe Yönelik Kuram Ve Yaklaşımlar	13
1.3. Mülteci Hukuki Statüsüne Yönelik BM Düzenlemeleri.....	16
1.3.1. BM Nezdinde Mültecilerin Hukukun Kronolojik Gelişim Evreleri	16
1.3.2. BM Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsü.....	18
1.3.3. Cenevre Sözleşmesinde Devletlerin Yükümlülükleri ve Mülteci Hakları.....	19
1.3.4. Cenevre Sözleşmesinin Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler	20

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇMENLER İLE MÜLTECİLERE YÖNELİK POLİTİKALARI

2.1. Türkiye ve Uluslararası Göç Haraketleri	22
2.1.1. Türkiye’ye Yönelik Uluslararası Göçlerin Gelişimi.....	23
2.1.2. Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Türkiye’yi Seçme Nedenleri	24
2.1.3. Türkiye’nin Göç ve Mültecilere Yönelik Politikaları.....	25
2.1.4. Türkiye’deki Göç ve Mültecilere Dair İstatistikler.....	26
2.2. Türk Hukukunda Mültecilere Yönelik Düzenlemeler	32
2.2.1. Mültecilere Yönelik Uluslararası Antlaşmalar ve Türkiye.....	32
2.2.2. Mültecilere Yönelik Türkiye’de Geçerli Olan Ulusal Mevzuat	33
2.2.3. Türk Hukukunda Mültecilere Yönelik Uluslararası Koruma Statüleri.....	34
2.2.3.1. Mülteci ve Şartlı Mülteci Statüsünün Tanınması	35
2.2.3.2. Sığınmacılara İkincil Koruma Statüsünün Tanınması	36
2.2.3.3. Uluslararası Korumaya Başvuru ve Karar Süreçleri.....	36
2.2.3.4. Gözetim Altına Alma ve Sınır Dışı Etme Süreçleri.....	37
2.3. Türkiye’de Mültecilerin Toplumsal Entegrasyonu	37
2.3.1. Türkiye’de Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyonu	38
2.3.1.1. Türkiye’de Entegrasyonun Yasal Boyutu	39
2.3.1.2. Türkiye’de Entegrasyonun Ekonomik Boyutu	40
2.3.1.3. Türkiye’de Entegrasyonun Sosyo-Kültürel Boyutu	40
2.3.2. Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KANADA’NIN ULUSLARARASI GÖÇMEN ve MÜLTECİLERE YÖNELİK
POLİTİKALARI

3.1. Kanada ve Uluslararası Göç Hareketleri	43
3.1.1. Kanada’nın Uluslararası Göçe Yönelik Çokkültürlülük Politikası.....	45
3.1.2. Kanada’nın Göçmenlere Yönelik Geliştirdiği Politikaları	46
3.1.3. Kanada’nın Göçmen Kabulünde Uyguladığı Puanlama Sistemi	47
3.1.4. Kanada’nın Göç ve Mültecilere Dair İstatistikleri.....	48
3.2. Kanada’da Mültecilere Yönelik Düzenlemeler	55
3.2.1. Mültecilere Yönelik Kanada Hukukundaki Düzenlemeler.....	56
3.2.2. Mültecilere Yönelik Kanada’da Geçerli Olan Ulusal Mevzuat.....	57
3.2.2. Kanada Hukukunda Mültecilere Yönelik İşlemler	58
3.3. Kanada’da Mültecilerin Hakları ve Toplumsal Kabulü.....	60
3.3.1. Kanada’da Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyonu.....	60
3.3.1.1. Kanada’da Entegrasyonun Yasal ve Sosyal Haklar Boyutu	61
3.3.1.2. Kanada’da Entegrasyonun Ekonomik Boyutu.....	63
3.3.1.3. Kanada’da Entegrasyonun Sosyo-Kültürel Boyutu.....	65
3.3.1.4. Kanada’da Entegrasyonun Psiko-Sosyal Boyutu	65
3.3.2. Kanada’da Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar	67
3.3.3. Kanada’nın Müslüman Göçmen ve Mülteciler İle Sınava	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KANADA ve TÜRKİYE’NİN
ULUSLARARASI GÖÇMEN ve MÜLTECİLERE YÖNELİK
POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Kanada ve Türkiye’ye Yönelik Uluslararası Göç Hareketlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi.....	71
4.1.1. Uluslararası Göç Hareketleri Yönünden Her İki Ülkenin Sosyal ve Ekonomik Yapısının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi	72
4.1.2. Her İki Ülkenin Uluslararası Göçe Yönelik Ulusal Politikalarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi.....	75
4.2. Kanada ve Türkiye’deki Mülteci Statüsüne İlişkin Politika Ve Düzenlemelerin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi	78
4.2.1. Mültecilere Yönelik Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmaların Karşılaştırılması	80
4.2.2. Mültecilere Yönelik Yasal ve Kurumsal Düzenlemelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi.....	81
4.2.3. Mülteciğe Kabul İşlem ve Uygulamalarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi.....	83
4.3. Kanada ve Türkiye’deki Mültecilerin Toplumsal Entegrasyon Süreçlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi	85
4.3.1. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin İstihdama ve Ekonomik Yapıya Uyum Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi	86
4.3.2. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Toplumsal ve Kültürel Yapıya Uyum Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi	88
4.3.3. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Eğitim ve Öğretim Sitemlerine Uyum Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi	90

4.3.4. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Karşı Karşıya Kaldıkları Entegrasyon Sorunların Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi	91
SONUÇ ve ÖNERİLER	95
KAYNAKLAR	102

GİRİŞ

İnsanların doğup büyüdüğü toprakları çeşitli nedenlerle terk ederek kendilerine yeni yaşam alanı olabilecek nitelikte yurtlar bulmak amacıyla gerçekleştirdikleri ve insanlık tarihi kadar eski olan göç hareketleri, 21.yüzyılda da halen artarak devam etmektedir.

Kültürel, fiziksel ve ticari sınırların neredeyse tamamen ortadan kalkarak büyük bir köy haline gelen yaşlı dünyamızda insanlar bir şekilde yaşadıkları bölgeleri terk ederek başka bölgelere veya ülkelere her an göç etmek zorunda kalabilmektedirler. Ne var ki göçe maruz kalan ülkeler ilk etapta ülkelerine sığınan göçmenleri klasik yöntemlerle toplumlarına entegre etmeye çalışmakta; ancak bir süre sonra yaşanan göçün karmaşık etkileri ortaya çıkmaya başladıkça, özellikle kitlesel göçü yönetmek için daha sistemli arayışlar içerisine girmeye başlamaktadırlar (Erder, 2004: 120).

Önce Afganistan, Irak ve en son Suriye krizinden sonra Türkiye kitlesel göç hareketleri açısından tam anlamıyla “göç edilen hedef ülke” ve “transit geçişlerin en önemli durağı” haline dönüşmeye başlamıştır (Deniz, 2014). Aslında Türkiye, üç milyona yakın Suriyeliyi sınırları içerisinde misafir ederken yakın tarihlerde dünyanın hiçbir coğrafyasında bugüne kadar görünmemiş büyüklükteki bir “mülteci krizi” ile karşı karşıyadır (Erdoğan, 2014:6).

Nitekim BM'nin dünyanın farklı coğrafyalarında gözlemleri ile elinde tuttuğu istatistiklere göre, süresi bir yılı aşan göçlerden sonra mültecilerin en az üçte birinin ülkelerine bir daha geri dönmedikleri bilinmektedir (Güçtürk, 2014). Ayrıca sahada yapılan bazı araştırmalar Suriye'deki savaş bitse bile ülkelere büyük bir kesimin dönmeyeceklerini ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2014;Oytun ve Gündoğar, 2015).

Diğer yandan Müslüman ülkelere Hristiyan Batılı ülkelere doğru kitlesel göçler arttıkça yaygınlaşan “sansasyonel terör eylemleri” kitlesel göçe yoğun bir şekilde maruz kalan gelişmiş ülkelerdeki Batılı hükümetlerin, “göç sonrası güvenlik ve asayiş sorunlarına” odaklanmaya zorunlu kılmaya başlamıştır (Hollified, 2002: 3-4). Özellikle tamamı yabancı uyruklu teröristler tarafından olmak üzere, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terör saldırıları sonrasında, özellikle Müslüman ülkelere gelişmiş Hristiyan ülkelere gerçekleşen göçlerin ve mülteci akımlarının, o ülkelerin ulusal

güvenlik duvarlarında bir gedik açıp açmadığı yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır (Akçapar, 2012: 564-565).

Üstelik Avrupa kamuoyunda büyük korku, panik ve nefrete yol açan Madrid (11 Mart 2004), Londra (7 Temmuz 2005), Paris (21 Mart 2012), Paris (13 Kasım 2015) ve son olarak Brüksel (22 Mart 2016) saldırıları tüm kıtada uzun yıllardır yaşayan göçmenlere yönelik tavrın olumsuz yönde değişmesine neden olmuştur.

İşte anılan saldırılar sonrasında başta Batılı ülkelerde olmak üzere tüm dünyada göçmenler adeta birer potansiyel terörist; eskiden acıdıkları ve yardım etmeleri gerektiğini düşündükleri mağdurların ise “başlarına geleni hak etmiş katiller” olduğuna yönelik bir anlayış gelişmesine neden olmaya başlamıştır (Akçadağ, 2012).

Ayrıca “düzensiz” ya da “kontROLSÜZ” göçlerin sıklıkla teröristlerin ulusal güvenlik duvarına hiç takılmadan ülkeye girişinin yolunu açtığı Batılı ülkelerde yüksek sesle dillendirilerek, daha güvenlikçi bir yaklaşımla göç olgusuna yaklaşılması konusunda hükümetler nezdinde genel bir konsensüs oluştuğu da söylenebilir (Sirkeci, 2012).

ABD’deki 2016 yılı Başkanlık yarışında yer alan Başkan adayı Donald Trump’ın yaptığı bir seçim konuşmasında; “Suriye’de yaşanan iç savaştan sonra ABD’ye Suriyeli mülteci alınmasının aslında son derece yanlış bir uygulama olduğunu, kendisi Başkan olduğu takdirde ülkesine sığınan tüm Suriyeli göçmenleri geri göndereceğini” belirtmiştir (Gök, 2016:33).

İşte tüm dünya genelinde mülteci/göçmen düşmanlığına kadar varan söylemlerin artmasıyla birlikte uluslararası kamuoyunda “önce kendi halkının güvenliğine odaklan” anlayışının giderek kuvvet kazanmış ve böylece güvenlik odaklı bakış açısıyla kitlesel göç hareketlerinin yönetilmeye başlanmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013:108). O yüzden medeniyet tarihi kadar eski olan göç olgusu, günümüzde artık adeta bir suç; can derdiyle vatanını ve ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmenler ise birer azılı terörist olarak değerlendirilmeye elverişli bir “göç” anlayış gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Topçuoğlu, 2012, 507).

Oysa yukarıda özetlenen negatif anlayışların yaygınlaştığı günümüzde ekonomik yönden oldukça gelişmiş ve Hristiyan nüfusun yoğun yaşadığı Kanada devleti, halen her sene düzenli göç almaya devam etmektedir. İslamofobinin bu kadar güçlendiği yüzyılımızda, Kanada’nın hem emsal Batılı ülkelere göre çok daha fazla kucaklayıcı, nitelikli ve sistemli bir şekilde sığınmacılara kapılarını sonuna kadar açması, hem de

ülkesine göç eden uluslararası mültecilere yerleşik göçmenliğe uzanan sosyal ve siyasal haklara erişim hakkını vermesi, bu ülkeyi mülteciler açısından en çok tercih edilen göç ülkesi konumuna taşımıştır.

Bu noktada “Mülteci entegrasyonuna yönelik politikaların oluşturulması açısından uluslararası göç almaya pek sıcak bakmayan Türkiye için sürekli göç alan ve göç almayı ulusal bir politika haline getiren Kanada örnek olabilir mi? sorusu bu araştırmanın temel problemini tanımlamaktadır. Gerçi Kanada ile Türkiye ekonomi, nüfus, kültür, dini ve toplumsal yapı açılarından birbirinden çok farklı gelişmişlik düzeylerindedir. Bununla birlikte konu “uluslararası mülteci” sorunu olduğunda bu insani alanda dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında gösterilen Kanada’nın Türkiye’nin yeni mülteci politikaları oluşturmasında oldukça önemli örnekler sunacağı değerlendirilmektedir.

Böylece bu iki ülkenin kendilerine özgü göç politikaları çerçevesinde mültecilerin koşullarını incelemek suretiyle, seçilen hedef ülkelerin uluslararası mültecilere yönelik politikaları ve bu politikaların mültecileri nasıl etkilediğine ilişkin ulaşılan bulgular yapılan bu araştırma aracılığıyla mikro seviyede irdelenecektir.

Özetlenen çerçevede bu çalışmanın temel amacı Türkiye ve Kanada’nın uluslararası mültecilere yönelik resmi politika ve uygulamalarını karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek, mültecilerin her iki ülke toplumunda karşı karşıya kaldığı sosyo-ekonomik entegrasyon süreçlerini değerlendirmektir.

Ayrıca bu araştırmanın günümüz dünyasında göçmen kabulü yönünden oldukça kapsamlı ve sistemli politikalar benimsemesiyle takdir toplayan Kanada’nın mültecilere yönelik yeni uygulamaları, mültecilerin Kanada toplumuna entegrasyonu süreçleri ve Kanada’ya yönelik kitlesel göçler sonucunda her geçen gün biraz daha gelişen ve zenginleşen çok kültürlü toplumsal yaşam hakkında sistematik veriler toplamak şeklinde alt hedefleri de bulunmaktadır.

Bu temel amaç ve hedefler doğrultusunda araştırmanın aşağıda özetlenen bölümlerden oluşması planlanmaktadır:

Araştırmanın **birinci** bölümünde; küreselleşen dünyada uluslararası göç ve iltica hareketlerinin kavramsal ve teorik çerçevesi tanımlandıktan sonra, uluslararası göçlere yönelik geliştirilen klasik, neo-klasik ve modern kuram ve yaklaşımlar çerçevesinde uluslararası mülteci hukuku ve politikaları açıklanacaktır.

İkinci bölümde Türkiye'nin uluslararası mültecilere yönelik devlet politikaları, ülkede geçerli olan mülteci hukukuna ilişkin düzenlemeler tanımlandıktan sonra, mültecilerin Türk toplumuna entegrasyon süreçleri mercek altına alınacaktır.

Üçüncü bölümde tıpkı ikinci bölümde Türkiye yönelik yapılan mülteci statüsü incelemesi benzer başlıklar altında Kanada açısından yapılacaktır. Bu kapsamda Kanada'da mültecilere yönelik benimsenen hukuk ve resmi politikalar ile bu ülkede mültecilerin topluma entegrasyonu süreçleri incelenecektir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ise önceki bölümlerde elde edilen uluslararası göçe ilişkin teoriler, Türkiye ve Kanada mülteci politikaları hakkındaki teorik bilgiler ışığında, mültecilerin Türkiye'deki göç politikalarından nasıl etkilendiği sorusuna Kanada ve Türkiye mülteci politikalarının karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmesiyle yanıt aranacaktır.

Böylece düzenli bir mülteci sistemine ve siyasasına sahip bir ülkeyle, düzenli bir mülteci sistemine sahip olmayan bir ülkenin uyguladıkları göçmen politikalarının göçmenlerin deneyimlerini ne derecede etkileyeceğinin bir anlamda sorgulanması planlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA

ULUSLARARASI GÖÇ ve İLTİCA HAREKETLERİ

Göç olgusu olduğu coğrafya ve dönemdeki siyasi ve iktisadi durumlardan etkilenmektedir. 21.yüzyılın küresel değişimlerine de çok hızlı ayak uyduran bu olgu savaşlar, ekonomik krizler, doğal afetler, daha iyi bir iş ve hayat arayışları gibi nedenlerle milyonlarca insanın doğup büyüdükleri toprakları terk ederek başka ülkelere yerleşmesiyle gelişimine devam etmektedir.

Gerçekten günümüzde bir milyara yakın insanın doğdukları kentlerin dışında yaşadığı ve yaklaşık 232 milyon insan “uluslararası göçmen” statüsünde yabancı bir ülkede yaşamını devam ettirdiği söylenmektedir (IOM, 2015).

Ayrıca önemle belirtilmelidir ki, 2015 yılı itibariyle sayıları yaklaşık çeyrek milyona ulaşan uluslararası göçmenden yaklaşık 30 milyonu, “düzensiz göç” yoluyla ölümü göze alarak ve son derece tehlikeli yolculuklar sonrasında yaşamak istedikleri ülkelere göç etmektedirler (Akçadağ, 2012).

İşte böylesine dinamik bir özelliğe sahip olan göç olgusunun, oldukça kaotik ve karmaşık etkileşimleriyle karşı karşıya kalan yaşlı dünyamızda günümüz itibariyle yaşayan yaklaşık yedi milyar insanın tamamının bir gün “göçmen” haline dönüşmesi mümkün gözükmemektedir. Böylesine kapsamlı etkileşim potansiyeli olan göç ve mülteci hareketleri araştırmanın bu ilk bölümünde teorik çerçevede incelenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda göç, mülteci ve sığınmacı kavramları öncelikle tanımlandıktan sonra, uluslararası göçün türleri, göçe dair yazında geliştirilen kuram ve modeller, BM düzenlemeleri çerçevesinde anlatılmaya çalışılacaktır.

1.1. Uluslararası Göç ve İlticanın Kavramsal Çerçevesi

Literatüre bakıldığında ilk insanlardan beri ola gelen bu olguyu tanımlamada, nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymada ortak bir terminolojinin henüz oluşmadığının sıklıkla belirtildiği ve bunun yapılan çalışmaların daha ilk paragrafında not edildiği görülmektedir.

Şüphesiz bunun en temel nedenleri arasında uluslararası örgütlerin ve devletin farklı siyasal anlayışlarla konuya yönelmesi, multi-disipliner bir alan olan göçün her bilim alanı çevresinde farklı şekilde araştırma konusu edinilmesi ve asıl önemlisi de her kültürde göç ve göçmenlerin farklı değer ve normlarla nitelenmesi olduğunu söylemek mümkündür (Perruchoud, 2008:3).

Anılan nedenlerle göç alanında kullanılan terimler üzerlerinde tam olarak uzlaşmış ortak bir terim birliğinden söz etmenin “çok zor” olduğu bu araştırmada da vurgulamak mümkündür. Bununla birlikte günümüz göç konusundaki küreselleşen kalıplara bakıldığında, belirli düzeyde kesişmeler ve benzeşmeler -en azından teorik ve pratik uygulamalar çerçevesinde-yakalanarak göç, göçmen ve mülteci terimlerinin kavramsal çerçevesini ortaya koymak mümkündür.

Bu kapsamda aşağıdaki başlıklar altında öncelikle göç ve mülteci kavramları özellikleriyle birlikte tanımlanarak, daha sonra göçün ve ilticanın türleri arasındaki farkları kısaca tanımlanmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramlarının Tanımı ve Unsurları

Göç olgusuna sözcük anlamı itibariyle bakıldığında, Türkçe Sözlükte göç kelimesinin, “*bir yerden bir yere yaşamak üzere kalıcı olarak gitmek ve hicret etmek*” olarak tanımlandığı görülmektedir (Türkçe Sözlük, 2005: 769). Benzer şekilde yukarıda anlatılan eylemi yapan kişiler de “göçmen” ya da “muhacir” yani “hicret eden kişi” şeklinde Türkçe dilinde anlamlandırıldığını söylemek mümkündür.

Göç terimine uluslararası göç organizasyonları açısından bakıldığında, Avrupa Göç Ağı (European Migration Network-EMN) AB bağlamında göç olgusunu “*daha önceden bir başka üye devlet veya üçüncü ülkede ikamet etmekte olan bir kişinin en az on iki ay süre ile bir AB üye devletinin sınırları içerisinde yerleşmesi ve ikamet etmesi hali*” şeklinde tanımlamaktadır (Asylum and Migration Glossary, 2012:99). Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO) ise yayınladığı göç terimleri sözlüğünde bu kavramı, “*uluslararası sınırları geçerek yapılan nüfus hareketleri*”

şeklinde tanımladığı görülmektedir (ILO, 2009:22).

Uluslararası örgütlerin sözlükleri dışında göç konusunda yapılan pek çok ulusal araştırmada da göç olgusu tanımlanmıştır: Literatürdeki bu tanımlara bakıldığında “*bir yerde yaşamlarını sürdürenlerin kendi özgür iradeleriyle yaşamlarını uzun süreliğine başka bir yerde devam ettirmek üzere değiştirmeleri ve yeni yaşam mekânlarına eklemlenmeleri süreci*”; “*insanların demografik, coğrafik, ekonomik nedenlerle yer değiştirmesiyle eyleme dönüşen ve sonrasında da etkileri devam eden süreçler bütünü*” (Çakır, 2011:14) ve “*bireylerin ve kitlelerin uzun süreli olarak yaşam yerini değiştirme eylemi*” (Şahin, 2001:59) olarak tanımlandığı görülmektedir (Haas, 2010:228).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere göç her şeyden önce fiziksel, coğrafi ve somut bir insan hareketliliğiyle oluşur. Nitekim göçü “fiziki hareketlilik” olarak kısaca tanımlayan Fichter’e göre (2006:180) “*çok sayıda insanın zorla bir yerden başka bir yere yerleştirilmesi, istenilmeyen bireylerin sürülmesi ve aynı ülkeden bir bölgeden diğerine yapılan zorunlu fiziki hareketleri*” göç olarak tanımlamaktadır.

Göç olgusunun diğer özelliği ise bu olgunun geçmişinin çok geriye gitmesi, her insana, her topluma, her döneme özgü olarak şekil, içerik ve sonuçlar ortaya çıkarması ve bu olgunun insanlık medeniyeti ile birlikte var ola gelmiş olması olduğunu söylemek mümkündür (Aydın, 2003:341-342). Diğer bir ifadeyle insan türü hayatta kalma stratejisi olarak hemen hemen dünyanın her tarafına yayılmayı yaşam devam ettirdiği sürece devam edeceğidir. Bu nedenle denilebilir ki, insanlık tarihi kadar eski olan göç, insan hayatının hemen hemen kaçınılmaz hareketlerinden bir tanesi olmaya devam edecektir.

Literatürde vurgulanan diğer bir özelliğiyle göç olgusunun insanların mevcut doğdukları topraklardaki koşulların insani yönden yaşamasını imkânsız kılması söz konusu olmasıdır. Yani aslında göç insanların temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Zira göç eden kişiler farklı düzeyde ihtiyaçlarını karşılamak üzere (barınma, güvenlik, eğlenme, başarıma, sosyal etkileşim vs.) başka bir yaşam alanı arayışına girerler. Bu arayışın sonucu ise kendini göç olgusu olarak gösterir. O yüzden literatürde göç “insani bir arayış ve kurtuluş aracı” olarak nitelendirilmektedir (Berry, 2010:5-6).

Göçün diğer bir karakteristik özelliği bu olgunun “gelişme” terimini de içeren ve sürekli yöntem, yön ve aktörleri değişse de varlığını koruyan bir olgu olarak insan yaşamında güncellenerek varlığını dinamik bir şekilde sürdürmesinden bahsedilebilir. Göçün bu özelliği nedeniyle hem bu eylemi yapan birey ve toplulukları, hem de bu

eylemin yapıldığı ve hatta eylemin gerçekleştiği çıkış noktasındaki demografik, ekonomik, sosyo-ekonomik ve kültürel yapı adeta yapboza uğramaktadır (Özer, 2011:11).

Ne kadar kısa ya da uzun, ne kadar kolay ya da zor olsa da göç her zaman “toplumsal değişimin neden olduğu bireysel, kolektif, karmaşık sosyo-kültürel, ekonomik ve insani bir eylem” olarak nitelenmeyi hak eden bir olgudur. Böylesine dinamik bir olgunun tanımlanması tek başına “fiziksel anlamda yaşam bölgesini değiştirmeye” ifade edilmesi o yüzden pek mümkün gözükmemektedir.

Sonuç olarak çeşitli şekillerde değişimi, gelişimi, bireyselliği ve kolektifliği bünyesinde barındıran göç olgusunun bugünden sonra yarın da yani yaşam devam ettikçe yaşanmaya devam edeceğini söylemek mümkündür (King, 2012:4).

1.1.2. Uluslararası Göç Türlerinin Tanımı ve Özellikleri

Günümüz koşullarında özellikle kitleler halinde ve isteği dışında göç eden insanların büyük çoğunluğu savaş, etnik ve dini çatışmalardan ya da siyasi baskı ve yoksulluk gibi sebeplerle daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla başka ülkelere göç etmektedirler.

Savaş, kuraklık, sürgün, iyi iş ve yaşam gibi insanları göçe iten ve motive eden etmenlerin sayısı çok fazladır. Bununla birlikte literatürde göç olgusunun çeşitli ölçütlere göre değerlendirilmesi sonucunda bazı temel göç sınıflandırılmalarının yapıldığı ve göç türlerinin de bu motivasyon nedenlerine göre tanımlandığı görülmektedir (Tuzcu ve Bademli 2014: 57).

Literatürde uluslararası göç başta olmak üzere tüm göçlerin “gönüllü” ve “zorunlu göçler” olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir (Çakır 2011: 210). “İrade esasına” göre gönüllü yapılan göçlerde, göç eden bireyin herhangi bir dış baskıya maruz kalmadan kendi isteği ile göç kararını vermiş olduğu farz edilmektedir (Yalçın, 2004:17). Zorunlu göçler ise ülkenin içinde bulunduğu ortamdan kaçmak üzere bireylerin iradeleri dışında gerçekleştirdikleri göçleri tarif etmektedir (Toksöz, 2006:109-110).

Literatürde zorunlu göçler ise kendi içinde “doğa kaynaklı” ve “insan kaynaklı” zorunluluklara göre ikiye ayrılmaktadır. Savaş ve devrim gibi şiddet koşullarıyla karşılaşma, eziyete uğrama, zulüm görme veya bunların gerçekleşme ihtimalinin olması nedeniyle kişi veya grupların göç etmeleri şiddet/çatışma nedenli zorunlu göçlerin oluşmasına en iyi örnekler olarak anılmaktadır (Keser, 2011:1-3). Bu yönüyle günümüzde

yaşanan uluslararası kitlesel ve zorunlu göçlerin hemen hemen hepsinin insanın neden olduğu savaş ve iç çatışma ya da soykırım gibi vahşetlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür (Deniz, 2014:15-16).

İnsanları yaşadıkları topraklardan koparan ve sonu bilinmeyen bir yolculuğa çıkaran bu trajedi, diğer göç türlerine göre dünya kamuoyunun ilgisini daha çok çekmektedir (Keser, 2011:2). Göç olgusuna “yerleşme süresine” göre bakıldığında geçici ve daimi/kalıcı şeklinde nitelendiği görülmektedir. Geçici göçler kısa dönemli göçlerdir (Yalçın, 2004:26). Buna karşılık sürekli yerleşme amacıyla yapılan ve göçün daha ilk aşamasında geri dönüş fikrinin olmadığı göçler ise daimi/kalıcı göçler şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçın, 2004:20).

Literatüre bakıldığında göçlerin yasalara uygunluğuna göre “düzenli” ve “düzensiz göçler” şeklinde adlandırıldığı sıklıkla görülmektedir (Toksöz, 2006; Erder, 2004). Bu tip göç uluslararası örgütlere göre göçün kaynaklandığı ülkeden, transit geçişin yapıldığı ya da hedef gidilen ülkeye yasa dışı yollarla girilerek yapılan tüm göç hareketleri düzensiz göç kapsamına girmektedir (General Directorate of Security Report, 2005:81). Başka bir kaynakta düzensiz göçler, “bireyin ya da grupların düzensiz veya yasadışı yollar kullanarak yeni bir ikamet yerine geçmesi” şeklinde yapılırken; düzenli göçler ise “bir kişinin yaşadığı yerden bulunduğu ülkenin kanun ve düzenlemelerine uygun şekilde yaşamak istediği ülke otoritelerinden geçerli izin alarak yapılan göçler” şeklinde tanımlanmaktadır (Toksöz, 2006: 110).

Ancak göçmenlerin rencide edilmemesi için BM gibi organizasyonlar “kaçak göç”, “illegal göç”, ve “gizli göç” gibi eş kavramlar yerine “düzensiz göç” nitelemesini kullanmayı önermektedir (Erder, 2004:114).

Literatürde göçün coğrafi olarak mesafesine ve göç edilen bölgenin ulusal sınırların içinde veya dışında kalmasına göre “iç göç” ve “dış göç” ya da “uluslararası göç” şeklinde sınıflandırıldığı da görülmektedir. Bu sınıflandırma kapsamında iç göç; bir ülkenin kendi sınırları içinde belirli bir bölgeden başka bölgeye gerçekleştirilen nüfus hareketlerini tanımlamaktadır (Sağlam, 2006:34). Başka bir tanıma göre iç göç; *“herhangi bir ülke içinde bölge, kent, köy bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla ve daha çok büyük şehirlere doğru bir akım şeklinde gerçekleşen nüfus hareketleri”* şeklinde tanımlanmaktadır (Akan ve Arslan, 2008:16).

Diğer yandan bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan uluslararası nitelikteki göçler “dış göçler” şeklinde nitelenmektedir (Yalçın, 2004:19; Özyakışır, 2013:9). Mülteci ve

sığınmacılar ayrıca tezin ilerleyen bölümde açıklanacağı için diğer kategorilere kısaca bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda sürekli yerleşen göçmenler, bir ülkede devamlı kalmak suretiyle o ülkeye göç edenler olduğu görülür (Tuzcu ve Bademli, 2014:56).

Günümüzde her geçen gün biraz daha gelişen ve değişen “göç motivasyonları” çoğu zaman üst üste geçmeye başlamış küreselleşme ve uluslararası göç etkileşimi sonucunda ekonomik sebeplerin sosyal, kültürel ya da siyasi sebeplerden ayrılmasını zorlaştırmaya başlamıştır (Demir, ve Erdal, 2012:35).

Örneğin cinsel tercihleri farklı bireylerin evlilik yapabilmek amacıyla gelişmiş bir ekonomiden az gelişmiş bir ekonomiye yönelmesi gibi bazen demokrasiye ulaşmak için göç eden bireylerin ekonomik nedenlerle bu tercihi ve göç eğilimi değişebilmektedir. Bu açıdan günümüzde artık göç neden ve türlerini birbirlerinden izole etmek pek mümkün değildir (Erder, 2004:16).

1.1.3. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramlarının Tanımlanması

Ülkemizde günlük konuşmalar içerisinde genellikle “sığınmacı”, “mülteci”, “göçmen” kavramları birbirlerinin yerini kullanılan eş anlamlı kelimeler gibi görülmekle birlikte uluslararası hukuk açısından bu kavramların önemli farklılıkları bulunmaktadır (Alkan, 2002:18).

Özellikle küreselleşen dünyada zorunlu ve kitlesel göçü anlamlı kılan sıcak çatışma ve savaşların artmasıyla birlikte, “göçmen”, “mülteci” ve “sığınmacı” kavramları arasındaki hukuki farklılıklar daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır (Özyakışır 2013:5). Yeni bir hayat umuduyla yola çıkan göçmenlerin bir kısmı göç etmek istedikleri yere ulaşmak için çıktıkları tehlikeli yolculuklarda, hayatlarını sıklıkla kaybedebilmektedirler (Acer, Kaya ve Gümüş, 2010:13-14). Şüphesiz bu riskli yolculuklara çıkan uluslararası göçmenlerin hedefledikleri “insan gibi yaşama hakkını” elde etmektir.

İşte uluslararası göç eylemine kalkışan kişi veya gruplara bu noktadan bakıldığında “göçmen”, “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarının ayrı başlık altında neden bu tez araştırmasında incelendiği daha iyi anlaşılacaktır (Özyakışır, 2013:13). Ancak bunun için bir önceki bölümde anlatılan “uluslararası göç”, “zorunlu göç” ve “düzensiz göç” kavramlarına yeniden bakmak gerekmektedir

Bununla birlikte eğer insanlar yaşadıkları ülkeyi çeşitli nedenlerle -ancak kendi isteği ve iradesiyle olmak kaydıyla- terk ederek diğer bir ülkeye yaşamına uzun süre

devam etmek amacıyla göç ediyorsa, bu şahıslar “göçmen” veya “mülteci” statüsünü kazanabilmektedir (Aksoy, 2012:293).

Daha öncede izah edildiği üzere gönüllü göçmenler genellikle doğdukları ülkelerde gelişen olumsuz hayat şartları ve benzeri nedenlerle uluslararası yasalara uygun şekilde yabancı ülkelere gönüllü olarak göç etmektedirler (Özyakışır, 2013:15). Oysa “sığınmacılar” ve “mülteciler” baskı ve haksızlıkların yanı sıra can güvenliği nedeniyle göç etmek zorunda kalan ve göçe zorlanan kişilerdir. Burada “göçmen” kavramıyla “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarını ayırıştırarak anahtar kelimenin “zorunluluk” olduğunu söylemek mümkündür (Yalçın, 2004:14-15).

Ayrıca İngilizceden farklı olarak, Türkçe dilinde kullanım alışkanlığı nedeniyle genellikle “mülteci” (İng.:refugee) kelimesi ile “sığınmacı” (İng.: asylum seeker) kelimesi arasında bir anlam farkı görülmemektedir. Ne var ki İngilizce dilinde yazılan göçle ilgili uluslararası düzenleme ve kurallara göre bu iki kavram arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde madde 14/1’de sığınma hakkını evrensel nitelikteki temel insan hak ve hürriyeti kapsamına alınmıştır ve böylece uluslararası hukukta “sığınmacı” statüsünün tanınmasını sağlamıştır.

Bu kapsamda yaşamsal zorunluluklar ya da ölüm tehlikesi nedeniyle bir başka ülkeye sığınan insanlar henüz mülteci statüsüne geçmemiş ise öncelikle “sığınmacı” statüsünde değerlendirilmektedir (Ataman, 2015:25). Uluslararası hukuki düzenlemeler çerçevesinde sığınmacılar herhangi bir ülkeye uluslararası standartlarda mültecilik başvurusu yapıp da bunun sonucunu bekleyen kişileri tanımladığını söylemek mümkündür (Hazan, 2012:183).

Başvuruları kabul edilmeyen sığınmacılar ülkeden ayrılmak durumunda kalırken, sadece insani gerekçelerle başvurusu reddedilmiş sığınmacılara “ikamet izni” yine BM düzenlemeleri ile bazı ülkelerin ulusal mevzuatlarına göre verilebilir. Aksi takdirde ülkeyi terk etmek zorunda kalan bu kişiler ülkede düzensiz (yani kaçak ya da yasadışı) bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (ILO, 2015:49).

1.1.4. Uluslararası Göçün Günümüzdeki Anlam ve Önemi

Günümüzde her geçen gün biraz daha karmaşıklaşan uluslararası göç hareketlerinin, ekonomik yönden ister gelişmiş ve isterse az gelişmiş olsun, neredeyse tüm dünya ülkelerinde yaşanan küresel bir olgu haline geldiğini söylemek mümkündür (Gökçan vd., 2015) .

Özellikle kültürel, fiziksel ve ticari sınırların neredeyse tamamen ortadan kalkarak büyük bir köy haline gelen yaşlı dünyamızda insanlar bir şekilde yaşadıkları bölgeleri terk ederek başka ülkelere her an göç etmek zorunda kalabilmektedirler (Erder, 2004: 120).

Spesifik olarak son otuz yılda yaşanan kitlesel göç hareketlerine bakıldığında bunların büyük bir çoğunluğunun- hatta neredeyse tamamının- uzun süren savaşların mağdur ettiği halkların (özellikle kadın ve çocuklardan oluşan) “zorunlu göçler” olduğunu söylemek mümkündür. Savaş ve çatışmalar nedeniyle gerçekleşen göçler de bu kapsamdadır ve ortada her ne kadar da yaşamsal tehditler olsa da bu tür kitlesel göçlerin de “insan olarak yaşama devam edebilme” arayışından kaynaklandığını söylemek mümkündür (Mesjasz, 2008:143).

Uluslararası göçler arttıkça yaygınlaşan “sansasyonel terör eylemleri” kitlesel göçe yoğun bir şekilde maruz kalan gelişmiş ülkelerdeki hükümetleri, “göç sonrası güvenlik ve asayiş sorunlarına” odaklanmayı zorunlu kılmıştır (Hollified, 2002: 3-4). Tamamı yabancı uyruklu teröristler tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 gibi olaylar Müslüman ülkelerden gelişmiş Hristiyan ülkelere gerçekleşen göçlerin ve mülteci akımlarının, o ülkelerin ulusal güvenlik duvarlarında bir gedik açıp açmadığı yüksek sesle tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur (Akçapar, 2012: 564-565).

Üstelik Avrupa kamuoyunda büyük korku, panik ve nefrete yol açan Madrid (11 Mart 2004), Londra (7 Temmuz 2005), Paris (21 Mart 2012), Paris (13 Kasım 2015) ve son olarak Brüksel (22 Mart 2016) saldırıları tüm kıtada uzun yıllardır yaşayan göçmenlere yönelik tavrın olumsuz yönde değişmesine neden olmuştur.

İşte anılan saldırılar sonrasında tüm dünyada göçmenler adeta birer potansiyel terörist; eskiden acıdıkları ve yardım etmeleri gerektiğini düşündükleri mağdurların ise başlarına geleni hak etmiş katiller olduğuna yönelik bir anlayış gelişmeye başlamıştır (Akçadağ, 2012). Ayrıca “düzensiz” ya da “kontROLSÜZ” göçlerin sıklıkla teröristlerin ulusal güvenlik duvarına hiç takılmadan ülkeye girişinin yolunu açtığı Batılı ülkelerde yüksek sesle dillendirilerek, daha güvenlikçi bir yaklaşımla göç olgusuna yaklaşılması konusunda hükümetler nezdinde genel bir konsensüs oluştuğu da söylenebilir (Sirkeci, 2012).

Nitekim ABD’deki 2016 yılı Başkanlık yarışında yer alan Başkan adayı Donald Trump yaptığı bir seçim konuşmasında; “Suriye’de yaşanan iç savaştan sonra ABD’ye Suriyeli mülteci alınmasının aslında son derece yanlış bir uygulama olduğunu, kendisi

Başkan olduğu takdirde ülkesine sığınan tüm Suriyeli göçmenleri geri göndereceğini” belirtmiştir (Gök, 2016:33).

Dünya genelinde mülteci/göçmen düşmanlığına kadar varan söylemlerin artmasıyla birlikte uluslararası kamuoyunda “önce kendi halkının güvenliğine odaklan” anlayışının giderek kuvvet kazandığını ve böylece güvenlik odaklı bakış açısıyla kitlesel göç hareketlerinin yönetilmeye başlandığını söylemek mümkündür (Mandacı ve Özerim, 2013:108). O yüzden medeniyet tarihi kadar eski olan göçü adeta bir suç; can derdiyle vatanını ve ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmenleri ise birer azılı terörist olarak değerlendirmeye elverişli bir göç anlayış bugün bile söz konusudur (Topçuoğlu, 2012:507).

Yoğun bir şekilde göçmene ev sahipliği yapan ülkelerde yapılan araştırmalar sonucunda, kitlesel göçlere ev sahibi yapan toplumların ülkede aniden artan suçların kaynağı olarak mültecileri gördüklerine dair kanıtlara ulaşılmıştır (Erdoğan, 2014:5). Ayrıca mültecilerin güvenli bir şekilde yaşamak amacıyla gittikleri ülkelerde yabancı korkusu ve etnik şiddet nedeniyle birer “güvenlik tehdidi” olarak algılandıklarını da söylemekte mümkündür (Castles ve Miller, 2008; Tunç, 2015; Gökçan vd., 2015).

Sonuç olarak göçebe toplum döneminde günümüze kadar birkaç bin yıl geçmiş olmasına rağmen, insanların doğup büyüdüğü toprakları çeşitli nedenlerle terk ederek kendilerine yeni yaşam alanı olabilecek nitelikte yurtlar bulmak amacıyla gerçekleştirdikleri göç hareketleri artarak devam etmektedir.

1.2. Uluslararası Göçe Yönelik Kuram ve Yaklaşımlar

Uluslararası göçün kendine özgü çok disiplinli ve disiplinler arası bir olgu olması nedeniyle göç konusunun modellenmesinde ve bu konuda tahminler yürütülmesinde sosyoloji, ekonomi, demografi, coğrafya, istatistik bilimi, siyaset bilimi ve hatta teorik fizik de dâhil olmak üzere birçok farklı disiplinden metodların birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Abadan, 2006:5).

Sonuç olarak çeşitli temel göç kuramlarını bu tez çalışmasının amaç ve hedefleri doğrultusunda inceleyerek, hem göç olgusuna bakışın tarihsel olarak geçmişten günümüze ne şekilde geliştiğini, hem de uluslararası göçleri etkileyen faktörlerin neler olduğunu anlamak mümkün olacağı söylenebilir. Bu çerçevede uluslararası göçe ilişkin kuramlara bakıldığında ilk olarak Ernst Georg Ravenstein’in “Göç Kanunları” (The Laws of Migration) göç olgusuna iç göç perspektifinden geliştirilmiştir (Yalçın 2004: 22).

Daha sonraki göç modellerine öncülük eden ve bilinen göçle ilgili ilk çalışma niteliği taşıyan Ravenstein'in çalışmasında genel geçer olmayan bazı düşünce, değerlendirme ve ileri sürdüğü göç kanunlarından bahsetmektedir (Abadan, 2006:20; Yalçın, 2004: 22-25). Ancak Ravenstein'in ekonomik, endüstriyel ve kentsel gelişme etkisi çerçevesinde kuramlaştırdığı göç kanunları yaklaşımı, uluslararası göçün günümüzdeki çok boyutlu karmaşık yapısının anlaşılması konusunda eksik fakat bu alanda önemli ve kayda değer çalışmaların başında gelmektedir (Çağlayan, 2006:7).

Diğer yandan Marx'ın yedek işçi ordusu düşüncesinden esinlenen Samuel A. Stouffer tarafından 1940 yılında göçle ilgili ortaya atılan "Kesişen Fırsatlar Teorisi" teorisinde genel olarak bireylerin göç kararları ve bu kararları almasına neden olan sebepler, hareketlilik (mobility) ve mesafe (distance) kavramları üzerinden ele alınmıştır (Yalçın, 2004:47). Stouffer'ın yaptığı çalışmaya göre göç edecek insanların sayısı, göç edilecek yerdeki iş miktarının varlığı ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla iş imkânlarının fazlalığı yaşanacak olan göçün büyüklüğünü etkileyecektir. Ancak uluslararası göç bu tarz bir yaklaşım günümüzde yoğun bir şekilde yaşanan; savaşlardan, afetlerden, politik nedenlerden ve etnik çatışmalardan dolayı göç etmek zorunda kalan göçmenlerin göç etme nedenlerini açıklayamamaktadır (Çağlayan, 2006)

Diğer bir kuram da 1966 yılında yayımlanan "Bir Göç Teorisi" (A Theory Migration) adlı makalesinde Everett Lee; geçmişte yapılan çalışmaların çoğunun sadece göçmenlerin demografik yapısına ait olduğunu belirterek, aslında ortaya konulması gereken yaklaşımların bizzat "göçlerin karakteristik özelliklerini" açıklaması gerektiğini ileri sürmüştür (Çağlayan 2006:72).

Yaklaşımına göre genelde itici faktörler; insanları buldukları yerleri terk ederek hedef ülkelere gitmelerine sebep olan ekonomik, çevresel ve demografik faktörlerdir (Tuzcu ve Bademli 2014: 57). Genellikle uluslararası göçe neden olan itici faktörler nüfus artışları, nüfus sıklığı, savaşlar, açlık, ekonomik fırsatların yoksunluğu, siyasal ve dini baskılardır. Çekici faktörler ise ekonomik fırsatlar, iyi iş, yüksek ücret, iyi eğitim, çekici çevre, dinsel özgürlük, siyasi özgürlükler ve benzeri faktörler olarak tanımlanmaktadır (Kümbetoğlu, 2012:49). Günümüzde halen özellikle uluslararası göçün nedenlerini açıklamada çokça başvurulan Lee'nin oluşturduğu itici-çekici faktör terminolojisi özellikle iç ve dış göç yazımında çok önemli bir yere yerleşmiştir (Çağlayan, 2006). Ancak bu kuram, karmaşık ve çok yönlü olan uluslararası göç sürecine fazlasıyla basit açıklamalar getirdiği için günümüzde yaşanan pek çok göç hareketini açıklama ve

yönetme açısından yetersiz kaldığı söylenmektedir (Castles, Haas ve Miller, 2014:28; Özyakışır, 2013:50).

Diğer yandan uluslararası ilişkiler ekseninde ekonomik ve politik temelli geliştirilmiş göç sistemleri kuramı çok sayıda disiplini içine almayı ve göç deneyiminin tüm boyutlarını kuşatmayı amaçlayan yeni bir yaklaşımla ortaya çıkmıştır. Temel yaklaşımı, makro yapılar büyük kurumsal etmenlere işaret ederken, mikro yapılar ise ağlara, uygulamalara ve göçmenlerin kendi düşüncelerine göndermede bulunur (Castles ve Miller, 2008:35-37). Bu teoriye göre yakın iki ülke arasında olabileceği gibi, birbirlerine uzak ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir (Çağlayan, 2006). Göç sistemi, göçmen değişimi olan iki veya daha fazla ülke arasında kurulmakta ve teori olarak bölgesel göç hareketlerinin analizinde dünya sistemleri teorisi gibi politik faktöre, uluslararası ilişkilere ve kurumsal faktörlere önem vermemektedir (Toksöz, 2006:20).

Buna benzer şekilde ortaya çıkan göç ağları (ilişki ağları) kuram ve yaklaşımı 1967 yılında Charles Tilly ve C. Harold Brown tarafından başlatılan ağ ilişkilerinin göç olgusunu açıklamada kullanılması eğilimi, sonrasında pek çok akademisyen tarafından desteklenmiş ve savunulmuş olan dinamik bir kuramdır. Göçmenlerin, hem geldikleri hem de hedef bölgelerle aralarında arkadaşlık, akrabalık ve ortak cemaat üyesi olarak kurdukları bireysel bağlara dikkat çeken göçmen ağları teorisi, sayılan bağların uluslararası göç maliyetini düşürmesi ve umulan net kazancı arttırması potansiyeli yüzünden uluslararası göçü daha arttırdığını vurgular. Ayrıca göçmen ağı yaklaşımı menşe ülke ile göç ettikleri ülkelerdeki göçmen olmayan bireyler eski ve yeni göçmenler arasında ortak kök, ırk ve arkadaşlık bağlarından oluşan kişilerarası bağlantılar şeklinde tanımlar (Abadan, 2006:34).

Tilly'ye göre (2010) pek çok göç kuramının ekonomik temelli olmasına karşılık ilişkiler ağı kuramı; günümüzde yaşanan göç hareketlerinin birçok faktörün etkisinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Ayrıca ağ kuramı üzerinden göçü anlamaya çalışmak diğer kuram ve modellerden farklılık arz etmektedir. Bu farklılığın ana sebebi, diğer üzerinde fazla durulmayan “bireyi” ön plana koymasındadır. Bu teori, bir yandan geniş bir bakış açısı geliştirmeye olanak sağlarken bir yandan da çok faktörlü ve işler bir analize yönelmeye de olanak tanımaktadır. Bu açıdan teori; göçü, göç alan ve göç veren ülkeler anlamlandırmaya imkân sağlamaktadır (Çağlayan, 2006). Ayrıca göçmen ağları, iyi birer haber kanalı olmaları ve yabancı ülkelerdeki olanaklar hakkında sürekli bilgi vermeleri, ayrıca, göçün devamını ve hızını kontrol etmedeki önemi bakımından, anayurtta kalanlar

için önemli bir rol oynamaktadır. Böylece göçmen ağları tarafından, göçün devamını ve hızlanmasını sağlayacak her yol anayurtta kalanlara bildirilmekte ve sürekli olarak kullanılmaktadır (Yalçın, 2004:50-55).

Bu yollardan birisi de şüphesiz iltica akımlarıdır. Bu ağ yardımıyla birçok insan siyasi gerekçesi olmadığı halde, ekonomik nedenlerle başka ülkelere yerleşmektedirler. Bütün bunların durdurulamaması göçmen ağlarının rolünün önemini açıkça ortaya koymaktadır.

1.3. Mülteci Hukuki Statüsüne Yönelik BM Düzenlemeleri

Küreselleşen dünyada uluslararası göç olgusunun yönetiminde artık yönetişime doğru yönelimler başlamakla birlikte, özellikle 11 Eylül saldırılarıyla zirveye çıkan güvenlikçi göç politikalarının esasının “mültecilerin hukuki statülerine tanıma” düzenlemelerine dayandığını söylemek mümkündür.

Her ne kadar uluslararası göç olgusuyla, mülteci ve sığınmacıların hukuki statüleri çok farklı olsa da 21.yüzyılda baskın şekilde yaşanan kitlesel dış göçlere bakıldığında aslında güvenlikçi göç politikalarının temel hukuki çerçevesinin 20.yüzyılda yaşanan dünya savaşlarıyla birlikte önce Kızıl Haç ve Milletler Cemiyeti olarak sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) olarak göçmenlere, mültecilere ve sığınmacılara yönelik oluşturulan uluslararası hukuki düzenlemeler ile oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle bu tez araştırmasının konusu açısından konuya bakıldığında başta Kanada ve Türkiye olmak üzere tüm dünya devletlerinin uluslararası göç politikalarının şekillenmesi açısından BM nezdinde oluşturulan göç, mülteci ve sığınmacı değerlendirmelerinin ulusal hükümetlerin uluslararası göç mevzuatına önemli bir çerçeve oluşturduğu daha net görülecektir.

Özetlenen nedenlerle aşağıdaki başlıklar altında öncelikle BM, daha sonra AB nezdinde uluslararası mülteci hukukun gelişimi evrelerine kısaca bakıldıktan sonra, günümüzde genel kabul gören uluslararası göçmen ve mülteci hukukun geldiği son nokta ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

1.3.1. BM Nezdinde Mültecilerin Hukukun Kronolojik Gelişim Evreleri

Günümüzde uluslararası göç, mülteci ve sığınmacıların korunması ilgili temel uluslararası politikalar 1951'den bu yana BM nezdinde örgütlenen, uzmanlaşmış farklı kurumlarınca yürütülmektedir.

Öncelikle belirtilmelidir ki, BM üyesi devletler tarafından Cenevre’de düzenlenen ve 1951 yılında bu kentte imzalanan Cenevre Sözleşmesi, uluslararası mülteci hukuku açısından bir milat olarak görülmektedir. Ancak 20. Yüzyıl boyunca yaşanan dünya savaşları ve bölgesel çatışmalar sığınma ve mültecilik kavramlarının daha önemli bir boyut kazanarak “Uluslararası Mülteci Hukuku” disiplinin uluslararası hukuktaki yerini 1951 yılından çok önce oluşmasına neden olmuştur. O nedenle bu sözleşme öncesinde yaşananlara da kısaca değinmek yerinde olacaktır:

Daha Birinci Dünya savaşının sonuna kadar, sayıca az olan mülteciler için özel bir örgüt kurulması ya da hukuki bir düzenleme yapılmasına gerek duyulmamıştır (Özcan, 2010: 5-6). İkinci Dünya Savaşı öncesinde yine Avrupa’da birçok kişi özellikle de Yahudiler mülteci durumuna düşmüştür. Bu kapsamda 1933 yılında Hitler Almanya’sından siyasi rejim nedeniyle göç eden Musevilerin sayısının artması nedeniyle önce geçici bir yüksek komiserlik oluşturulmuştur. Daha sonra Almanya’dan gelen Mülteciler Hakkındaki Sözleşme 10 Şubat 1938 tarihinde Milletler Cemiyetinde kabul edilmiştir (Acer ve diğer., 2010:29).

Böylece daha 2.Dünya Savaşından önce, anılan bu sözleşmede ve o günkü Milletlerarası Mülteci Teşkilatı Anayasasına göre, Alman ülkesini zulüm korkusundan terk ederek ülkesine geri dönemeyenler ile Nazi veya Faşist Rejimlerin baskısı ve zulmü altında olanlar “mülteci” olarak tanımlanmıştır (EGM, 2001:5).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) girişimiyle 1938 yılında toplanan 32 ülke temsilcisi “Hükümetler arası Mülteciler Komitesini” oluşturmuştur (Gündüz, 1994:17). 1946 yılında ise BM 12.02.1945 tarihli kararıyla birlikte “mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler” için bir komite kurulmuştur ve bu kararda ilk defa mültecilik statüsüne girmek üzere “geçerli sebebin” siyasi nitelikte bir neden olacağı açıklanmıştır (Kılıç, 2010:230).

BM tarihinde ilk defa “Mülteci” kavramı Uluslararası Mülteci Örgütünün anayasasında kullanılmış olup, mültecilere ne tür koruma sağlanacağına ilişkin ilk düzenlemelerde bu metinde ilk defa düzenlenmiştir. Uluslararası Mülteciler Organizasyonu anayasasında mülteci statüsünü, “haklı bir nedene dayanan baskı ve zulüm dâhil olmak üzere ülkesine dönmek için geçerli nedeni olan kişi ya da kişiler” şeklinde tanımlamıştır (Ataman, 2002:13). Ayrıca günümüzde AB tarafından sığınmacı ve mültecilere yönelik olarak yeni bir uygulama olarak başlatılan “geri kabul” uygulamasının ilk adımları bu anayasaya dayanarak atılmıştır (Ataman, 2002:14).

BM tarafından 2 ve 29 Temmuz 1951 tarihleri arasında Cenevre’de düzenlenen

toplantılar sonrasında ise “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” (Milat kabul edilen Cenevre Sözleşmesi) imzalanmıştır. Tezin ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı bir şekilde bahsedilecek olmakla birlikte Cenevre Sözleşmesi günümüz dünyasında tüm devletlerin uluslararası mülteci hukukuna yönelik ulusal düzenlemelerini çerçeveleyen ve olabildiğince yüksek standartlar taşıyan bir sözleşmedir.

Uluslararası mülteci hukukunu düzenleyen son önemli hukuki metin de Cenevre Sözleşmesini de referans olarak etkileyecek olan “Devlete Sığınmaya İlişkin Protokoldür. Bu protokol BM Genel Kurulu 31 Ocak 1967’de New York’ta imzalamış ve mülteci tanınmaya yönelik Cenevre sözleşmesinde düzenlenen “zaman” sınırlandırılması böylece kaldırılmıştır. Ancak New York 1967 protokolü de 1951 Sözleşmesine coğrafi sınırlama koymaya devam etmiştir.

Böylece gerek 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi, gerekse 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin New York Protokolü ve Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği Tüzüğü, uluslararası mülteci hukukun günümüzdeki uygulanma şekline ışık tutan, “uluslararası mülteci hukukunun” temel kaynakları olarak tarihteki ve yürürlükteki yerlerini almıştır.

Sonuç olarak denilebilir ki, uluslararası hukuka göre BM üye devletlere sığınma ile ilgili kriterleri belirlemiştir. Ancak bu protokolü ile 1951 Cenevre Sözleşmesindeki mülteci tanınma statüsü konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

1.3.2. BM Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsü

Mültecilerin 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’nde Md.1’de belirtildiği üzere yasadışı yollardan göç edilen ülkeye girmiş olsa da “Mülteci ülkesini istemeyerek terk etmek durumunda kalmıştır ve göç ettiği ülkeye her ne kadar yasadışı yollardan giriş yaparsa yapsın cezalandırılmaması” gerekir.

Cenevre Sözleşmesinin mültecilere ilişkin en temel ilkesi sığınılan devlet sınır dışı etmeme yükümlülüğü altına girmesi olmakla birlikte, sözleşmedeki uygulama alanının tespitidir. Bunlardan ilki zamana yönelik olup kişiye mültecilik niteliği verilmesinde 1950 öncesinde meydana gelmiş olaylarda yurdunu terk etmiş olma şartıdır. İkinci olarak getirilen coğrafi sınırlandırmanın belirlenmesidir (Pazarıcı, 2006:216).

Cenevre sözleşmesine göre mültecilik statüsü kazanan bir kimse bu statüyü kazandığı ülke sınırları içinde o ülkedeki diğer yabancılara uygulanan muameleden farklı muamele görmesi gerekmektedir. Çünkü mülteci statüsünü kazanmış bir yabancının artık

“göçmen” statüsü değişmiştir. Ancak ne var ki mülteciler de ilgili ülkenin ulusal mevzuatı konu ile ilgili olarak neyi gerektiriyorsa o şekilde muamele görecektir. Yani iltica edilen bir ülkenin Cenevre sözleşmesine taraf olması tek başına yeterli olmayıp, “mültecilik statüsü tanımada” kendi ulusal mevzuatını uygulama “ konusunda taraf devletler serbest bırakılmıştır (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2005:158).

Cenevre sözleşmesinde belirtilen kriterler ise mültecilik statüsü alan kişiye uygulanacak ilkelere getirilen uluslararası standartlardır. Mültecilik talebi ile ilgili başvuruların yapılması, gerekli takip ve araştırmaların yapılması sonucunda mültecilik statüsünün ilgili kişilere verilmesi her devletin kendi ulusal mevzuatını işleterek yapılacaktır. Zira 1951 Sözleşmesi bu anlamda taraf devletleri kesin ve net bir şekilde hukuki açıdan bağlamamaktadır.

Sonuç olarak Cenevre sözleşmesi sadece mülteci olarak yasal veya yasal olmayan yollardan taraf olan devletlere sığınan sığınmacıyı kabul eden devletin kişiyi sığınma olanaklarından nasıl yararlandıracağına ilişkin temel ilkeleri belirlemiştir (Uzun, 2012: 50). Üye devletleri bu ilkelere uyma konusunda çok zayıf bir şekilde taahhütte bulunma yükü altına sokmuştur. O yüzden bu zayıflığın uygulamada güvenlik öncelikli göç politikalarına yeşil ışık yaktığını söylemek mümkündür.

1.3.3.Cenevre Sözleşmesinde Devletlerin Yükümlülükleri ve Mülteci Hakları

Cenevre Sözleşmesinde taraf devletlerin sorumluluklarından, mültecilere sağlanması gereken hukuksal ve sosyal haklardan ve alacağı idari önlemlerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmektedir.

Özellikle mültecilerin haklarının her açıdan sağlanması konusunda taraf devletler pek çok yükümlülük ve sorumluluğu benimsemektedir. Ancak bu çalışma hedefleri doğrultusunda bu hak ve sorumluluklara kısaca bakılması yerinde olacaktır. Sözleşmeye göre Taraf Devletlerin en önemli yükümlülüğü mülteciyi ülkesine “geri göndermeme” ilkesidir. Sözleşmenin 33. maddesinde belirtildiği üzere sözleşme hükümleri üye devletlerce hiç kimseye ayırım yapmadan uygulanma zorunluluğunu kabul etmişlerdir.

Ayrıca mültecilerin iltica ettikleri ülkenin yasalarına uygun bir şekilde “mülteci hukuki statüsünü” aldıktan sonra başta ikamet, çalışma ve öğrenim gibi izinler alarak kimseye muhtaç olmadan kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürebilmek için taraf devletlerden bazı yasal ve sosyal haklar alması gerekmektedir (Pazarcı, 2006:213).

Sonuç olarak BM genellikle devletler arasındaki uyum ve barışı sağlamak adına

oluşturulmuş en güçlü ve kapsamlı uluslararası örgütlerden biridir. Onun aracılığıyla ve önderliğinde yapılan düzenlemelerden biri de Cenevre sözleşmesi aracılığıyla mültecilik hukuku üzerine olmuş, böylece yapılanlarla mülteci hukukunun temelleri atılmıştır (İçduygu, 2014: 22).

Özellikle günümüze gelene kadar geçen yıllar içinde BM'nin organlarınca oluşturulan ilkesel ya da bağlayıcı nitelikli belgeler kadar, belli konularda yaptıkları yorumlar da başta Kanada ve Türkiye olmak üzere tüm üye devletlere yol gösterici olmuştur.

1.3.4. Cenevre Sözleşmesinin Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler

Cenevre Sözleşmesine göre mülteciliğin ön koşulu olarak bu sözleşmede belirtilen bireyin her şeyden önce “zulme uğramış olmak ve zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkarak, vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmiş ve bir başka devlete sığınmış olması” gerekmektedir.

Burada en dramatik durum gerçekten de mülteci sayılmasının haklı kılacak sığınmacıların haklı olduklarını ispat edemeyerek başvurusunun ret edilmesiyle yaşandığını söylemek mümkündür. Bu durumda o da ülkeyi terk etmesi gerekirken kalmaya devam ederek yasadışı yani kaçak göçmen statüsüne düşmekte ve bu yüzden yakalandığında ülkesine geri gönderilmektedir.

Sığınma başvurusu esnasında ülkesi aleyhine ve ülkedeki rejimi hoşnut etmeyecek yazılı ve sözlü ifadelerde bulunan bu insanlar çok dramatik ve trajik durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Her ne kadar ölüm cezası olan ülkelere her koşulda iade söz konusu olmasa da başvurusu ret edilen sığınmacı mültecilerin durumlarıyla ilgili yeni düzenlemelerin yapılması muhakkak gerekirken olduğu yeri gelmişken söylemek mümkündür (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2005:156).

Şüphesiz bu durum uygulamada farklılıkların çok fazla ön plana çıkmasına neden olmaktadır (Peker , 2002:45). Son derece yoruma açık bu durumlara ilişkin sözleşmede halen net ve açık bir düzenleme yapılmamış olması da oldukça dikkat çekicidir. Zira bu muğlaklığın yaratacağı keyfilikler en temel uluslararası mülteci hukuku sözleşmesinde böylelikle göz ardı edilmiş olmaktadır (Çiçekli, 2009: 15).

Sonuç olarak mültecilerin sorunlu ve zorunlu bir yolculuk sonrası kurmaya çalıştıkları yeni yaşamının zorlukları göz önünde bulundurulduğunda, Cenevre Sözleşmesiyle belirginleşen uluslararası mülteci hukuku ve politikasının yeniden gözden

geçirilerek yaşanan sorunlara kalıcı ve kesin çözümler bulunması gerektiği söylenmelidir (Uzun, 2012: 52).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇMENLER İLE MÜLTECİLERE YÖNELİK POLİTİKALARI

Doksanlı yılların başında sona eren soğuk savaş sonrası küreselleşme ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik süreci gibi birçok gelişme Türkiye’nin sığınmacı ve göçmen akışında değişikliklere sebep olmuş; yaşanan gelişmeler Türkiye’yi zamanla “göç veren” ve “göç alan” bir ülkeden başka ülkelere gitmek isteyenlerin uğradığı “transit” ve “hedef ülke” konumuna sokmuştur.

İşte Türkiye’ye yönelik 1990’lı yıllardan sonra artarak devam eden göç ve sığınma hareketleri karşısında Türkiye Suriye özelinde belirginleşen “açık kapı” politikası gibi farklı politikalar üreterek kitlesel göç ve sığınma hareketlerinin hedef ülke konumuna gelmiştir. Ancak Türkiye’nin uluslararası kitlesel göç hareketleri karşısında sistemli ve kapsamlı politikalar takip etmeyerek günü birlik kararlarla süreci takip etmeye çalışması günümüzde halen içinden çıkılmaz sorunlara neden olmaya devam etmektedir.

Şüphesiz bu sorunların başında ülkemize sığınarak, iltica talebinde bulunan yüz binlerce Suriye vatandaşının barınma, eğitim, çalışma ve entegrasyonu alanında yaşanan problemlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Anlatılan çerçevede tezin bu ilk bölümünde öncelikle Türkiye açısından uluslararası göç ve mülteci hareketleri öncelikle nedenleri ve etkileriyle birlikte kısaca incelendikten sonra, Türkiye’nin mültecilere yönelik politikalarını oluşturan hukuki düzenlemeler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bölümde son olarak Türk toplumunun mültecilere yönelik tutum ve davranışları göçmelerin entegrasyonu süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar bağlamında kısaca yorumlanmaya çalışılacaktır.

2.1. Türkiye ve Uluslararası Göç Hareketleri

Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlayan Türkiye özellikle 90’lı yıllarda başlayan I. Körfez Savaşı; 2002-2003 yıllarında yaşanan Afganistan ve Irak’ın işgali gibi çatışmalar sonrasında yoğun şekilde kitlesel göçe maruz kalmıştır. 2011 yılında Suriye’de başlayan çatışmalar nedeniyle 2018 yılına gelene kadar yaklaşık 3 buçuk milyon göçmen Türkiye’ye sığınmış ve

böylece ülkede uluslararası göç olgusu tarihinde hiç olmadığı kadar önemli bir sosyolojik gerçek olarak ülke gündemine oturmuştur.

Kısacası yaşadığımız yüzyılda Türkiye, uluslararası göç konusunda ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. O yüzden acilen kitlesel göç ve mültecilere yönelik politikalarını gözden geçirmesi gerekmektedir.

İşte Türkiye'nin göç ve mülteci uygulamaları ile politikalarının incelendiği tezin bu bölümünde, öncelikle Türkiye'ye yönelik göç ve iltica hareketlerini oluşturan temel etkenler aşağıdaki başlıklar altında kısaca incelenmiştir.

2.1.1. Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Göçlerin Gelişimi

Tarihsel gelişim sürecinde uluslararası göçmen ve mültecilerin Türkiye'yi seçme nedenleri oldukça heterojen olmakla birlikte; bu nedenler içinde Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan birbirinden farklı ülkeler-hatta kıtalar arasında bulunmasının en temel faktör olduğunu söylemek mümkündür (Deniz, 2014).

Özellikle Türkiye'nin Afrika, Asya, Avrupa kıtaları ve Ortadoğu ülkeleri ulaşım güzergâhlarında bulunması göç konusunda Türkiye'yi önemli bir ülke konumuna taşımaktadır. Kısaca Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu şeklinde özetlenebilecek bu coğrafya yüzyıllardır Anadolu'yu kitlesel göç hareketlerinin yolu ve hedefi haline getirmiştir.

Daha kuruluş yıllarında, binlerce soydaş Türkiye'ye göçmüş ve böylece Türkiye Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlarda yaşayan tüm soydaşların sığınacağı bir liman ola gelmiştir (Deniz, 2014:11). Bu yıllarda Türkiye'ye göç edenlerin büyük çoğunluğu yakın komşuları Bulgaristan, Yunanistan ve Azerbaycan'dan ülkeye göç emiştir (Akan ve Arslan, 2008:23).

Türkiye'nin tarihinde önemli bir yere sahip olan kitlesel göçlerden birisi de 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenler oluşturmuştur. Bu dönemde Bulgaristan'dan gelen soydaşların yaptığı zorunlu göç Türkiye'nin göçmen entegrasyonu çalışmalarını yapmak zorunda olduğu ilk ve en büyük sınavı olarak tarihteki yerini almıştır (İçduygu vd., 2014:321).

İran'da yaşanan "1979 Devrimi" sonrası muhaliflerin büyük bir kısmı Türkiye'ye sığınmıştır. 1988'de gerçekleştirilen Halepçe Katliamı ve 1990-1991 yılları arasında gerçekleşen Körfez Savaşı süresince de Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri olmuştur. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali sonrasında yaşanan I. Körfez savaşı nedeniyle 1989-1991 yılları arasında Türkiye yaklaşık olarak 900.000 göçmen giriş yapmıştır.

1989'da Doğu Blokunun dağılmasıyla beraber bu ülkelerde yaşayan pek çok kişinin ekonomik ve siyasal kargaşayla beraber ülkelerinden göç etmesi Türkiye'yi etkilemiştir. Başta Rusya, Ukrayna, Moldova, Romanya, Bulgaristan ve Gürcistan vatandaşları Türkiye'ye değişik

nedenlerle göç etmişlerdir. Gelenlerin büyük çoğunluğu bavul ticareti yapmak ya da kayıt dışı işlerde çalışmak üzere gelmişlerdir.

Mart 2011'den 2015 yılına kadar geçen sürede yaklaşık 2 milyon 700 bin mülteci Suriye'de iç savaşımdan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır (DW, 25.03.2015). Kısaca açıklanan göçler nedeniyle, tarihsel süreç içinde göç olgusunun Türkler için "alışıldık" bir olgu olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Ne var ki Türk toplumu açısından bu kadar alışıldık olan göç olgusunun halen günlük kararlar ve sistemsiz göç politikalarıyla yönetilmeye çalışılması bu olgu konusunda Türkiye'nin en önemli çelişkisi olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2. Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Türkiye'yi Seçme Nedenleri

Kuruluşundan itibaren uluslararası göçmen akımlarıyla yakından ilişkili olan Türkiye'yi uluslararası göçmenlerin tercih etme nedenleri ile Türkiye'ye yönelen göçleri oluşturan etmenler içerik ve kapsam olarak birbiriyle benzeşmektedir.

Ancak özellikle göçmen tercihlerine göre Türkiye'ye bakışı değerlendirme açısından uluslararası göçmenlerin ülkemizi tercih etme nedenlerini Türkiye'yi kaynak, transit veya hedef ülke olarak nitelendirerek incelemek mümkündür. Bu nitelendirme çerçevesinde Türkiye dış ülkelere göç eden vatandaşları nedeniyle "kaynak ülke"; kendisine doğru dış ülkelere yönelen göç kapsamında "hedef ülke"; ve son olarak gelişmiş ve refah seviyesi yüksek olan Avrupa'ya açılan kapı olması nedeniyle "transit ülke" olarak Türkiye uluslararası göçmenlerin tercih ettikleri ülke konumuna gelmiştir (Buz, 2008).

Daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında meydana gelen mübadele sonrasında Rum nüfusun ülkeden ayrılışı ile 1961 yılından başlayarak başta Avrupa devletleri olmak üzere, Avustralya, ABD ve Kanada gibi ülkelere yönelen işçi göçü Türkiye'yi yurt dışına göç veren ülke konumuna düşürmüştür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:318-319). Bu nedenle kaynak ülke olarak Türkiye kökenli göçmenler uzun yıllar boyunca bilhassa Avrupa'da göç veren ülke konumunu görünür kılmıştır.

Uzun yıllar boyunca Avrupa'ya göçmen gönderen Türkiye yurtdışında yaşayan ve anadil, din özgürlüğü ve toplantı özgürlüğü gibi hak arayışları tartışmalarıyla gündeme gelen vatandaşlarının buldukları ülkeye entegre olmalarını, fakat asimile olmamaları için çaba sarf etmeyi tercih ettiğini söylemek mümkündür (Erdoğan, 2015:15).

Hedef ülke olarak Türkiye'yi tercih etme nedenleri bir önceki bölümde anlatılan nedenlere dayandığını söylemek mümkündür (Erdoğan, Devlet ve Aydın, 2014:369). Şüphesiz hedef ülke olarak bu kimliğin oluşumunda, Osmanlı sonrasında çevre ülkelerde kalan

Türk ve Müslüman nüfusun ülkeye gelişinin desteklenmesinden, Türkiye'nin yaklaşık 80 yıldır barışın hâkim olduğu bir bölge ve ülke olmasının etkisinin olduğunu söylemek mümkündür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 271). Özellikle Suriye krizinden sonra ülkemiz göç hareketleri açısından tam anlamıyla göç edilen hedef ülke haline geldiği söylenebilir (Deniz, 2014).

Öte yandan “transit bir ülke” olarak Türkiye uluslararası göçmenlerin asıl hedefledikleri ülkeye geçebilmek için bekledikleri önemli duraklardan birisidir. Burada belirli miktarda ekonomik destek sağladıktan sonra asıl göç etmeyi hedeflediği ülkeye yönelen göçmenler yasadışı yollarla genellikle girdikleri hedef ülkede iltica talebinde bulunarak sığınmacı statüsüne geçmektedirler (IOM, 2009:22).

İşte 2000’li yılların başında Irak ve Afganistan’ın işgali son olarak da Suriye krizi yaşanan kadar daha çok “tarihi göç yolları üzerinde yer alan Türkiye, yaklaşık bin yıldır Avrupa’ya gitmek isteyen düzensiz göçmenler açısından transit ülke konumuna gelmiştir (Deniz, 2014).

2.1.3. Türkiye’nin Göç ve Mültecilere Yönelik Politikaları

Türkiye’nin uluslararası göç ve mültecilere yönelik politikaları kronolojik olarak özetlendiğinde bu dönemleri; 1923-1950 dönemi; 1950-1980 dönemi; 1980-2000 dönemi; 2000-2013 dönemi ve son olarak 2013-2017 dönemi şeklinde beş grupta toplamak mümkündür.

Cumhuriyetin kurulduktan sonra geçen 1923-1950 yılları arasında ulus-devlet inşa etme politikasının da bir parçası olarak Türkiye Müslüman Türk kökenlilerin göç ettiği bir ülke konumunda kalmayı tercih etmiştir (İçduygu vd. 2014: 95). Örneğin o yıllarda nüfusu 13 milyon olan Türkiye etnik açıdan homojenliği sağlama politikasının bir gereği olarak Türk-Yunan mübadelesi gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin göç konusundaki ilk dönem politikalarının değiştiği ikinci dönem ise 1950-1980 arası dönemdir. 1950 yılında NATO’ya üye olan 1951 yılında ise Cenevre Sözleşmesi’ne imza koyan Türkiye’nin bu yıllardan sonraki göçe yönelik politikaları da bu gelişmelerden etkilenmiştir. daha dışa açık hale gelen Türkiye’den özellikle 1960’lı yıllarda başlayan çalışan göçler yetmişli yıllara kadar devam ederek Türkiye’yi göç veren bir ülke haline getirmiştir.

Üçüncü dönem 80’li ve 90’lı yılların sonuna kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde ekonomik anlamda daha liberalleşen ve gelişen Türkiye’nin hem göç alan hem de transit geçişlerde başta olmak üzere Avrupa ülkelerine Asya’dan sığınmacıların geçiş yaptığı bir ülke haline dönüştüğü söylenebilir (Toksöz vd, 2012:18). Bu durum doğu bloğunun çökmesiyle Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve buna paralel gelişen küreselleşme süreci ile birlikte Türkiye’nin

küresel göç haritasındaki pozisyonun değişmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Kaşka, 2005; Lordoğlu, 2005; Toksöz, 2012).

Dördüncü dönem ise 2000 yılından Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılına ve 2013 Haziran ayında gerçekleşen Gezi Parkı eylemlerine kadar süren dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde artık belirgin bir şekilde küreselleşen dünyada ekonomisi güçlenen ve refah seviyesi gelişen Türkiye sürekli çatışmalarla sarsılan Orta Doğu bölgesinde hedef ve transit göç ülkesi halini almıştır.

Son yıllarda ise Türkiye AB'nin mültecilerin yasal statüsü ve yasa dışı göç ile mücadele konusunda kendisinden beklentileri üzerine 4 Nisan 2013 tarihinde 6458 nolu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkartmış ve böylece Türkiye, uluslararası göçle ilgili bir takım yapısal ve hukuksal düzenlemeler yapmıştır.

Sonuç olarak denilebilir ki, Türkiye'nin günümüzde uluslararası göç sorunlarıyla baş etmek için daha ciddi politikalar geliştirmek durumunda kaldığı oldukça açıktır. Özellikle Türkiye'nin AB ve BM gibi oluşumları da içine katacak kapsamlı göç ve mülteci politikaları geliştirmesi acil bir zorunluluk olarak belirlediği bu dönemde ise daha çok milli hassasiyetlere göre şekillenen göçmen politikalarına yöneldiğini söylemek mümkündür.

2.1.4. Türkiye'deki Göç ve Mültecilere Dair İstatistikler

Öncelikle Türkiye'ye kara, hava, deniz ve demiryolu ile giriş yapan yabancıların yıllara göre sayılarına bakmak yerinde olacaktır. Ülkemize giriş yapan yabancıların 2005-2016 yılları arasında dağılımları aşağıdaki grafikte gösterilmektedir:

Şekil 1. Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancılar (2005-2016)

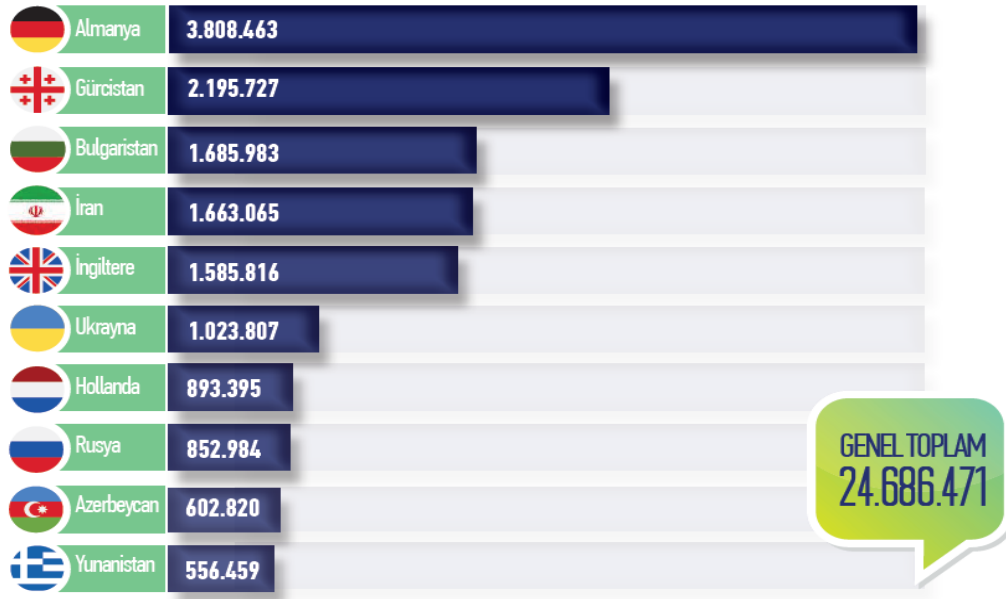

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.34.

Şekilde görüldüğü üzere Türkiye'ye kara, hava, deniz ve demiryolu ile giriş yapan yabancıların geçmiş yıllara ait sayılarında 2016 yılları dışında genel bir artış mevcuttur. Bununla birlikte 2015 yılında ülkemize giriş yapan yabancıların sayısı 34.633.391 iken, 2016 yılında %29'luk bir azalış ile 24.686.471 olmuştur.

Bu girişlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında ise 2016 yılında sınır kapılarından yapılan girişlerde birinci sırayı Almanya vatandaşları aldığı, bunu Gürcistan ve Bulgaristan vatandaşları takip ettiği belirtilmektedir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:32):

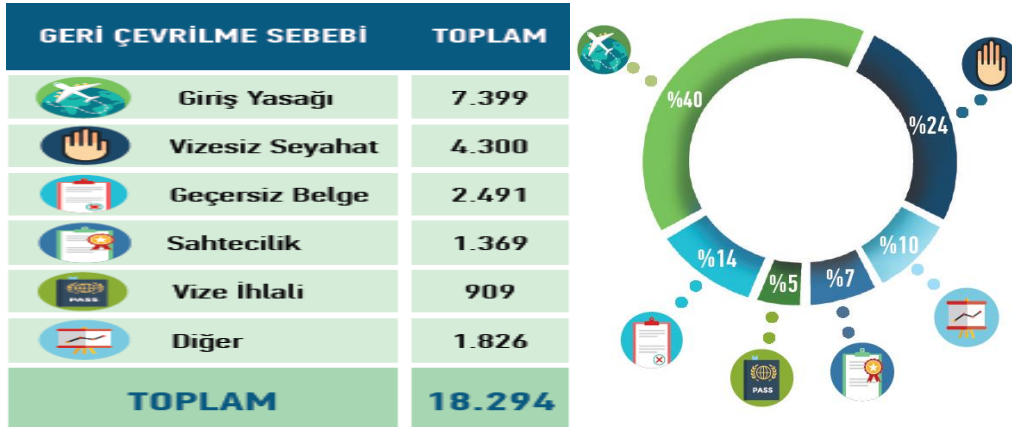
Şekil 2. 2016 Yılı Ünelere Göre Yabancıların Yasal Girişleri (İlk 10 Ülke)

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.35.

Öte yandan 2016 yılında 18.294 yabancıların Türkiye'ye girişine izin verilmemiştir. Girişine izin verilmeyen yabancıların %40'ını oluşturan 7.399 kişinin giriş yasağı sebebi ile girişine izin verilmezken, %24'ünü oluşturan 4.300 kişinin vizesiz seyahat etme sebebi ile , %14'ünü oluşturan 2.491 kişinin ise geçersiz belge sebebi ile girişine izin verilmemiştir:

Şekil 3. Yabancıların Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeme Nedenleri(2016)

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.36.

İçişleri bakanlığının 2017 yılı Mayıs ayında yayınladığı 2016 yılı Türkiye Göç Raporu verileri incelendiğinde, Türkiye’de çeşitli ikamet izinleri ile bulunan yabancıların 2016 yılında ikamet izni ile Türkiye’de bulunanların sayısının 422.895 olarak belirttiği 2015 yılına göre %9’luk bir artışla 461.217’ye yükseldiği görülmektedir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:33).

Aynı raporda 2016 yılında Türkiye’de 55.983 kişilik Irak vatandaşları ilk sırada olmak üzere sırasıyla, 48.738 kişi ile Suriye vatandaşları, 39.184 kişi ile Azerbaycan vatandaşları üçüncü sırada yer almaktadır. Bu üç ülkeyi sırasıyla 24.253 kişiyle Türkmenistan, 21.006 Rusya Federasyonu, 20.148 Afganistan, 18.511 Gürcistan, 18.270 Özbekistan, 16.000 İran, 14.031 Ukrayna ve 185.093 kişi de diğer ülkelerin vatandaşlarından oluşmaktadır (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:34).

Türkiye’ye yönelen uluslar arası göç istatistiklerine kısaca baktıktan sonra, öncelikle düzensiz göçe, göçmen kaçakçılığına ve insan tacirlerine yönelik yapılan operasyon ve yakalama sayılarına bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda 2016 yılı göç raporuna bakıldığında 2016 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısının 2015 yılına göre % 19’luk bir artışla 174.466 olduğu görülmektedir. Ayrıca 2005 yılından 2016 yılı sonuna kadar yakalanan düzensiz göçmen sayısı ise 817.863’tür (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:41).

Şekil 4. Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.39.

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere 2016 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 174.466'dır. Bunlardan Suriye vatandaşları 69.755 kişi ile ilk sırada, Afganistan vatandaşları 31.360 kişi ile ikinci sırada, Irak vatandaşları ise 30.947 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:43).

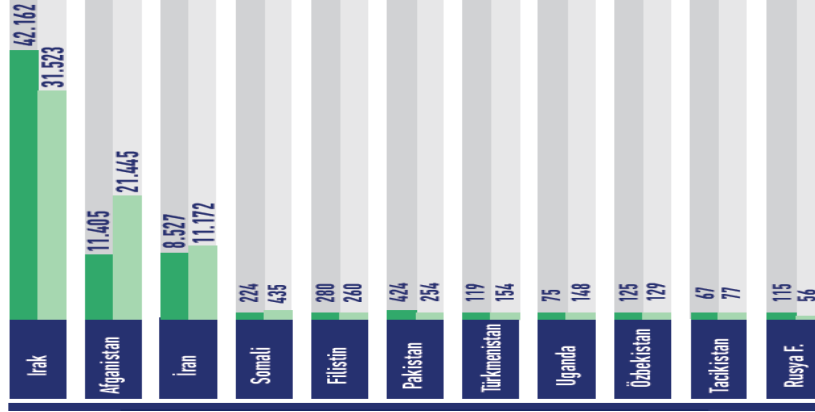
Son olarak Türkiye'ye iltica, sığınma veya ikincil koruma gibi şekillerde uluslararası koruma talebinde bulunan "mültecilere" ilişkin istatistiklere bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda ilk olarak söylenmelidir ki, Türkiye'ye 2016 yılında uluslararası koruma başvuru sayısı 2015 yılına göre % 3'lük bir artış ile 66.167'ye yükselmiştir. Ayrıca 2005 yılından 2016 yılı sonuna kadar yapılan uluslar arası koruma başvuru sayısı ise 282.518'dir:

Şekil 5. Türkiye'ye Yapılan Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı (2005-2016)

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.34.

Şekil 6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyrukları

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.34.

Türkiye'ye yapılan uluslar arası korunma başvurularının sayısını, Avrupa Birliği ülkelerine yapılan uluslararası koruma başvuru sayılarıyla birlikte değerlendirildiğinde Türkiye 66.167 uluslararası koruma başvuru sayısı ile AB ve EFTA üye ülkelerin yer aldığı ülke sıralamasında 4. sırada yer aldığı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:74):

Tablo 1. AB ve EFTA Ülkelerine Yapılan Uluslararası Koruma Başvuru ve Kabullerin Sayısı (2016)

S.N.	ÜLKE/YIL	2016	2016	S.N.	ÜLKE/YIL	2016					
1	ALMANYA	745.155	18	NORVEÇ	3.485	1	ALMANYA	433.910	18	MALTA	1.190
2	İTALYA	122.960	19	KIBRIS	2.940	2	İSVEÇ	66.345	19	ROMANYA	805
3	FRANSA	83.485	20	İRLANDA	2.245	3	İTALYA	35.405	20	LÜKSEMBURG	765
4	TÜRKİYE	66.167	21	HİRVATİSTAN	2.225	4	AVUSTURYA	30.370	21	İRLANDA	485
5	YUNANİSTAN	51.110	22	LÜKSEMBURG	2.160	5	FRANSA	29.140	22	ÇEK CUMHURİYETİ	435
6	AVUSTURYA	41.950	23	MALTA	1.930	6	TÜRKİYE	23.886	23	MACARİSTAN	430
7	BİRLEŞİK KRALLIK	38.785	24	ROMANYA	1880	7	HOLLANDA	20.810	24	PORTEKİZ	320
8	MACARİSTAN	29.430	25	ÇEK CUMHURİYETİ	1475	8	BELÇİKA	15.050	25	POLONYA	305
9	İSVEÇ	28.790	26	PORTEKİZ	1.460	9	İSVİÇRE	13.190	26	SLOVAKYA	225
10	İSVİÇRE	27.140	27	SLOVENYA	1.310	10	NORVEÇ	12.780	27	LİTVANYA	195
11	HOLLANDA	20.945	28	İZLANDA	1.125	11	BİRLEŞİK KRALLIK	9.935	28	SLOVENYA	170
12	BULGARİSTAN	19.420	29	LİTVANYA	425	12	DANİMARKA	7.125	29	LETONYA	135
13	BELÇİKA	18.280	30	LETONYA	350	13	FİNLANDİYA	7.070	30	ESTONYA	130
14	İSPANYA	15.755	31	ESTONYA	175	14	İSPANYA	6.855	31	HİRVATİSTAN	100
15	POLONYA	12.305	32	SLOVAKYA	145	15	YUNANİSTAN	2.715	32	İZLANDA	95
16	DANİMARKA	6.180	33	LİHTENŞTAYN	80	16	BULGARİSTAN	1.350	33	LİHTENŞTAYN	40
17	FİNLANDİYA	5.605				17	KIBRIS	1.300			

Kaynak: GİGM, (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Yayın No: 40, Ankara:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.47.

Ne var ki yukarıdaki tabloda yer alan ve AB ve EFTA üye ülkelerine 2016 yılında uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonra bu başvurusu kabul edilen yabancıların sayısı çok düşüktür.

Örneğin Almanya'ya 745.155 kişi uluslararası korunma için başvurmuş bunlardan 197.270 tanesi ret edilmiş ve 433 910 kişinin iltica-sığınma başvurusu işleme alınmıştır. Yaklaşık %50' oranında kabul olmakla birlikte bu kabullerin de nerdeyse yarısı ilerleyen süreçte ret edildiği düşünüldüğünde AB ülkelerinde mülteci taleplerinin çok zorlu bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Benzer süreç Türkiye için de geçerlidir aslında. Örneğin 2016 yılı için Türkiye'ye 66.167 uluslararası koruma başvurusu yapılmış; bunlardan 23.886'sı kabul edilerek işleme alınmış ve bu başvurulardan 6494 tanesi ret edilmiştir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017:74).

Sonuç olarak Türkiye ile Avrupa Birliği ülkelerine yapılan uluslararası koruma başvurusunu reddedilen yabancıların sayısı üzerinden birlikte değerlendirildiğinde; Türkiye'nin başvurusu ret edilen iltica taleplerinin çokluğu sıralamasında 6.494 ile AB ve EFTA üye ülkelerin yer aldığı ülkeler arasında 13. sırada yer aldığı görülmektedir. Şüphesiz bu

durum Türkiye'nin de diğer gelişmiş AB ülkeleri gibi konu iltica, sığınma veya ikinci koruma talebi olduğunda güvenlikçi yaklaşımla konuya baktığını göstermektedir.

2.2. Türk Hukukunda Mültecilere Yönelik Düzenlemeler

Günümüzde bir ülkede göçmenlere tanınan hakların en kapsamlısı ise vatandaşlık hakkı olup bu hak ülkeden ülkeye değişen çizgideki hukuki düzenlemelerle şekillenmektedir.

Bununla birlikte tüm göçmenler açısından bakıldığında özellikle kalıcı bir şekilde geri dönmek üzere ülkesinden göç eden tüm mülteciler, sığındığı ülkede vatandaşlık hakkı almaktan dolayı hem mutlu ve huzurlu olmakta hem de toplumsal entegrasyon açısından kendisini daha güçlü hissetmektedir. Fakat ülkelerin göç olgusuna yaklaşım odaklarına göre bu tür uygulamalar değişiklik göstermektedir.

Özellikle göç olgusuna güvenlik odaklı yaklaşan ülkeler vatandaşlık verme süreçlerini çok daha uzun zamana yayarak pek çok prosedürle birlikte kabul ederken; çok kültürlülüğü benimseyen Kanada gibi ülkeler ise vatandaşlık hakkını vermede toplumsal uyumu ve entegrasyonu esas almaktadırlar. Bu hissi ve güveni zaman zaman Suriye örneğinde olduğu gibi mültecilere kolay yoldan vermekten çekinmeyen Türkiye'de mülteci statüsünün tanınması açısından geçerli kuralları tanımlayan ulusal ve uluslararası mevzuat işletilmektedir.

Bu kapsamda Türkiye'nin mültecilere yönelik politikasını bir anlamda somutlaştıran mültecilerin hukuki statülerine yönelik mevzuat aşağıdaki başlıklar altında kısaca özetlenerek incelenmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Mültecilere Yönelik Uluslararası Antlaşmalar ve Türkiye

İlk bölümde anlatıldığı üzere Türkiye, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve bu sözleşmeyi 29 Ağustos 1961 tarihli ve 359 sayılı Kanun ile kabul ederek kendi iç hukukunun bir parçası haline getirmiştir (Resmi Gazete, 10898/5 Eylül 1961).

Ne var ki Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ni kendini koruma refleksi ile iki önemli çekince koymuştur. Birinci çekince sözleşmenin hiçbir hükmünün mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şekilde yorumlanamayacağı şeklindedir.

İkincisi de coğrafi sınırlamaya yöneliktir. Yani Türkiye sadece Avrupa Konseyi'ne üye olan ülkelerden gelecek olan ve Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ülkesine sığınan sığınmacıları "mülteci" olarak tanımaktadır. Buna göre Türkiye, sadece Batı Avrupa ülkelerinden gelen göçmenleri mülteci olarak kabul etmekte ve mülteci başvurularını kabul etmektedir (Ay, 2004:12-13).

Cenevre Sözleşmesi 1967’de yeni bir protokolle güncellense de halen coğrafi kısıtlamayı muhafaza etmektedir. Bu yüzden Türkiye’ye Irak, Suriye, Afganistan ve İran gibi ülkelerden gelenlerin mültecilik statüsü alması bu şartlı çekincenin kaldırılmaması nedeniyle hukuken imkânsız görünmektedir.

Hatırlanacağı üzere mültecilerin statüsünü belirleyen Cenevre Sözleşmesi’ne göre, bir zaruret sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak Türkiye’ye sığınan ve yetkili mercilerden usulüne uygun şekilde iltica talebinde bulunan herkes prensip olarak ülkesine geri gönderilmeyecektir. Bu anlamda Cenevre Sözleşmesi’nin 33. Maddesinde düzenlendiği üzere “mültecileri zulüm görme riski” bulunan ülkelere geri iade edilmeyeceği düzenlemesi Türkiye açısından da kabul edilmiş ve bu açıdan sığınma ve iltica hakkı Türkiye açısından doğmuştur.

Böylece Türkiye uluslararası hukuka uygun bir şekilde zulme uğrayarak ülkelerini terk eden kişileri başka devletlerin geri göndermeme ilkesine uygun profilde değerlendirdiği mültecileri geçici korumaya (temporary protection) almaya başlamıştır (UNHCR, 2010).

Son olarak söylenmelidir ki, Türkiye’nin koyduğu bu coğrafi çekince, her ne kadar 2008 yılında açıklanan “Ulusal Eylem Planı” içerisinde ilerleyen yıllarda (2012 tarihinde) kaldırılacağı ifade edilse de 2017 yılı itibarıyla halen devam etmektedir.

O yüzden Türk Hukukunda sığınmacı veya mülteci olarak kabul edilen kişinin mülteci olması Avrupa dışındaki ülkelere gelenler için coğrafi kısıtlama nedeniyle halen mümkün değildir.

2.2.2. Mültecilere Yönelik Türkiye’de Geçerli Olan Ulusal Mevzuat

Cenevre Sözleşmesi ve New York protokolünü imzaladıktan sonra yasalarla iç hukukunu bir parçası haline getiren Türkiye Cumhuriyeti mültecilere yönelik düzenlemelerinde bu uluslararası mevzuata göre tesis etmektedir. Bununla birlikte ulusal mevzuat kapsamında mültecilere ve yabancılara yönelik yasa ve yönetmeliklerde sığınma ve mülteci statüsüne yönelik atıflar bulunmaktadır (İçduygu, 2014:206).

Bu düzenlemelere kronolojik olarak bakıldığında Türkiye’deki mülteci ve sığınmacılara yönelik ulusal mevzuatın 14 Haziran 1934 tarihli, 2510 sayılı İskan Kanununa dayandırılarak uygulanmaya başlanmıştır (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012:17).

Aslında pek çok açıdan Türkiye’nin mültecilere ve sığınmacılara kapalı bir ülke olduğu izlenimini güçlendiren nitelikteki 94’ yönetmeliği, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi sınırlamasını kaldırılmadan, İran ve Irak’tan gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı ve mülteci statüsü sağlayarak, üçüncü ülkelere yerleşme hakkı vermek amacıyla çıkartılmıştır (Güner, 2007:86).

Son dönemde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) mülteci hukuku konusunda Türkiye aleyhinde verdiği kararlar nedeniyle mülteci ve sığınmacılara ilişkin yeni bir yasa çıkartılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 4 Nisan 2013 tarihli 6548 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) adında bir yasa çıkarmıştır (Resmî Gazete, 11.04.2013/28615).

11 Nisan 2014 tarihinde uygulanmaya başlanılan YUKK aslında Türkiye'nin güvenlik eksenli çekincelerini içinde barındırmaktadır. Örneğin YUKK 61. Maddesi sadece Avrupa'dan gelenleri “mülteci” olarak tanımaya devam etmektedir. Yasada daha önce sığınmacı olarak sayılan Avrupa dışından gelen mülteciler YUKK'ta “şartlı mülteci” olarak tanım getirilmektedir. Dahası YUKK öncesinde olduğu gibi YUKK ile birlikte yapılan tüm yasal düzenlemeler Türkiye'ye gelen mültecileri Avrupa'dan gelen ve gelmeyen olarak ikiye ayırmaya devam etmektedir. Avrupa dışından gelen mülteciler “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilir” hükmü aynen korunmuştur (Karaca, 2013:38-39).

Zira Suriyelilerin kapsama alındığı geçici koruma statüsü “geri göndermeme” ilkesi çerçevesinde onlara bir koruma sağlamakta fakat ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelerle eşdeğer olmayan bir statü vermektedir. Bu statü ile Türk vatandaşlığına geçiş yapılamayacağı gibi uzun dönem ikamet izni hakkı da sağlamayacağı da özellikle belirtilmektedir. Ayrıca belirtmelidir ki, 2014 yılında YUKK yürürlüğe girdikten sonra, 1994 ve 2006 yıllarında çıkartılan mültecilere ve sığınma haklarına ilişkin yönetmeliklerin, YUKK'la çelişen hükümleri uygulanmayacağı açıktır.

Sonuç olarak yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan mevzuata göre Türkiye'de mülteci statüleri belirlenmekte ve bu çerçevede bazı sosyal haklar tanınmaktadır. Aşağıdaki başlıklar altında 2013-2014 yıllarında çıkartılan yasa ve bu yasaya bağlı yönetmelikler çerçevesinde ülkemizde mülteci statüsünün tanınma koşulları ile mültecilere tanınan sosyal haklar kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.3. Türk Hukukunda Mültecilere Yönelik Uluslararası Koruma Statüleri

Türkiye'ye sığınanların hukuki durumlarının belirlenmesinde Cenevre Sözleşmesi, YUKK ve 1994 Yönetmeliği hükümlerine göre işlem tesis edilmektedir. Özellikle 2014 yılında yürürlüğe giren YUKK “Mülteci”, “Şartlı Mülteci” statüleri konusunda uluslararası koruma ile ilgili bölümü AB mevzuat ve müktesebatı ile örtüşmektedir (Özer, 2011: 78).

Anlatılan çerçevede başta YUKK ile mülteci ve sığınmacı statüsündeki göçmenlere Türkiye'de tesis edilen uluslararası koruma sisteminin uygulamaları ve süreçleri aşağıdaki başlıklar altında kısaca özetlenmiştir.

2.2.3.1. Mülteci ve Şartlı Mülteci Statüsünün Tanınması

İç hukuk açısından bakıldığında mültecilerin ve sığınmacıların Türkiye'deki uluslar arası koruma statülerini ortaya koyabilmek amacıyla mültecilere yönelik 6458 sayılı YUKK'a ve bu kanuna göre çıkartılan yönetmeliklere bakmak yerinde olacaktır. Ayrıca bunları Türkiye'nin taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi bağlamında değerlendirmek de gerekmektedir.

Tüm bu kıstaslara göre konuya yaklaşıldığında öncelikle 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK' a atıfla "mülteci" ve "şartlı mülteci" ayrımına değinmek yerinde olacaktır. YUKK'nin üçüncü kısmında bahsedilmektedir. Kanunda Mülteci statüsü ise şöyle tanımlanmaktadır:

"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir." (YUKK, 2013: md. 61).

Görüldüğü üzere tıpkı 1951 Sözleşmesi'ndeki Türkiye'nin coğrafi sınırlama uygulamasını bu yasada da devam ettirmektedir. O yüzden Türkiye'de Avrupa dışındaki coğrafyalarda meydana gelen olaylardan dolayı ülkemize sığınan bir insanın uluslar arası hukuktan kaynaklanan "mülteci" statüsü kazanması iç hukuka göre imkânsızdır denilebilir.

Nitekim bu yüzden aynı yasa ile iç hukukumuzda "şartlı mülteci" statüsü kazandırılmıştır. YUKK'nun 62.maddesinde "şartlı mülteci" tanımlaması yapılmıştır:

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir." (YUKK, 2013: md. 62).

YUKK ile uygulamaya kazandırılan "şartlı mülteci" statüsü ise şöyledir:

"Mülteci koşullarına haiz olmakla birlikte, Avrupa dışından geldiği için mülteci statüsü kazanamayan kişilerin, güvenli ülkeye yerleştirilmelerini ve yerleştirilinceye kadar da Türkiye'de kalmaları için geçici ikamet izni verilmesini temin etmektedir. Bir anlamda 1994 Yönetmeliği'ndeki "sığınmacı" statüsünün yerini, YUKK ile birlikte "şartlı mülteci" statüsünün aldığı söylemek mümkündür." (YUKK, 2013:md.62).

Son olarak belirtmelidir ki, bu düzenleme çerçevesinde yaşadığı ülkenin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında “şartlı mülteci statüsü” verile bilinmektedir (YUKK md. 62).

2.2.3.2. Sığınmacılara İkincil Koruma Statüsünün Tanınması

Genel olarak bakıldığında ikincil (tamamlayıcı) koruma statüsünün aslında pek çok Avrupa ülkesinde köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa Devletleri, ulusal mevzuat ve imza attıkları antlaşmalar gereği mülteci statüsü vermedikleri sığınmacıları bu kapsamda koruma altına almaya çalıştıkları görülmektedir (McAdam, 2005:462).

İşte Cenevre Sözleşmesiyle kurumsallaşan “geri göndermeme” ilkesini benimseyen Türkiye açısından ikincil koruma uygulaması YUKK md.63’de yer almıştır. Böylece 1994 Yönetmeliği’nde yer almayan yeni bir uluslararası koruma statüsü Türkiye’deki hukuk sisteminde “ikincil koruma” şeklinde tesis edilmiştir.

YUKK’a göre;

“Mülteci veya şartlı mülteci” olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya olum cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c)Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle mense ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” (YUKK, 2013:md. 63).

Maddenin metninden de hemen anlaşılacağı üzere aslında geçici koruma prosedürünün Türkiye’de iç hukuka kazandırılması, coğrafi çekinceler nedeniyle mülteci statüsü verilemeyen Suriyeli ve Iraklı sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmek zorunda kalınmaması için çıkartılmıştır.

2.2.3.3. Uluslararası Korumaya Başvuru ve Karar Süreçleri

YUKK madde 69 aynı zamanda uluslararası koruma başvuruları süreçlerinin nasıl yapılacağını ve kayıtların tutulma şeklini de tanımlanmıştır. Buna göre gerek mülteci gerekse şartlı mülteci ya da ikincil korumaya başvuru talepleri valiliklerce kayıt altına alınmaktadır (Madde 69).

YUKK, 91. maddesinin öngördüğü şekilde 22 Ekim 2014’te Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) çıkarılmış ve yönetmelikle Türkiye’de bulunan mültecilerle ilgili (özellikle Suriyeliler konusunda) yapılacak işlemlerin yeniden düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 2014:27).

Bu kapsamda Geçici Koruma Yönetmeliği ile “sığınmacı” kavramını kaldırmış yerine “şartlı mülteci”, “ikinci koruma” ve “geçici koruma” kavramları ile açıklanan yeni statüler getirmiştir. Akabinde çıkarılan geçici yönetmelikte Suriye Arap Cumhuriyeti’nde kitlesel olarak göç eden Suriyelilerin “geçici koruma” kapsamına alındığı belirtilmiştir (GİGM, 2015:4).

2.2.3.4.Gözetim Altına Alma ve Sınır Dışı Etme Süreçleri

YUKK madde 52. madde kapsamında, “Yabancıların, sınır dışı etme kararıyla, sınır dışı edilebileceği” belirtmek suretiyle hüküm altına almıştır (madde 53-54). YUKK’un 55. Maddesinde ise sınır dışı etme sebepleri gerçekleşse bile hakkında sınır dışı kararı alınamayacaklar şunlardır:

- a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar;
- b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler;
- c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar;
- d) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları;
- d) Tedavileri tamamlanuncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarıdır. (YUKK, 55.md).

Son olarak söylenmelidir ki, her ne kadar yukarıda ayrıntılarıyla verilen şekilde uygulamalarla pratikte sıklıkla karşılaşılsa bile, aslında Türk Hukuku’nda “sığınma arayan kişilerin gözetim altına alınmasıyla” ilgili standartlar belirlenmemiştir. Hatta uygulamada sıklıkla görülen ve idari tasarruflarla yürütülen “gözlem altına alma” işlemleri ile ilgili herhangi bir düzenleme de bulunmamaktadır (Çiçekli, 2010:353).

2.3. Türkiye’de Mültecilerin Toplumsal Entegrasyonu

Yakın coğrafyamızda yaşanan ve birkaç kelimeyle özetlenen trajedilerin yaşanmasında göç olgusunun “mülteci” ve “sığınmacı” kelimeleri arasına sıkıştırılarak dar ve siyasi menfaatler çerçevesinde değerlendirilmesinin büyük payı bulunduğunu söylemek mümkündür.

Uluslararası korunma nedeniyle Türkiye’ye gelen yabancıların insani açıdan öncelikle Türk toplumunun tüm alanlarına tam uyumunu sağlamaya çalışmak sonrasında ise onlara vatandaşlık hakkı vererek yeni bir yaşam kurmalarına olanak sağlamak olmalıdır. Bu anlamda göçmenlerin göç ettikleri Türk toplumuna dâhil olma sürecinde ilk basamak Türk devletinin göçmenlere uyguladığı politikalardır. Bu politikalar göçmenlerin göç sürecinde yerleşimine kadar geçen aşamaların yasal çerçevesini belirler.

İkinci aşamada ekonomik entegrasyon açısından istihdama katılması ve üçüncü aşamada ise sosyo-kültürel entegrasyonun gerçekleşmesi sağlanmalıdır (IOM, 2009, s. 15). Milyonlarca göçmeni kabul eden ülke olarak Türkiye’de etnik ya da din gibi çeşitli sebeplerle bazı göçmen grupları daha ilgiyle karşılanırken, farklı göçmen gruplarının ise farklı kültürel geçmişleri sebebiyle Türk toplumu tarafından dışlanabildiği söylenebilir.

Oysa Kanada, Almanya ve ABD gibi gelişmiş ekonomiler kalifiye eleman ve genç nesil olarak gördüğü göçmenlerden yararlanmanın yoluna gitmektedir. Gelişmiş ülkelerde göçmenlik ve mülteci politikalarıyla çeşitli kıstaslara göre seçilen göçmenler yerleştikleri ülkede entegrasyona tabi tutularak ülkenin bu göçmenlerden faydalanması amaçlanmaktadır.

İşte o yüzden genellikle yakın tarihinde hep kitlesel ve zorunlu göçe maruz kalan Türkiye’nin kitlesel olarak ülkeye gelen göçmenlere sistemli ve kapsamlı entegrasyon politikalarıyla yaklaşmak zorundadır. Şüphesiz uyum ve entegrasyonun ön koşulu öncelikle vize, çalışma ve ikamet izni, sonrasında uluslar arası korunmaya yönelik hakları ve nihayetinde tam intibak halinde vatandaşlık hakkı verme süreçlerini sistemli politikalar çerçevesinde yönetmek gerekmektedir.

Bu çerçevede tezin bu bölümünde kısaca Türkiye’de mültecileri nelerin beklediğini temel mülteci hakları kapsamında kısaca anlattıktan sonra Suriye kökenli mülteci ve sığınmacılar özelinde Türkiye’de sürdürülen göçmen entegrasyon politikaları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Türkiye’de Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyonu

Literatürde entegrasyona alternatif bir çok kavram göç yazınında kullanılmıştır. Bunlar arasında asimilasyon, kültürleşme (acculturation), eklenme/katılma/kaynaşma (inclusion/insertion/incorporation), adaptasyon, uyum, barındırma (accomodation) ve çok kültürcülük (multiculturalism) sayılabilir.

Bugün gelinen nokta bazı kavramların artık demode olduğu ve hatta siyaseten kabul edilemez görüldüğü noktasıdır. Örneğin bir zamanlar göçmen entegrasyonu için sıkça kullanılan “asimilasyon” kavramı artık kullanılmamakta ve hatta karşı çıkılması gereken bir olgu olarak görülürken bir zamanların moda kavramı olan çok kültürlülük kavramı ise bazı ülkeler tarafından terk edilmeye başlanmıştır (Martikainen, 2010).

Genel olarak çift yönlü bir süreç olarak kabul edilen ve göçmenleri kabul eden topluma sonradan gelenlerin uyumlu olmasının gerektiği artık genel olarak kabul edilen bir gerçekten önce bir zorunluluktur. İki yönlü entegrasyonun bir ucu göç edenlerin tek kültürlü toplumlara

asimile edilmesi şeklinde anlaşılırken diğer ucu göç edenlerin çok kültürlü toplumlara kendi değerleri ve kültürleriyle birlikte kabul edilmesi anlamında kullanılmaktadır.

BM belgelerinde uyum, çok yönlü ve dinamik bir süreç şeklinde tanımlanmaktadır. Göçmen alan ülkelerde başarılı bir entegrasyona ulaşılabilmesi içinse dil, eğitim sistemine entegrasyon, sosyal entegrasyon, siyasi entegrasyon, ekonomik entegrasyon ve ikamet entegrasyonunun tam sağlanması gerekmektedir (IOM 2015:6).

Aşağıdaki başlıklar altında bu dört boyut Türkiye örneğinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır.

2.3.1.1. Türkiye’de Entegrasyonun Yasal Boyutu

Entegrasyonun yasal boyutu, göçmenlerin, mültecilerin, sığınmacıların temel hak ve hürriyetlerinin belirlenmesinde devletlerin kendi toplumunu koruma önceliğiyle yapılan düzenlemelere göre şekillenmektedir (Güner, 2007:100). Bu anlamda Cenevre sözleşmesi ve diğer ulusal mevzuat Türkiye’deki, mültecilere ikamet, seyahat, hürriyeti, çalışma hakkı, kişi dokunulmazlığı, eğitim hakkı, sınır dışı edilme prosedürü gibi birçok konuda bazı sosyal haklar tanımakta ve düzenlemeler içermektedir (Çakır, 2011: 131).

Tezin önceki bölümlerinde mültecilere yönelik hukuk ve mevzuat kapsamlı bir şekilde anlatıldığından dolayı tezin bu kısmında toplumsal entegrasyon açısından mültecilerin ülkemize giriş için vize alma olanakları, ikamet ve çalışma izinleri ile diğer uluslararası korunma işlemleri süresince toplumla ilişkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Türkiye’de geçerli olan mevzuata göre yabancı turistlere taleplerine göre ülkeye giriş izni, vize, ikamet ve çalışma izinleri verilmektedir.

Bu anlamda ilk olarak vize işlemlerine bakmak yerinde olacaktır. 6458 sayılı YUKK Türkiye’ye gelecek yabancıların vize alma gerekliliği ve vizelerin iptal edileceği hâller hüküm altına almıştır (YUKK, madde 5-18). Mülteciler açısından asıl önemli konu ise düzensiz göç yani kaçak olarak Türkiye’ye gelenlerle ilgili düzenlemelerdir. 6458 sayılı YUKK’a göre yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’de izinsiz çalışması ve Türkiye’den çıkışı düzensiz göç kavramı kapsamında değerlendirilmiş ve bu göç türü “yasa dışı” göç olarak tanımlanmıştır (YUKK, 2013: md. 3/I, 2).

Ayrıca Türkiye’de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora yapmaya gelen yabancı öğrencilere çalışma hakkı verilmesi öngörülmüştür (YUKK madde 38-41). Bu hakka göre ön lisans ve lisans öğrencileri için ilk yıldan sonra ve haftada 24 saati geçmemek şartıyla; lisansüstü eğitim gören öğrenciler için ise bir kısıtlama olmaksızın çalışma izni alarak çalışabilme imkânı verilmektedir (YUKK madde 41). Tüm bunlara ek olarak Türkiye’de

yabancılara geçici ikamet izinleri verildiği gibi, aynı zamanda kalıcı ikamet izinleri de verilmektedir (YUKK, 19.md). Türkiye'deki ikamet izinleriyle ilgili mültecilerin önceden bilmesi gereken diğer bir konu da Türkiye'de yabancıların ikamet izinlerinin yurtdışından da alınmasının mümkün olduğudur (YUKK, 19.md).

Son olarak söylenmelidir ki, entegrasyonun yasal boyutu bu sürecin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve mültecilerin sığındıkları topluma entegrasyonları açısından temel çerçeveyi sunmaktadır (Çiçekli, 2009: 21). Bu temel çerçevede yapılan yanlışlıklar ve eksiklikler entegrasyonun diğer süreçlerinde de çok fazla sorun yaşanmasına neden olacaktır.

O yüzden mültecilerin statü tanınma işlemleri, ikamet, çalışma ve öğrenci izinleri gibi işlemlerde modern hukukun evrensel insan ve mülteci haklarının sunduğu çerçevede iç hukuk yapılandırılmalı ve entegrasyonun etkili bir şekilde gerçekleşmesine uygun hukuki zemin oluşturulmalıdır.

2.3.1.2. Türkiye'de Entegrasyonun Ekonomik Boyutu

Türkiye'ye iltica talebinde bulunmayı düşünenlerle ilgili olarak yabancıların Türkiye'de çalışma izin ve haklarını kazanma süreçlerine bakmak yerinde olacaktır. Ülkemize ilk geldikleri dönemlerde genellikle oldukça olumsuz koşullarda çalışmak ve yaşamak zorunda olan mültecilerin bu durumu toplumsal entegrasyon açısından işin içinden çıkılmaz boyutlara kadar gitmektedir (Esen ve Yazıcı, 2012: 58-60).

Türkiye'de mülk sahibi olanlara ve ticari bağlantı veya iş kuracaklara bir yıl oturma izni vererek onların daimi göçmene dönüşmesine yardımcı olunurken, Türkiye'yi yurt bellemiş ve uzun bir süre burada kalacağı belli olan Suriye ve Irak'lılara karşı çalışma izni konusunda çok cömert davranılmadığı söylenmelidir.

O yüzden ülkemizde yaşamaya karar veren mülteci ve sığınmacılara adil davranılarak herkesin bireysel ve entelektüel anlamda sahip olduğu tüm iktisadi kaynaklarının ülke ekonomisine katkı yapmasını sağlamak gerekmektedir (İçduygu vd., 2014: 325-328).

2.3.1.3. Türkiye'de Entegrasyonun Sosyo-Kültürel Boyutu

Çeşitli kültürlerden oluşan insanların bir arada yaşamlarını devam ettirme mecburiyeti uyum ve çatışmaya dair önemli meseleler gündeme getirmektedir. Bu durum da uluslararası göç ve iltica hareketleri insanları ve toplumları demografik, sosyo-kültürel açıdan etkilenmesine neden olmaktadır (Tuzcu ve Bademli, 2014: 59).

Her şeyden önce iltica için hedef ya da transit ülkeye gelen insanlar yer değiştirme sürecinde karmaşık ve hassas bir dönem geçirmektedir. Özellikle zorunlu göçle Türkiye'ye

sıgımanlar, kendi dilinin işlevini kaybetmesi, yabancılık, yalnızlık, boşluk, özlem gibi duyguları bir karmaşa halinde yaşamaktadır (Erol ve Ersever, 2014: 53).

Üstelik yeni bir sosyal çevrede yaşamaya başlayan, Türkçe konuşabilme problemleri nedeniyle yerleşik insanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilme gibi etkenler psikolojik açıdan mültecilerin daha büyük sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Ekşi, 2002: 219). Tüm bunlara ek olarak mültecilerin yaşadığı süreçte ailesinin parçalanmış olması, sosyal ağ bağlantılarının azalması, onların psiko-sosyal stres düzeyini oldukça arttırmakta ve bu durum Türkiye'deki toplumsal entegrasyon süreçlerini negatif yönde etkilemektedir (Erol ve Ersever, 2014: 48).

Öte yandan “yabancılaşma” duygusu özlem duygusu ile beraber gelir. Birey geride bıraktıkları sebebiyle bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kendini yalnız ve mutsuz hisseder. O yüzden uluslararası göçmenler kendi dilini, yasayış biçimini, var olan alışkanlıklarını aniden değiştiremez ve kendini yetersiz ve yeteneksiz hissetmeye başlar. Bu sebepten ötürü göçmenler göç ettikleri ülkede aslında yabancılık yaşamaktadırlar (Tunç, 2013:9).

Bu açıdan göçmenlik meselesi özellikle mülteciler açısından ciddi bir psikolojik sarsıntı nedenini içinde barındırır. Can güvenliğini sağlamak amacıyla bir yerden kaçmak mecburiyetinde olan bu insanlar, hem buna sebep olan tehditlerin ve eziyetlerin meydana getirdiği sarsıntıyla hem de aniden, tamamen hazırlıksız bir biçimde yerinden yurdundan ayrılmanın getirdiği yükü uğraşmak mecburiyetinde kalmaları onların psikolojisinde bazı tahribatlara sebep olmaktadır. Ayrıca gittikleri yerde karşılaştıkları dışlayıcı tavırlar mültecilerin uyum sürecini daha da olumsuz etkilemektedir. Özellikle zorunlu göçlerde bahsedilen türlerdeki psikolojik sarsıntı daha da derin yaşanmaktadır (Tunç, 2013:12-13).

2.3.2. Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar

Her ne nedenle olursa olsun bireyin yeni bir topluma yerleşme ve o topluma uyum sağlama sürecinde birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Özellikle mültecilerin kültürel, politik, sosyal, ekonomik ve eğitimsel geçmişi, göç ettiği ülkelerde uyum sağlamalarını bazen çok zorlaştırmaktadır (Tunç, 2013:9).

Mültecilerin Türk toplumuna entegrasyonu açısından bakıldığında da yaşanan sorunları temel insani ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili sorunlar en başta olmak üzere, yasal, ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik ve güvenlikleriyle ilgili sorunlar şeklinde kategorilere ayırarak incelemek mümkündür (İçduygu vd., 2014; Ökmen, 2010).

Aslında temel insani ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunların ekonomik ve yasal anlamda gruplandırılması da mümkündür. Zira barınma, çalışma ve eğitim ile ilgili sorunlar genellikle

ekonomik boyutta entegrasyon sağlanmadığından ya da yasal olarak çalışma izni verilmemesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Bu anlamda mülteci ve göçmenlerin topluma entegrasyonu önünde engel teşkil eden yasal sorunların başında mültecilere kabul işlemlerin oldukça belirsiz ve kapalı bir şekilde devam ettirilmesinin yanı sıra sürekli gecikmelere yaşanması ve uzun bekletilmeler karşısından mültecilere destek sağlanamaması geldiğini söylemek mümkündür (Tekin, 2009). Ayrıca halen Türkiye’de ev sıkıntısı, evlerde ve kaldıkları kamplardaki kalabalık onların toplumsal entegrasyonlarını oldukça negatif yönde etkilemektedir (İçduygu, 2004: 25–36).

Türkiye’deki mültecilerin ve göçmenlerin neden olduğu veya karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunları da mevcuttur. Bunların her ikisi de entegrasyon önünde çok büyük engel teşkil etmektedir (Tunç, 2013). Türkiye örneğinde konuya bakıldığında özellikle göçmen ve sığınmacıların yoksulluk ve yabancılıktan kaynaklı hırsızlık, yan kesicilik, çeteleşme, gasp vb. adli sorunlar yarattığı yönünden gerek toplumda gerekse kolluk birimlerinde büyük kaygılar olduğunu söylemek mümkündür (Erdoğan ve Ünver 2015: 67-68). Bu kaygılar bazen toplumsal açıdan infiale ve mültecilere yönelik kitlesel saldırılara bile neden olmaktadır (Erdoğan ve Ünver 2015: 67-68).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANADA’NIN ULUSLARARASI GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK POLİTİKALARI

Kanada’nın yerli halkları olan Aborjinlerin binlerce yıl önce kıtaya Asya’dan geldikleri tahmin edilmektedir. Yaklaşık 15 bin yıllık tarihi geçmişleri olan Aborjinler genel ismiyle “İlk Milletler” Kanada’nın ilk tarihini oluşturan milletler olarak anılmayı hak etmektedir.

Ülkede 16. Yüzyıldan itibaren, İngiliz ve Fransız kolonileri Atlantik kıyısı civarlarında ilk kolonilerini kurmaya başlamış; böylece ülke günümüzdeki demografik yapısına benzer şekilde oluşmaya ve gelişmeye başlayarak varlığını göç hareketlerine borçlu hale gelmiştir. Nitekim Kanada devletinin günümüzdeki göç ve mülteci politikaları da halen tüm dünyaya devletlerine örnek gösterilmeye devam etmektedir. Kanada’da göçmenler ülkesinde yerleşik kültür ve kamu politikalarında her zaman sistemli çabalar yerini almaya devam etmiştir.

Araştırmanın bu üçüncü bölümünde ise dünyada uluslararası göçmenlere gösterdiği kapsamlı program ve politikalarla en destekleyici ülke olma unvanını hak eden bu ülkeye yönelik uluslararası göç hareketleri, göçe yönelik düzenlemeler ve ülkenin uluslararası göçmen ve mültecileri ülkeye kabul ederek entegrasyonlarına yönelik çaba ve girişimleri kısaca incelenecektir.

3.1. Kanada ve Uluslararası Göç Hareketleri

16.Yüzyıldan itibaren artan Batı kolonileşme faaliyetleriyle Avrupalı milletler tarafından keşfedilen Kanada toprakları, bu yüzyıldan itibaren uluslararası göçmenlerce kurulan en parlak devlerden birisi olmaya başlamıştır (Özçürümez ve Aker, 2016:2-7).

Bununla birlikte Kanada’nın son 150 yıllık göçmenlik tarihinin ana hatlarını kısaca özetlemek gerekirse, 19.yüzyılın boyunca Kanada topraklarında hakimiyetini devam ettiren İngiliz koloni sisteminden bahsetmek mümkündür. Avrupa kaynaklı kolonileşme hareketlerinin başladığı dönemde Kanada topraklarında 2 milyona yakın bir nüfusta oldukları varsayılan Aborjinlerle Yeni Avrupalı yerleşimciler arasında sürekli savaşlar yaşanmış ve ayrıca Avrupa hastalıklarının kıtada hızla yayılmıştır. Bu tarz gelişmeler sonucu yerli halkların nüfuslarının yüzde 80’e yakını ölmüştür (Özensel, 2013:10).

17.yüzyılda kıtada İngiliz ve Fransız koloniler arasında sürekli çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalar sonucunda bölge önce Fransızlar (1660-1715), daha sonra İngilizlerin (1763-1837)

egemenliği altına girmiştir (Meydan Laouresse, b.t.). Ayrıca Amerikalılar 1775 ve 1812 yıllarında Kanada'yı iki defa işgal etmeye çalışmış ikisinde de yenilmiştir. Özellikle ABD'nin bağımsız bir ülke olarak İngiltere Kraliyeti'nden ayrılması üzerine İngilizlere bağılıklarını kaybetmek istemeyenlerin Kanada topraklarına yerleşmesi Kanada'nın kuruluşu açısından anılması gereken önemli tarihi olayların başında gelmektedir (Dewing, 2009:2)..

Fransız ve İngilizler arasındaki çekişme zamanla birlikteliğe dönmüş ve 1791'deki anayasada Fransız ve İngilizlerin ayrı ayrı kraliyette yeri olmasına karar verilmiştir. Bu "British North America Act 1840" ile değişmiş, özerkliğin azaldığı ve eyalet sisteminde işleyen bir sistemin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Castels ve Miller, 2008: 79). Görüldüğü üzere Kanada'nın göç tarihi devlet olarak ortaya çıkmasıyla eşzamanlı başlamıştır (Kalaycı, 2008:152).

Özellikle 2.Dünya savaşı sonrasında oluşan küresel barış ortamında Kanada'nın küresel düzeyde uluslararası göç politikalarında tüm dünyaya örnek olacak nitelikte ulusal çabaları başlamıştır. Bu kapsamda daha 1962 başından itibaren göçmenlik politikasında Kanada'nın ırkçı göçmenlik yasalarını yavaş yavaş ortadan kaldıracak yönetmelik değişiklikleri yapılmaya başlanmıştır (Vatandaş, 2001:104). Bu anlamda 1967 yılına gelindiğinde ise ülkede eğitimli Fransızca ve İngilizce konuşabilen göçmen adaylarının seçilebildiğı göçmenliğe kabulde "puan sistemi" oluşturulmuştur.

1976'da kabul edilen Göçmenlik Yasası 10 Nisan 1978'de yürürlüğe girmiştir. Bu sistemin inşasıyla birlikte böylelikle Kanada'yı resmi olarak tüm dünyadaki göçmenlerin hedef ülkesi haline getiren çok kapsamlı bir "Göçmenlik Yasası" yürürlüğe konulmuştur (Özensel, 2012:63).

Öte yandan 2002 yılında çıkartılan yeni yasa Kanada'ya yapılan göç akımlarının adeta patlamasına ve çok büyük sıçrayış kaydetmesine zemin hazırlaması üzerine ülkede kamuoyunda ekonominin bu kadar fazla nitelikli göçmenin istihdamının çok mümkün olmayacağı eleştirisiyle başlayan hararetli tartışmalar başlamıştır. Nitekim bugünlerde bile Kanada'ya gelen göçmenlerin yüzde 60'ından fazlasını teşkil eden yüksek eğitim sahibi göçmen adayları ülke ekonomisinde halen büyük katkılar sunmakta ve önemli pozisyonlara sürekli gelemeye çalışmaktadır.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı üzere Kanada'nın kuruluş tarihi ve koşulları göz önünde bulundurulduğunda başlangıçtan itibaren bu ülkeye yerleşen göçmenlerin sahip oldukları farklılıkları birliktelik anlayışını besleyecek şekilde yorumlayarak geliştirdiklerini söylemek mümkündür (Banting, 2010:806). Kanada'nın göçmenlere yönelik geliştirdiğı örnek politikaları- özellikle çok kültürlülük politikası- konusunda bu ülkeyi iyi bir model yapan

özellikle birbiriyle 20.yüzyıla kadar sürekli savaşmış iki farklı milletin (İngiltere ve Fransa) bu ülkeyi oluşturan kurucu unsur olmasıdır (Erzurumlu, 2008:90).

İşte uluslararası göçleri her yönden bir sorun olarak değil bir fırsat olarak gören ve bu fırsatı dünyada en iyi değerlendiren ülke olma özelliğini taşıyan Kanada'nın uluslararası göçmenlere yönelik geliştirdiği politika ve sistemler aşağıdaki başlıklar altında kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Kanada'nın Uluslararası Göçe Yönelik Çokkültürlülük Politikası

Küreselleşen dünyada, tüm toplumlar her geçen gün kültürel açıdan daha da zenginleşmektedir. Özellikle uluslararası göçün küresel düzeyde artması, ulaşım ve iletişim olanaklarının da kolaylaşmasıyla birlikte insanlar, giderek birbirine yakınlaşmakta ve homejen bir devlette çok farklı millet ve toplumlar heterojen bir şekilde birleşmektedir (Bağlı ve Özensel, 2005: 42-43).

Bu yüzyılda Kanada devletinin benimsediği ve ilk olarak ortaya koyduğu “çok kültürlülük politikası” kökeni itibariyle 16. ve 18. Yüzyıl arasında gelişmeye başlayarak günümüzdeki halini almıştır. Çok kültürlülük, farklı dini, kültürel veya etnik kökene sahip insan gruplarının tek bir toplum düzeninde yaşama azmi ve kararlılığının adı olarak anılmıştır (Aydın, 2003: 41).

Çok kültürlülük her şeyden önce toplumsal yapıda farklılıkların kınanmadan ortak değerler çatısı altında kabulünü ve siyasal anlamda farklılıkların çatışmaya ya da ayrışmaya neden olmamasını ifade eden sosyolojik bir evrimin ve gelişmişliğin adıdır (Bağlı ve Özensel, 2005: 35). Nitekim bir toplumun çok kültürlü olması, sadece o toplumun üyeleri arasında gelenekler, adetler, değerler vb. açısından bir farklılık olması değil, aynı zamanda adil bir şekilde devletten herkesin eşit ve adil muamele görmeleri anlamına gelmektedir.

Resmi olduğundan bu yana 45 yıl geçmiş olan Kanada'nın resmi çokkültürlülük politikası zaman zaman farklı terimlerle açıklanmaya çalışılıyor. Örneğin önceki Muhafazakar Parti federal hükümetinin göçmenlik bakanı Jason Kenney 2009 sonlarında yaptığı bir mülakatta “*Çokkültürlülük bir çok insana 'folk festivallerdeki kiosklar' anlamına geliyor.... Daha derin farklı dünya ve inanç görüşleri olan insanları ifade eden bir terime ihtiyacımız var ve belki de çoğulculuk (pluralism) bundan bahsediyor*” (Delacourt, 2013).

2013 yılının Temmuz ayında Kanada Çalışmaları Derneği'nin (Association of Canadian Studies) Leger Marketinge yaptırdığı ankette (Jedwab, 2013) 1.500 Kanada'lıya hangi vizyonun kendilerinin “tercih ettiği Kanada imajına” temsil ettiğini sordu. Katılımcıların yüzde 43'ü Kanada'nın “çok kültürlü bir ülke” olarak tanımlarken yüzde 30'u ise Kanada'nın “34

milyonluk eşit vatandaşlardan oluşan bir ülke” olarak görüyor. Yüzde 17’si Kanada’yı “İngiliz, Kebek ve İlk Halkların oluşturduğu bir ülke” olarak gördü (Challinor, 2011:1).

Bugün göçmenlik sisteminin hedefi Kanada’nın işgücündeki yaşlanan nüfusunu ikame edecek genç, çift dilli ve kalifiye yabancıların göçmenliğidir. Göç etmesi arzu edilen bu kişileri kazanmak için Kanada göçmenlik sistemini daha çok iş tecrübesi, yüksek eğitim ve Fransızca ve/veya İngilizce dil yetisi olanları önceleyen belli eğitim ve beceri kıstasları üzerine bina etmiştir. Bu anlamda Kanada’da mesleki tecrübelerinin tanınmaması gibi istihdamda yaşadıkları çeşitli engeller ve nitelikli işgücü ve sosyal hareketliliğe ket vuran sofistike dil ve okuryazarlık yeterliği hep sorgulanır olmuştur. Özellikle iş gücü piyasasında sistemik engeller olduğunu gösteren ve özellikle yüksek nitelikli yeni gelen göçmenlerin iş ve eğitim özelliklerine uygun iş bulmada zorluk yaşadıklarını ve gösteren olaylar ülkede sürekli tartışmalara neden olmakta ve genellikle göçmenlerin lehine bu tartışmalar sonlanmaktadır.

Sonuç olarak genç nüfusun yaşlı nüfusu, işgücü piyasasını ve ekonomik büyümeyi sağlayacak gerekli vergi temelini ve tabii ki popülasyonun ideal kültürel ve dil kompozisyonunu destekleyebilme yetisi hala tartışılırken Kanada göçmenlik sistemi hedeflerini ve yönünü toplumun önünü açması hedefini tekrar gözden geçirmektedir. Kanada’da yaşayan göçmenlerin çoğu üç yıllık bir bekleme süresinin ardından Kanada vatandaşlığı almaktadırlar. Böylelikle günümüzde Kanada göçmenlik sistemi kendi işgücü pazarında ve demografik ihtiyaçlarına cevap verecek yabancıları seçmek ve ülkeye yerleştirmeyi hedefleyen bir sürece everilmiştir.

3.1.2. Kanada’nın Göçmenlere Yönelik Geliştirdiği Politikaları

Kanada’nın uluslararası göçmenlere ve mültecilere yönelik politika ve sistemlerine hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında bu ülkenin çok kültürlülüğü esas alan göçmenlik sistemini “geçici olarak Kanada’ya gelenler” (temporary residents) ve “kalıcı olarak Kanada’ya gelenler” (permanent residents) olarak iki gruba ana gruba ayırmak mümkündür.

Kanada’da geçerli olan hukuki ve yasal sisteme göre “Geçici Oturum Sahibi Göçmen” statüsünde olanlar Kanada’ya belli bir süre için okumak, ziyaret etmek ya da çalışmak için gelenleri kapsamaktadır. Bunlar “Geçici oturum sahipleri” (temporary residents) olarak bu ülkede bir statüye sahiptir. Bu kişiler kendi orijinal vatandaşlıklarını korumakta ve geldikleri ülkeye geri dönmektedirler. Kanada’ya kabul edilişlerine göre geçici oturum sahibi göçmenler grubuna Kanada’ya çalışmaya gelen geçici/mevsimlik işçiler (temporary workers) ve Kanada’ya dil kursu, lise, yüksek okul ya da üniversitede okumaya gelen öğrenciler bu kategoriden sayılmaktadır.

Ülkede ikinci uluslararası göçmen grubunu oluşturan yabancılar ise “Daimi Oturum Sahibi Göçmenler” olarak tanımlanmaktadır. Kanada’ya yerleşmek için gelenler yani daimi oturum sahiplerinin (permanent residents) oluşturduğu bu grupta yer alan göçmenler ise Kanada’da göçmenlik başvurusu yapıp göçmen olarak kabul edilen ve Kanada’ya göçmen olarak yerleşen kişileri kapsamaktadır. Bu tür göçmenler daimi oturum sahibi olan kişiler olarak görülmekte ve Kanada vatandaşlığı şartlarını taşıdıklarında vatandaşlığa alınmak üzere başvuruları kabul edilmektedir.

Daimi olarak Kanada’ya kabul edilen göçmenleri ise kendi içerisinde dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar şöyledir:

1-Ekonomik göçmen grubu: Nitelikli göçmenler, işadamları, bakıcı olarak gelenler ve eyalet aday göçmenlik programlarından gelenler,

2-Aile sınıfı: Bu sınıfa Kanada göçmenlerinin ya da vatandaşlarının aile birleşimi dosyalarında belirtilen eşleri, nikahsız eşleri, çocukları ve anne-baba ya da dede-nine gibi diğer aile büyükleri,

3-Mülteciler: Hem hükümet destekli programlarla hem de özel olarak sponsor edilen programlarla Kanada’ya yerleşen mülteciler ve Kanada dışında yaşayan ve bakmakla yükümlü oldukları aile üyeleri bu gruba dahildir.

4-Diğer göçmenler: Bu gruba insani ve şefkat temellerinde kabul edilenler ya da kamu politikası gerekçeleriyle kabul edilenler ve geçici izin sahipleri ve sınır dışı edilme işlemleri ertelenen göçmenler ve siyasi sığınma başvurusu yapanlar da dahildir.

3.1.3. Kanada’nın Göçmen Kabulünde Uyguladığı Puanlama Sistemi

ABD’nin yeşil kart-çekiliş uygulamasından farklı olarak Kanada’ya 1967 yılından beri göçmenlik başvurularında puanlama sistemi esas alınmaktadır. Bu sistemde göçmenlik başvurusu kabul edilmesini isteyenler öncelikle hükümet ve yetkilendirdiği kuruluşlar tarafından yapılan göçmenlik değerlendirmesinde 10 farklı kriterden belirlenen düzeyde taban puanın üzerinde bir değerlendirme puanı alması gerekmektedir.

Başvurucuların yaş, eğitim, meslek tecrübesi, İngilizce/Fransızca dil bilgisi ve Kanada’da akrabalık bağları gibi kişisel faktörlerine göre değişmektedir. Ülkede geçerli olan puanlama sisteminde 67 puan alan göçmenlerin başvuruları doğrudan değerlendirilmeye alınmaktadır.

Sistemde en son revizyonlardan birisi 01.01.2015 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ekspres giriş (express entry) sisteminde federal nitelikli eleman (federal skilled worker), federal kalifiye işçi sınıfı (federal skilled trades program), federal Kanada tecrübe sınıfı (Canada

experience class) ve eyalet aday programları (provincial nominee programs) göçmenlik başvurularından birine uygun olan adaylar ekspres giriş sistemi aracılığıyla Kanada'ya daimi oturma başvurusu yapabilmektedirler.

İki aşamalı olarak işletilen yeni sistemle birlikte Kanada'ya gitmek isteyen adaylardan bir çevrimiçi havuz oluşturuluyor ve başvuracağı programın kriterlerini yerine getirerek ilk onay alan adaylar havuza yerleştirilerek ilk aşamayı tamamlıyorlar. Puan verilerek havuza yerleştirilen adaylar içerisinde puanlarına göre seçilen adaylara davetiye gönderilerek ikinci aşamaya geçiliyor ve 60 gün içinde daimi ikamet başvurularını tamamlamaları isteniyor.

Ekspres giriş sisteminde göçmenlik kabulü için yapılan değerlendirmelere esas olan puanlama sisteminde, genellikle 18 ile 35 yaş arasında olup lisans veya lisans üstü eğitime devam edenler bu sistemde en yüksek puanı almaktadır. Kanada hükümeti her katılımcıya puan vermekle birlikte, özellikle Kanada'da en az bir sene iş tecrübesi olanlar, Kanada'da yüksek okul ya da üniversitelerde eğitim almış olanlar, benzer şekilde Kanada'daki bir işyerinden iş davetiyesi alanlar ile Fransızca veya İngilizceyi ileri seviyede bilenler puanlama sisteminde oldukça avantajlı konumda bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak Kanada eyaletleri artık eskisinden daha aktif olarak göçmenlik sistemlerini işletmektedirler. Özellikle son yıllarda pek çok eyalet ekspres giriş sistemi vasıtasıyla kendi bölgelerine daha fazla göçmen almak için çok önemli adımlar atmışlardır. Özellikle Ontario, Saskatchewan, Nova Scotia ve British Columbia (BC) vb. gibi Kanada'nın popüler eyaletleri kendi eyalet aday programları (PNP) vasıtasıyla aday olarak gösterdikleri göçmenlere eyalet aday sertifikası (nomination certificate) göndermekte ve bu belge federal ekspres giriş göçmenlik sisteminde adaya ek 600 puan kazandırmaktadır.

Böylece kendi göçmenlik sistemlerini Kanada federal ekspres giriş (express entry) göçmenlik sistemine ayarlı hale getirilmesi sağlanmaktadır. Nitekim Kanada göçmenlik, mülteciler ve vatandaşlık bakanlığı (IRCC) tarafından yayınlanan son rapora göre 2016 yılında kabul edilen göçmenlerin dörtte biri eyalet aday sertifikası ile Kanada'ya kabul edilmiştir.

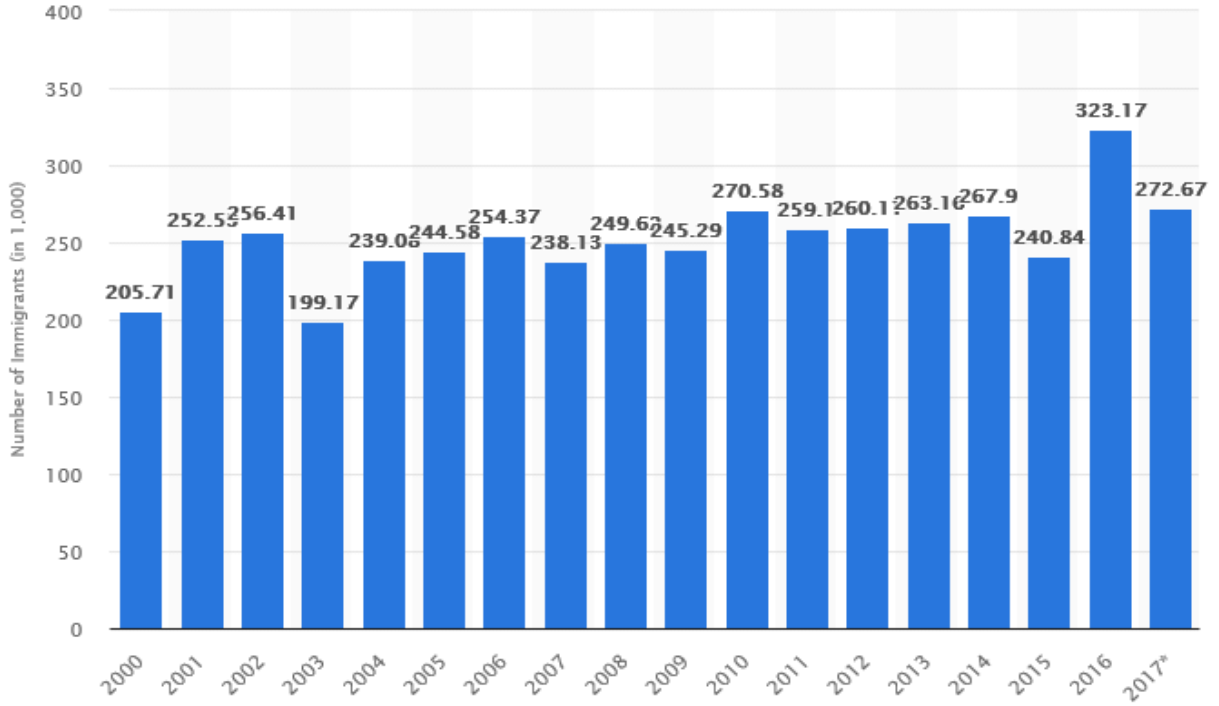
3.1.4. Kanada'nın Göç ve Mültecilere Dair İstatistikleri

Birleşmiş Milletlere göre dünya genelinde 1990-2016 yılları arasında uluslararası göçmenlerin sayısı %50 oranında bir yükseliş göstermiş ve 2013-2015 yılları arasında ise bu ülkeye yönelen uluslararası göçmen sayısı 5,7 milyona yükselmiştir.

Dünya genelindeki uluslararası göçmen istatistiklerine göre Kanada uluslararası göçmenleri misafir eden ülkeler içerisinde (7 milyon) göçmenin yaşadığı ilk on ülke içerisinde yerini almaktadır (UN, 2017). Aşağıdaki grafikte 2000-2018 yılları arasında Kanada'nın kabul

ettiği göçmen sayılarındaki değişimler gösterilmiştir:

Şekil 7. Kanada Göçmen Sayıları ve Değişim Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (2000-2017 x1,000)

Kaynak: <https://www.statista.com/topics/2917/immigration-in-canada/>

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere 2000 yılında 205 bin kişi olarak gerçekleşen uluslararası göçmen gelişi 2016 yılında 323 bine yükselerek son 17 yılın rekorunu kırmıştır. 2003, 2007 ve 2010 yıllarında bir önceki yıllara göre Kanada'ya yönelik uluslararası göçler azalmış olduğu görüle de genel olarak düzenli bir artıştan bahsetmek mümkündür. Aşağıdaki Tabloda ise 2000-2018 yılları arasında Kanada'nın kabul ettiği uluslararası göçmenlerin toplam sayıları ile cinsiyetlere göre dağılımı gösterilmiştir:

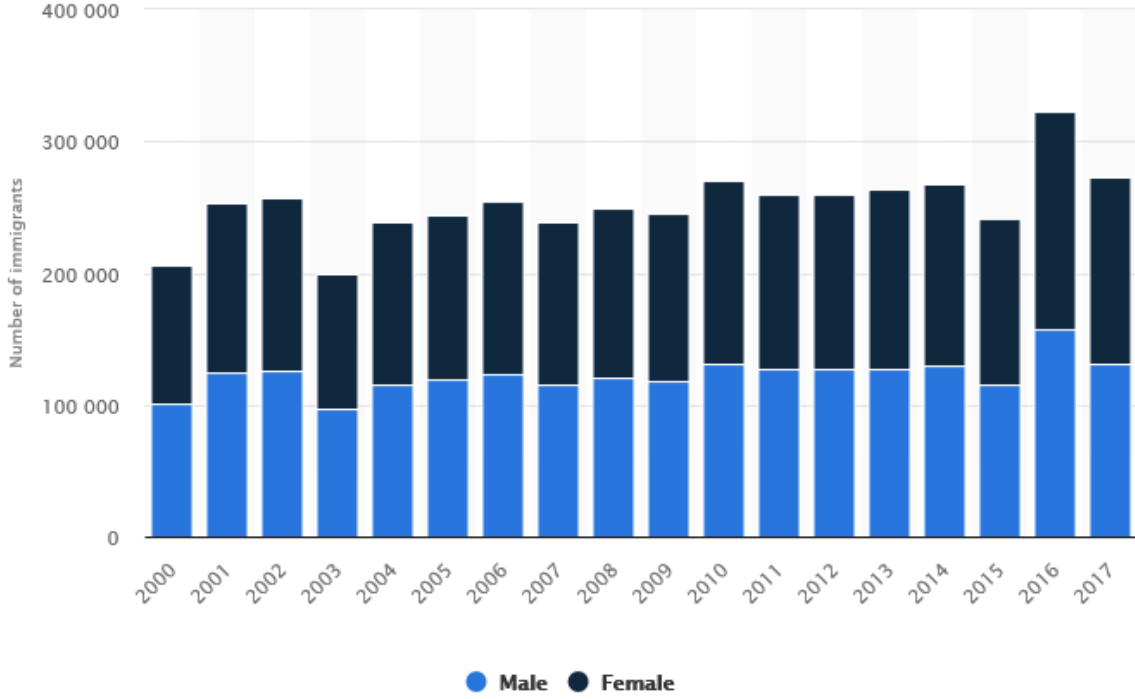
Tablo 2. Kanada Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2017).

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2000	205.71	101,195	104,515
2001	252.53	125,108	127,419
2002	256.41	126,218	130,187

2003	199.17	96,566	102,604
2004	239.08	115,179	123,904
2005	244.58	119,415	125,163
2006	254.37	123,587	130,787
2007	238.13	114,842	123,283
2008	249.62	120,085	129,537
2009	245.29	117,893	127,396
2010	270.58	131,573	139,008
2011	259.1	126,832	132,274
2012	260.11	127,550	132,565
2013	263.16	127,083	136,073
2014	267.9	129,405	138,501
2015	240.84	115,625	125,216
2016	323.17	157,990	165,183
2017	272.67	131,753	140,913

<https://www.statista.com/statistics/446000/number-of-immigrants-in-canada-by-gender/>

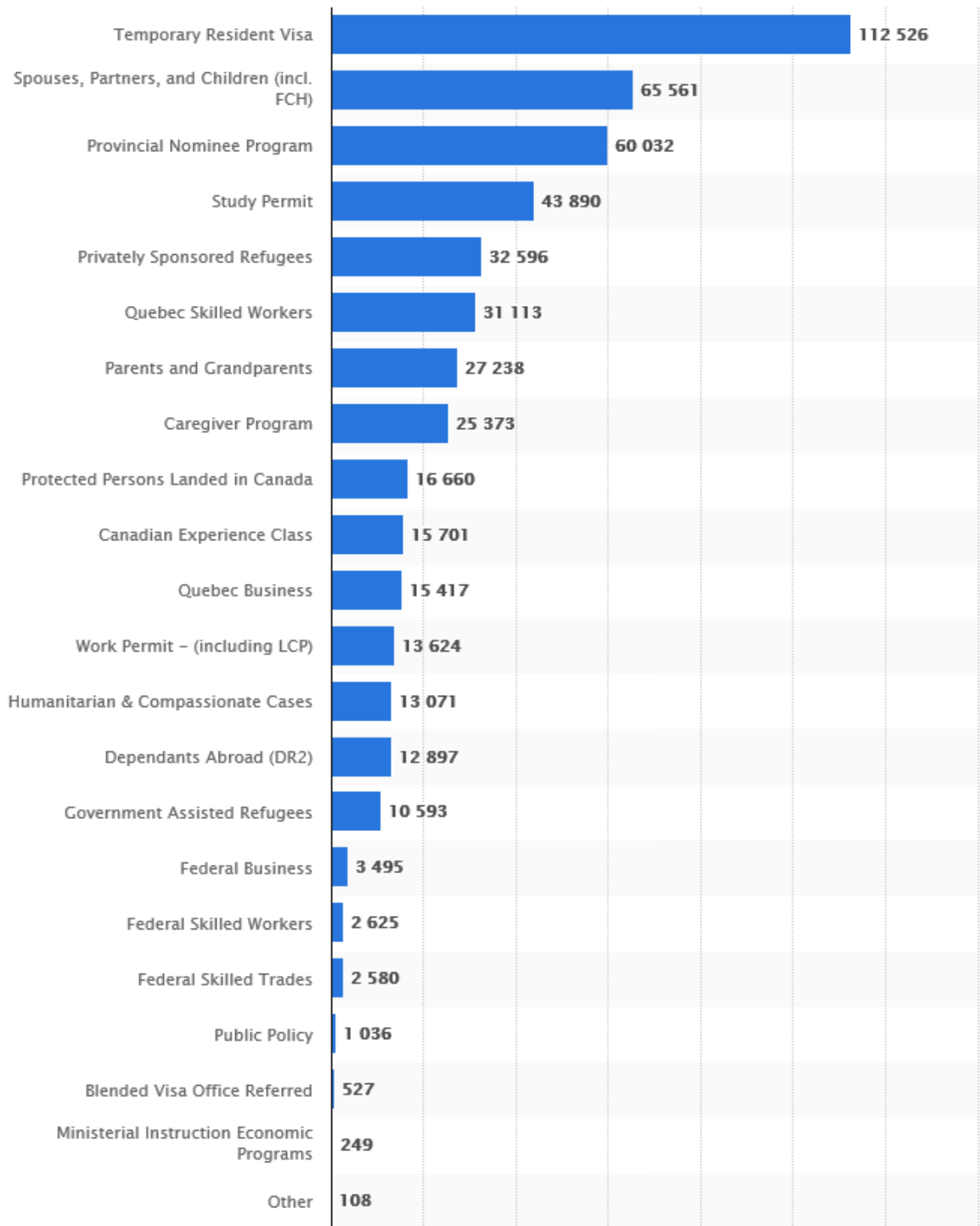
Şekil 8. Kanada Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2000-2017).

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/446000/number-of-immigrants-in-canada-by-gender/>

Görüldüğü üzere Kanada'ya kabul edilen uluslararası göçmenlerin sayıları 2000-2017 yılı içerisinde her zaman erkeklerden fazla olmuştur. Bu da ülkedeki ekonomik çalışma alanlarının erkeklerden çok kadınlara daha fazla istihdam sağladığına işaret etmektedir. Nitekim 2017 yılında ülkeye kabul edilen göçmenlerin dağılımına bakıldığında ekonomik etmenlerin ülkeye göç edilmesinde daha fazla ön planda kaldığı söylenebilir:

Şekil 9. Kanada'ya Gelen Uluslararası Göçmenlerin Kategorilerine Göre Dağılımı (2000-2017).

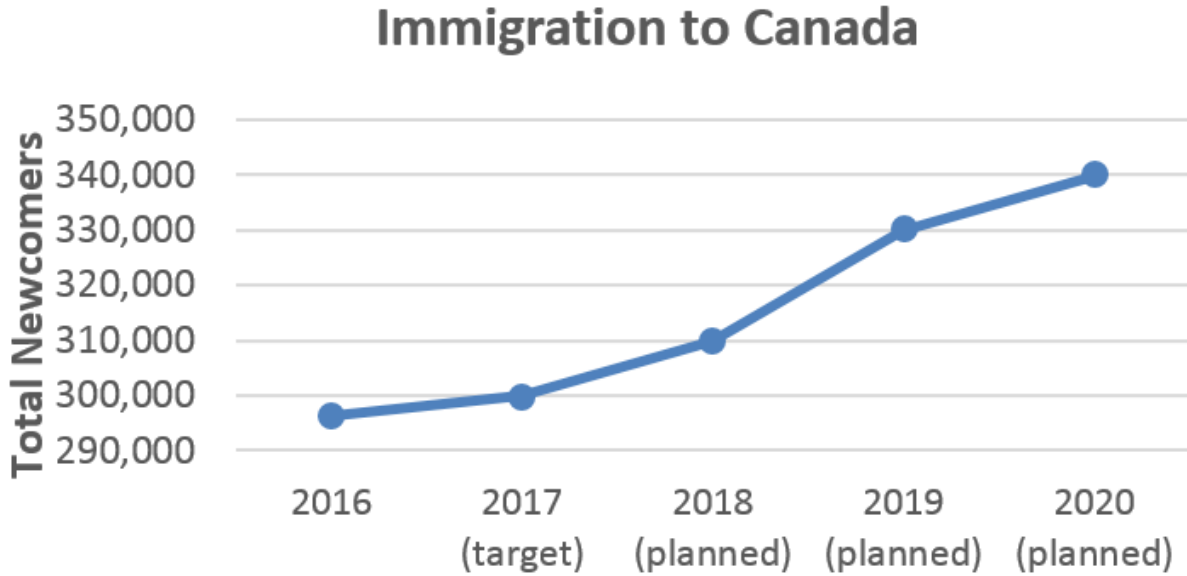
Number of immigrants

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/612452/immigrants-in-canada-by-status/>

Son olarak Kanada'nın ilerleyen dönemde uluslararası göçmenlere yönelik planladığı göçmen sayı ve hedeflerine bakmak amacıyla aşağıdaki grafikler hazırlanmıştır:

Şekil 10. Kanada'ya Planlanan Göçmen Sayılarındaki Artışların Yıllara Göre Dağılımı (2017).

Planned annual immigration levels will increase

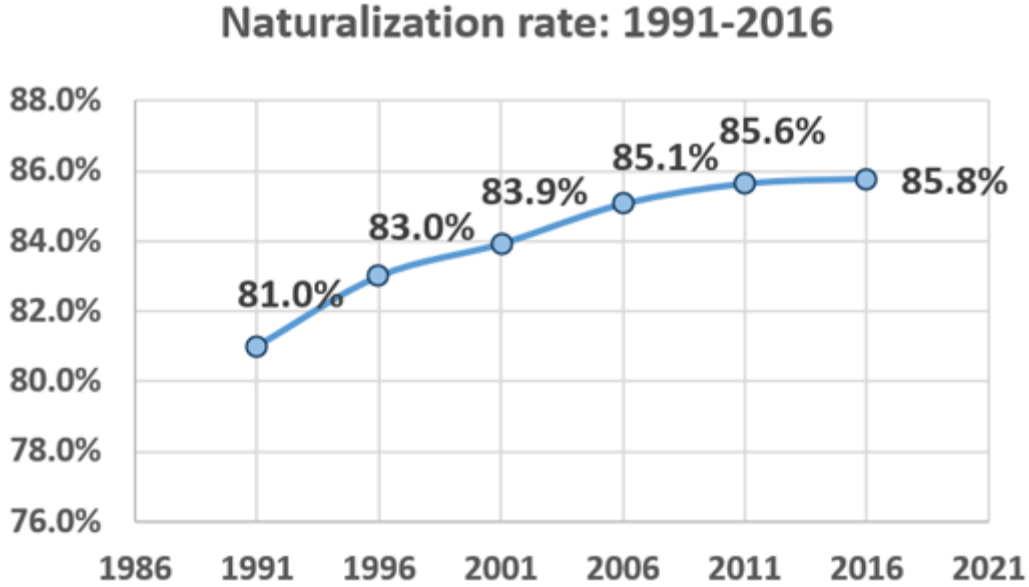

Kaynak: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/departmental-plan-2018-2019/departmental-plan.html>.

Tabloda görüldüğü üzere 2020 yılına kadar Kanada Hükümeti sürekli uluslararası göçmen kabulünde artış planlamaktadır. Bu projeksiyona bağlı olarak Kanada hükümeti sürekli bütçe artışı da planlamaktadır. Nitekim Göçmen ve Mültecilerin ülkeye girişinden sonra yapılacak entegrasyon işlemleri için Federal Bütçeden ayrılacak ödeneklere bakıldığında 2018-2019 yılı için 1,799,102,591 Kanada Doları; 2019-2020 yılı için 1,716,304,628 Kanada Doları ve 2020–21 yılı için 1,761,405,781 Kanada Doları ayrılması planlanmaktadır (<https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/departmental-plan-2018-2019/departmental-plan.html>, 2018).

Uluslararası göçmenlere bu denli büyük bütçe ayıran Kanada hükümeti göçmenlerin ülkeye kabulü ve entegrasyonu açısından da oldukça başarılı olduğu aşağıdaki grafikten anlaşılmaktadır:

Şekil 11. Kanada'daki Uluslararası Göçmenlerin Vatandaşlık Alma Oranları (1991-2016).

<https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/departmental-plan-2018-2019/departmental-plan.html>

Grafikten görüldüğü üzere planlı bir şekilde göçmen kabul eden Kanada bütçesinden düzenli artışlar yaparak %80-%86 değişen oranında uluslararası göçmeni vatandaşlığa entegre edebilme başarısı göstermektedir.

Diğer yandan Kanada'nın her sene aldığı mülteci sayısı savaş veya siyasi kargaşa gibi uluslararası krizlerde artış gösterse de Kanada'ya düzenli olarak mülteci kabul etmektedir. 2006 yılında mülteci ve sığınmacı statüsü verilen 32.510 kişi daimi oturma hakkına sahip olmuştur. Mülteci sayısı 2007 yılında 27.965'e düşmüş ve düşüş 2008 yılında 21.860'a kadar gerilemiştir. 2009'da 22.857 kişi mülteci statüsünden oturma hakkına sahip olurken 2010 yılında bu rakam 24.699'a çıkmıştır. 2011'de ve 2012'de sırasıyla 27.876 ve 23.095 kişiye sığınma hakkı verilirken 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla 24.139 ve 24.070 kişi mülteci olarak kabul edilmiş ve oturma hakkı almıştır.

Benzer şekilde 2015 yılında mülteci sayısı çok artarak 32.115'e çıkmıştır. (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2017) BMMYK'ya göre Kanada 2016 yılında ise 46.700 mülteciye ev sahibi olmuştur (UNHCR, 2017). Kanada göçmenlik bakanlığına (IRCC) bağlı olarak çalışan Göçmenlik ve Mülteci Kurulunda (IRB) 2016 yılında siyasi sığınma başvurusu görülen kişi sayısı 23.350 olarak kayda geçti (Immigration and Refugee Board of Canada,

2017). Bu başvuruların 9.972'si kabul edildi, 4.821'i ise ret edildi. 286 başvurunun terk edildiği görülürken 682 başvuru geri çekildi ve 31.12.2016 tarihi itibarıyla 17.537 siyasi sığınma başvurusunun IRB tarafından incelenmesine devam ettiği görüldü.

Tablo 3. Kanada'ya Sığınan Mültecilerin Yıllara ve Bölgelere Göre Dağılımı (2013-2018 Ocak-Haziran)

YILLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Doğu Bölgeleri	419	868	979	1,095	1,489	1,269
Orta/İç Bölgeler	591	1,322	1,696	2,421	3,066	2,064
Batı Bölgeleri	136	201	284	297	350	266
TOPLAM	1,146	2,391	2,959	3,813	4,905	3,599

Kaynak: <https://www.irb-cisr.gc.ca/en/statistics/appeals/Pages/index.aspx>.

Tabloda görüldüğü üzere Kanada IRB'nin incelemesini bir yıl içinde tamamlayarak Siyasi Mülteci olarak kabul ettiği siyasi sığınmacı başvuru sayısı 2017 yılında son beş yılın rekorunu kırarak 4,905'e kadar yükselmiştir. Suriyeden gelen mültecilerin dahil edilmediği bu sayılara göre mülteciler ülkenin en çok orta bölgelerine yerleştirdiği yukarıdaki tablodan anlaşılmaktadır.

3.2. Kanada'da Mültecilere Yönelik Düzenlemeler

Uluslararası göçmenlere yönelik düzenleme ve uygulamalarıyla dünyaya model ülke olduğunu çok açık bir şekilde gösteren Kanada'nın siyasi sığınmacı ve mültecilere yönelik kapsamlı düzenleme ve uygulamaları bulunmaktadır.

Bu anlamda gerek BM 1951 sözleşmesiyle kurumsallaşan uluslararası sığınma ve mülteci kategorilerinin çok ötesinde mültecilere kapısını aralayan bu ülkede özel sponsorların mültecileri desteklemek koşuluyla ülkeye getirilmesi uygulaması bile mevcuttur.

Almanya gibi gelişmiş Avrupalı devletlerin siyasi mültecilere kapılarını kapattığı, güvenilir üçüncü ülkelerle anlaşmalar yapmak suretiyle kitlesel mağduriyetlere ve ölümlere kapı araladığı bir dönemde Kanada'nın mültecilere yönelik uyguladığı politikalar gerçekten takdire şayandır (Özçürümez ve Aker, 2016).

Sadece Suriye krizi sonrasında yaşanan dram karşısında Kanada hükümetinin gösterdiği duyarlılık bile pek çok Avrupa ülkesinin gösterdiği destekten çok ileri düzeydedir. Ki bu sorun Kanada topraklarını ve insanlarını hiçbir zaman rahatsız etmeyecek bir coğrafyada yaşanmaktadır. O yüzden Kanada'nın mültecilere yönelik düzenlemeleri detaylı bir şekilde incelenmeyi ve örnek uygulamalar olarak anlatılmayı hak etmektedir.

Bu kapsamda aşağıdaki başlıklar altında Kanada'daki mültecilere yönelik hukuki ve idari düzenlemeleri kısaca incelemeye çalışılmıştır.

3.2.1. Mültecilere Yönelik Kanada Hukukundaki Düzenlemeler

Kanada Mültecilere eskiden beri kapısını açmış fakat bunlar insiyatif kullanılarak gerçekleşmiştir. 1976 Göçmenlik Yasası 1978'de yürürlüğe girmiş ve bu yasayla Mülteciler ilk defa ayrı bir göçmenlik sınıfı olarak tanımlanmıştır. Bu yasayla birlikte Kanada'nın mültecilere karşı uluslararası sorumluluğu da vurgulanmıştır.

Bu anlamda ilk olarak II. Dünya Savaşı yüzünden yerinden edilmiş kimselerin çoğu süregelen göçmen programları çerçevesi içinde Kanada'da yeni bir vatan sahibi olmaları sağlanmıştır. Özellikle 1956'da Macar Devrimi'ni takiben Macar mültecilerin Kanada'ya yerleştirilmeleri bu sayede mümkün olmuştur (Martin, 2010: 48).

BM mültecilere yönelik 1951 yılı sözleşmesine ve 1967 New York protokolüne de taraf olan Kanada, özellikle BM nezdinde mültecilere yapılan muamelenin gözlemcisi olma görevini de üstlenmiştir. Kanada devleti Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ile beraber en yoğun çalışma yapan gelişmiş bir ülke olarak her zaman ön planda olmuştur. Ayrıca Kanada Birleşmiş Milletlerin Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Anlaşması'na (CRSR) (UN Convention Relating to the Status of Refugees) hiçbir çekince koymaksızın mülteci ve sığınmacı statüsünü iç hukukunun bir parçası haline getirmiştir.

1951 sözleşmesinin özüne uygun olan bu süreç aslında Türkiye'dekinden farksızdır. Bu açıdan tezin ilk bölümünde anlatılan tüm mülteci haklarını ve işlemlerini iç hukukunda uygulayan Kanada'nın ayrıcalığı ve görece üstünlüğünü mültecilere yönelik geliştirdiği mültecilere sponsorluk ve mültecileri gruplar halinde kabul uygulamalarında görmek mümkündür.

Örneğin Kanada hükümeti aldığı kararla Irak ve Suriyelilerin başvurularında BMMYK veya herhangi bir yabancı devlet tarafından mülteci olarak tanınması gerekliliğini geçici bir süre kaldırmış ve bu sayede 2017 yılına kadar geçen sürede 40 bine yakın Suriye vatandaşını göçmen olarak değil mülteci olarak ülkesinin koruma altına alınmasını sağlamıştır.

BM 1951 konvensiyonu bağlamında uluslararası mülteci statüsünü tanıyan ve BM ile yoğun iş birliği içerisinde mülteci hukukunu ve uygulamalarını zenginleştiren Kanada'daki mültecilere yönelik hukuki düzenlemeleri aşağıdaki başlıklar altında incelemek yerinde olacaktır.

3.2.2. Mültecilere Yönelik Kanada’da Geçerli Olan Ulusal Mevzuat

Kanada 2012¹ ve 2015 yıllarında hem göçmenlik sistemini hem de iltica kanununu değiştirmiş; her iki alanda daha liberal ve mültecileri destekleyici düzenlemelere gitmiştir. Yapılan düzenlemelerde her ne kadar ulusal çıkarlar ve ekonomik etmenler gözetilse de yapılan düzenlemelerin genel bir değerlendirme ile mültecilerin lehine olduğunu söylemek mümkündür.

Öncelikle 2012 yılından önce yapılan düzenlemelerle gelişen iç hukuka bakıldığında ilk olarak Kanada’da mültecilerin hukuki statüleri “2001 yılındaki Göç ve Mülteci Koruma Kanunu” ile düzenlendiğini söylemek mümkündür.

Kanada’nın halen yürürlükte olan 2001 tarihli Göçmenlik ve Mülteci Koruma Kanunu’nun (Immigration and Refugee Protection Act, 2001) İkinci Bölümü Mülteci Koruma’nın esaslarını belirtmektedir. Mülteci Koruma başlıklı İkinci Bölümün Mülteci Koruma, Anlaşmalı Mülteciler ve Devlet Korumasına İhtiyaç Duyan Kişiler başlıklı Birinci Kısımda mülteciler ve siyasi sığınmacılar ile ilgili bölüm yer almıştır.

Kanada göçmenlik mevzuatına göre mülteciler Kanada dışında mülteci gruplarından seçilerek Kanada’ya yerleştirenler olduğu gibi Kanada içinde olup da ülkeye yasal giriş yaptıktan sonra Kanada’ya siyasi sığınma başvurusu yapıp IRB tarafından mülteci ya da devlet korumasına ihtiyaç duyan kişi olarak belirlenenlerden de olabilir.

İlgili mevzuat Kanada’ya geçici oturma (ziyaretçi veya öğrenci vs. vizesiyle) ile giriş yapan yabancıların geldikleri ülkeye haklı bir sebeplerle iyi muameleye maruz kalmayacağını belirterek siyasi sığınma başvurusu yapmalarına izin vermektedir.

Buna ek olarak mültecilerin Kanada toplumuna entegrasyonunu da önemseyen hukuki düzenlemeler dikkat çekmektedir. Özellikle 2012 yılında gerçekleştirilen mültecilere yönelik hukuki revizyon kapsamında Kanada hükümeti her yıl dünya ülkelerinin demokrasi uygulamalarına göre bir ülke listesi hazırlamaya başlamıştır. DCO (designated countries of origin) listesi (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2017) olarak tanımlanan bu menşe ülkeler, insan haklarına saygılı ve ihtiyaç sahiplerine gerekli devlet koruması sağlayan “güvenli” ülkeler olarak varsayılmakta ve bu ülkelere gelen iltica talepleri daha hızlı bir şekilde değerlendirilerek sonuçlandırılmaktadır. Kanada hükümeti bu listedeki ülkelere gelen

¹ 2012 yılında Kanada’nın iltica sistemi Parlamento tarafından Haziran 2010’da kanun haline getirilen İltica Reform Yasası (Balanced Refugee Reform Act) ve Haziran 2012 tarihinde onanan Kanada’nın Göçmenlik Sistemini Koruma Yasası (the Protecting Canada’s Immigration System Act) çerçevesinde revize edilmiştir. (Immigration and Refugee Board of Canada, 2017)

sığınmacı adaylarının sığınma taleplerini hızlı şekilde inceleyerek karara bağlamayı yeni politika olarak benimsemiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki, uluslararası antlaşmalar ve ulusal hukuki düzenlemelere göre şekillenen “mülteci” düzenlemeleri kapsam dışında bırakıldığında; uluslararası göçmenlerin Kanada kabul süreçleri de oldukça yumuşak, şeffaf, anlayışlı ve pozitif yönde yapılandırılmış sistem ve programlar aracılığıyla gerçekleştirildiğini olduğu söylenebilir.

3.2.2. Kanada Hukukunda Mültecilere Yönelik İşlemler

Kanada’da Kanada’nın yeni iltica sistemi Haziran 2010’da kabul edilen “Mülteci Reform Yasası” (Balanced Refugee Reform Act) ve Haziran 2012’de kanunlaşan “Kanada Göçmenlik Sistemini Koruma Yasalarına” (Protecting Canada’s Immigration System Act) ile son halini almıştır.

Buna göre Kanada mülteci sistemi iki ana parçadan oluşmaktadır:

1-Kanada dışında devlet korunmasına ihtiyaç duyan insanlar için Mülteci ve İnsani Yerleşim Programı (Refugee and Humanitarian Resettlement Program)

2-Kanada içinde siyasi sığınma talebinde bulunanlar için Kanada içi Siyasi Sığınma Programı (In-Canada Asylum Program)

Kanada dışında devlet korunmasından faydalanmak isteyen bir kişi Kanada’ya direk mülteci olarak başvuru yapamaz. Bir kişinin Kanada’ya mülteci olarak gelebilmesi için BM veya benzeri bir kurum tarafından önerilmiş olması gerekiyor. Mülteci adayları Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNCHR) tarafından önerilebileceği gibi özel sponsor grupları da bir kişiyi mülteci olarak önerebilir.

Bu şekilde (önerilerek) ülke dışından yurtdışı anlaşmalı mülteci sınıfı (Convention refugee abroad class) kapsamında Kanada’ya iltica talebinde bulunmak mümkündür. Bunun için ülkesinin dışında bulunan ve ırk, din, siyasi görüş, milliyet ya da belli bir sosyal gruba üyeliği yüzünden haklı sebeplerle zulüm göreceği korkusu taşıyan ve bu yüzden ülkesine geri dönemiyenler bu sınıftan sayılır. Anlaşmalı mülteciler Kanada’ya aşağıdakilerce sponsor edilebilirler:

-Kanada hükümeti (devlet destekli mülteciler)

-İnsanlar ya da organizasyonlar (özel olarak sponsor edilen mülteciler) veya

-İkisinin karması (vize ofisi tarafından önerilen mülteciler) şeklinde üç grupta toplanır.

Önerilen mülteci olarak yurt dışından Kanada’ya iltica talebinde bulunması mümkün olan ikinci gruptakiler ise “Sığınılan Ülke Sınıfı” (Country of Asylum Class) grubunda yer almaktadır. Ülkesinin dışında olan ve iç savaş ya da silahlı çatışmalardan ya da düzenli bir

şekilde temel insan haklarından mahrum kalanlar bu kapsamda değerlendirilebilirler. Sığınan ülke sınıfından sayılanlar özel olarak sponsor edilebilirler. Kendilerine bakacak kadar paraları olanlar da bu sınıftan mülteci olabilirler. Tüm bu mülteciler hala BMMYK'dan, refere edecek bir organizasyondan ya da özel sponsor gruplarından referans edinmek zorundadırlar.

Son olarak ise Kanada sınırlarını geçerek ülke içinde siyasi sığınma talebinde bulunmak da mümkündür. Bu durumda Kanada'da siyasi sığınma talebi sınırda görevliye (CBSA officer) ifade ederek ya da Kanada içinde bir CIC ofisine giderek yapılabilir. Sınırdaki görevli ya da Kanada içinde CIC ofisindeki görevli siyasi sığınma talebi ön değerlendirmeye alır ve “uygun görülen” siyasi sığınmacı adaylarının taleplerini Göçmenlik İltica Kurulu'na (IRB) gönderir.

Kanada'da –sınırdaki veya ülke içinde– yapılan tüm siyasi sığınma başvuruları bağımsız olarak işleyen Göçmenlik İltica Kurulu, IRB'nin (Immigration and Refugee Board) Mülteci Koruma Şubesi RPD (Refugee Protection Division) tarafından ele alınır. Sınırdaki iltica talebinde bulunulursa CBSA görevlisi talepte bulunan kişiye bir form (BOC) verir ve bu iltica talebi temeli formunun en geç 15 gün içinde doldurulmasını ve teslim edilmesini ister. Kanada içinde iltica talebinde bulunulduğunda CIC görevlisine doldurulmuş ve imzalanmış BOC formunun o an teslim edilmesi gerekir. Her iki durumda da “uygun görülen” başvurular görevli tarafından RPD'ye gönderilir ve siyasi sığınma talebi süreci böylece başlar.

İltica talebinde bulunulduktan sonra RPD siyasi sığınmacı adayından iltica davasının temellerini öğrenmek üzere BOC (Basis of Claim Form) doldurmasını ister. Bu form oldukça detaylı olarak hazırlanmış olup içinde talepte bulunan kişinin siyasi sığınma talebi ile ilgili sorular vardır. Hayati öneme taşıyan bu formun eskizsi olarak doldurulup teslim edilmesi gerekir (Immigration and Refugee Board of Canada, 2015'den Akt. Kandemir, Şubat 2015).

Sınırdaki ya da Kanada içinde herhangi bir CIC ofisinde yapılan ilk iltica talebi başvurusunda BOC formunu teslim ettikten sonra yapılacak ilk iş iltica talebinin uygunluk değerlendirmesidir. Görüşme yapılan görevli iltica davasını uygun bulduğunda başvuru sahibini davanın asıl inceleneceği RPD ofisine yönlendirir.

Siyasi sığınmacı adayları RPD'de görülen mahkemesini kaybederse davayı kaybettiğine ilişkin gerekçeli kararı kendisine iletilir. Gelen yazıda dava sahibine kararı yine IRB altında hizmet veren Mülteci Temyiz Şubesi'nde (RAD) temyiz edip edemeyeceği bildirilir. Davasını kaybeden çoğu mülteci adayları RAD'a temyiz başvurusunda bulunabilirler.

3.3. Kanada’da Mültecilerin Hakları ve Toplumsal Kabulü

Daha öncede belirtildiği üzere Kanada’nın 1970’lerden beri benimsediği çok kültürlülük politikası birden fazla etnik ve kültürel yapının kendi kültürel değerlerini koruyarak yaşamasını destekleyen politik bir anlayıştır. Bu anlamda çok kültürlülük politikasının temelinde zaten göçmenlerin ve mültecilerin hızlı ve sağlam bir şekilde sosyal hakları sağlanarak Kanada toplumuna entegre edilmesi olduğu ilk olarak söylenmelidir.

Gerçekten de hiçbir kültürün diğeri üzerinde tahakküm kurmasına izin vermeyen Kanada’nın çok kültürlülük politikası, bu ülkede toplumsal barışı sağlamanın ve göçmenlerin bu topluma entegre edilmesinin en önemli koşulu olarak benimsenmektedir. Ayrıca Kanada’nın benimsediği bu politika sayesinde, Kanada’da bulunan yüzlerce farklı etnik yapıdan gelen insanlar kısa süre içinde kendilerini birer “Kanadalı” olarak rahatlıkla tanımlamaktadırlar.

Bu bağlamda, farklı etnik gruplara ait kimliklerin kamusal düzeyde tanınması ve bu kimliklerin Kanada’nın kimliğini oluşturan etnik çeşitlilikle bütünleştirilmesi amaçlayan çok kültürlülük politikasının göçmen ve mültecilerin topluma entegrasyonu açısından oldukça değerli olduğunu söylemek mümkündür (George, 2010: 96).

Hatta Kanada’nın birçok yerinde, “Gücümüz sahip olduğumuz farklılıklardır...” (Our Strength; Diversity...) ve “169 ülke; 500 etnik grup” (169 countries, 500 ethnic groups) sloganı ile sık karşılaşmak mümkündür. İşte bu nedenle göçmen ve mültecilerin sosyo-kültürel entegrasyon anlamında Kanada hükümeti her göçmen ve mülteciyi kendi toplumuna “eşitlik”, “katılım” ve “takdir etme” temelinde bütünleştiren bir politikayı uygulamaya çalıştığını çok rahatlıkla söylemek mümkündür (Wardhaugh, 1983: 202).

Tezin bu bölümünde Türkiye örneğiyle karşılaştırma yapmak amacıyla Kanada’daki göçmen ve mültecilerin öncelikle toplumsal entegrasyonu yasal, temel haklar, toplumsal, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarda incelendikten sonra göçmen ve mültecilerin bu ülkede karşı karşıya kaldıkları temel entegrasyon sorunları kısaca incelenmeye çalışılacaktır.

3.3.1. Kanada’da Uluslararası Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyonu

Günümüzde bir göçmen ülkesi olan Kanada’nın her yıl yaklaşık 250.000-350.000 civarında uluslar arası göçmen ve mülteci kabul ettiği bilinmektedir. Son yıllarda bu ülkeye yönelen yeni göç dalgalarıyla birlikte Afrika, Karayipler ve Asya bölgelerinden gelenlerin kültürleri ile Kanada toplumu çok kültürlü yapısını zenginleştirmeyi başarmıştır.

Göç alma konusu yeni bir olgu olmadığı için, Kanada’nın farklı kültürleri özümleme ve içinde yaşatma konusunda deneyimli bir ülke olduğunu söylenebilir (Engül, 2017). Özellikle farklı coğrafya ve kültürlerden gelenlerin ortaya koydukları farklılıkları kendi kültürünün bir

parçası haline getirmeyi başaran Kanada toplumu bu sayede edebiyatı, müziği, sineması ve sanatıyla yeniden yapılanmıştır (Engül, 2017).

Yeniden yapılanan ve kültürel anlamda zenginleşen bir toplum olarak Kanadalılar öncelikle oldukça doğal, sosyal ilişkileri kuvvetli, vücut dilini iyi kullanabilen, güler yüzlü ve anlayışlı, insanlar olarak nitelenmektedirler. Şüphesiz bu durum ülkeye yönelen göç ve mülteci akımlarının sürekli artmasının bir anlamda yolunu açmaktadır. Ayrıca Kanada'nın, dünyanın en huzurlu ve yaşam standardı yüksek ülkelerinden birisi olması da bu ülkeyi göç açısından da hedef ülke haline getirmektedir. Her yıl dünyanın en mutlu ilk on ülkesi içinde yer alan ülkede yaşanan insanlar, ekonomik yönden fazla zorlanmadan temel ihtiyaçlarını kolayca karşılayabilmektedir.

Gerçekten de Kanada'yı tüm dünyada parmakla gösterilen ülke yapan unsurlardan birisi de ülkede devletin vatandaşlarına sağladığı yaşam garantisidir. Dünyanın en gelişmiş ülkesi olan ABD'de yaşayan insanlar bile, 2017 yılı Başkanlık seçimleri nedeniyle yaşanan siyasal gerilimlerden ve ülke içinde yükselen şiddet dalgasından kaçmak için Kanada'ya yerleşmekten bahsetmeleri buna kanıt olarak gösterilmektedir.

Böylesine pozitif özellikleriyle göçmenleri karşılayan Kanada toplumu, göçmenlerin entegrasyonu açısından oldukça tecrübelidir. Toplumun devlet ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte göçmenlerin entegrasyonuna yardımcı olması da toplumsal kabul açısından bu ülkenin pozitif hanesine yazılmaktadır. Ayrıca bu durum günümüz Kanada'sında sadece teoride değil uygulamada da göçmen ve mültecilerin toplumsal kabulünü devlet-toplum işbirliği içerisinde yaşatılan örnek bir entegrasyon modeli olduğunu söylemek mümkündür.

Bu anlamda ülkede yaşatılan göçmen ve mülteci entegrasyon süreç ve uygulamalarını yasal, sosyal haklar, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik ve ekonomik boyutlarla aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür.

3.3.1.1. Kanada'da Entegrasyonun Yasal ve Sosyal Haklar Boyutu

Daha öncede vurgulandığı üzere göçmenler tarafından kurulan ve halen yılda yaklaşık 300-350 bin civarında göçmen ve mülteci kabul eden bu ülkede gerek Anayasal ve yasal mevzuat, gerekse devletin adli ve idari tüm aygıtları güncel bir şekilde göçmen ve mültecilerin Kanada toplumuna hızlı bir şekilde entegre edilmesi konusunda aktif bir şekilde destek olamaya devam etmektedir. Sürekli güncellenen ve değiştirilen göçmen-iltica mevzuatı bunun en önemli kanıtıdır.

Ne var ki, önceki muhafazakar hükümetin tartışmalara sebep olan son yaptığı tüm düzenlemeler iktidara gelen Liberal hükümet aracılığıyla yumuşatılmaya ve göçmenlerin lehine

değiştirilmeye başlanmıştır. Yeni hükümetin Liberal Partili Başbakanı Justin Trudeau, göçmenler için önemli düzeyde yasal entegrasyonu sağlayan pozitif adımlar atmıştır (Kandemir, 10 Ocak 2016).

Bunlarda ilki güvenli ülkelerden (DCO) gelenlerin siyasi sığınma duruşmalarında ret kararının temyiz edilmemesinin önüne geçen uygulamayı anayasaya aykırılık gerekçesiyle geri çekmesiyle göstermiştir. Böylece ilk iltica davalarını kaybettiklerinde Mülteci Temyiz Şubesi'ne (Refugee Appeals Division) başvurma hakkı engellenen tüm sığınmacıların (Kanada hükümetinin güvenli saydığı DCO ülkelerinden gelen siyasi sığınmacılar da dahil olmak üzere) ret kararını temyiz etme hakkı verilmiştir.

Entegrasyonun yasal boyutu açısından son dönemde atılan diğer bir yasal düzenleme de siyasi sığınmacıların ve mültecilerin ülkedeki sağlık harcamalarıyla ilgilidir. Yeni liberal hükümet önceki muhafazakar hükümetin sığınmacı başvurusunda bulunanlar ile mülteci statüsü tanınan kişilerin sağlık harcamalarının geçici federal sağlık sigortası (IFH) kapsamının dışına çıkartılması yönündeki kararının federal mahkemede bozulması sonrasında yaptığı temyiz başvurusunu da geri çekmek suretiyle mültecilerin genel sağlık sigortasından yararlanmalarının yolunu açmıştır (CBC News, 2016).

Kanada'ya gelip daha sonra siyasi nedenlerle mülteci olarak başvuranlar başvuru yaptıktan sonra Kanada içinde sağlık muayenesinden geçmek zorundadırlar. Kanada'ya dışardan getirilen mülteciler ise Kanada dışında sağlık muayenesinden geçmelidirler.

Göçmenlik sisteminde istenen bu sağlık muayenesi zorunludur ve 12 ay için geçerlidir. Sağlık taraması ile kişinin sağlık kayıtları oluşturulur ve Kanada sağlık sistemine gelebilecek muhtemel sağlık bakımı yükleri ya da Kanada kamu sağlığına tehdit oluşturacak riskler belirlenir. Zorunlu sağlık taraması klinik bir önleyici hizmet olarak tasarlanmamış daha ziyade kişinin genel muayenesi, kan testi ve göğüs röntgenlerinin çekilmesiyle sağlık analizi yapılması ve tüberküloz, frengi, hepatit ve HIV gibi hastalıkların devamlı izlenmesi ve gerekiyorsa tedavilerin yapılması amacıyla kullanılmaktadır.

Örneğin Türkiye'den gelen en az 1 sene üniversitede öğrenci olacak birinden sağlık muayenesi istenmemekle birlikte Endonezya'dan gelecek bir öğrenciden sağlık muayenesi istenmektedir. Türkiye'den gelen ve hastanede görevli olacak bir doktorda sağlık muayenesine girmek zorundadır (Kandemir, 15 Haziran 2016).

Öte yandan Kanada mültecilerin ve göçmenlerin kendi ülkelerinde edindikleri eğitim-öğretim ve mesleki becerilerinin bu ülkede tanınmasına da yardım elini uzatmıştır (Ozçürümez ve Aker, 2016:9-11). Dolayısıyla farklı kültür sahibi göçmen ve mültecilerin bu ülkede ekonomik anlamda entegrasyonları için Kanada'daki mülteci ve göçmenlerin kendi ülkelerinde

edindikleri diploma, sertifika ve mesleki becerilerinin bu ülkede de hızlıca tanınması ve ulusal mesleki kalifikasyon programlarının tüm Kanada genelinde mültecileri de kucaklayan çizgide ulusal eğitim sistemine entegre edilmesi gerekmektedir.

Doğrudan doğruya mültecilere dönük olmamakla birlikte onların da hem ekonomik yapıya entegrasyonu hem de eğitim haklarına kolayca ulaşmaları açısından oldukça önemli düzenlemelere son dönemde gidildiği bilinmektedir. Özellikle potansiyel göçmen adayları olarak görülen bu ülkedeki yabancı öğrenciler, yapılan son yasal düzenlemeler sayesinde eğer isterse mezuniyet sonrası çalışma izni (PGWP) için başvurabilir hale gelmiştir. Bu olanağın Kanada'ya her sene okumaya gelen binlerce yabancı öğrenciye verilmesinin yanında bu ülkede okuyan mültecilere ve göçmenlere de tanınmış olması toplumsal entegrasyon açısından oldukça değerli ve önemlidir (Kandemir, 29 Haziran 2017).

Sonuç olarak farklı kültürlerin kendi kimliklerini kaybetmeden bir ülkede yaşayabileceklerinin kanıtı olarak gösterilen model ülkelerin başında gelen Kanada'nın bu konuda da önemli adımlar atması gereklidir. Zira dünyadaki gelişmiş diğer ülkelerin aksine Kanada gerekli şartları taşıyan tüm göçmen ve mültecilere kolayca ve adil bir şekilde vatandaşlık veren bir ülkedir (Özçürümez ve Aker, 2016).

3.3.1.2. Kanada'da Entegrasyonun Ekonomik Boyutu

Dünyanın en modern ve zengin ülkelerin birisi olan Kanada ekonomisinin ve bu ülkedeki ulusal istihdam sisteminin en vazgeçilmez aktörlerinin başında göçmenler gelmektedir.

Bu anlamda Kanada ekonomisinde nitelikli istihdamın sağlanması, iş inovasyonun sürekli gelişmesi ve ekonomik işleyişi mümkün kılan tüm çarkların iyi dönmesi kısmi olarak göçmenlik sayesinde eksikliği hissedilen işçilerin yerlerinin doldurulmasına bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim günümüzde her yıl yaklaşık 250 bin kişi "beyin göçü" olarak da bilinen şekilde daha yüksek ücret, daha düşük vergi ya da daha demokratik bir devlet anlayışı talepleri onların Kanada'da ya göçmelerini sağlamaktadır. Ancak ister göçmen olsun ister mülteci tüm yabancıların mesleki niteliklerinin tanınması pek çok kurullarla sınırlandırılmıştır.

Örneğin Kanada'ya yerleşik olarak göçen ya da iltica eden bir Türk için Türkiye'de okuduğu okulun, bölümü ya da mezuniyet derecesi Kanada'daki şirketler açısından çok önem arz etmemektedir. Çünkü göçmenlerin yada mültecilerin ülkede çalışmak için görüşeceği şirketler öncelikle "Kanada Tecrübesi" beklemektedirler. Bu tecrübeler de Kanada'da bir okuldaki mezun olmak, okuduğu süre içerisinde Kanada'daki bir işyerinde staj yapmak ve hatta ülkede gönüllü işlerde çalışmış olmak demektir. Yani Kanada'da yaşamış olmak ve bu süre

içerisinde kayda değer işlerle uğraşmış olmak bir iş bulmak için kısmen ön koşul niteliğindedir (Kandemir, 15 Haziran 2016).

Diğer yandan ekonomik göçmenlik programlarının genişlemesi Kanada'ya giren göçmen tiplerinde de değişiklik yarattı. 1980'lerin ortalarında tüm göçmenlerin yüzde 50'si aile öncelikleri ve yüzde 30'u ekonomik göçmen ve yüzde 18'i ise mülteci olarak alınırken 2009'da tüm göçmenlerin yüzde 38.1'inin geçici ve daimi oturma sahibi olan aile birleşimi programıyla gelen göçmenler ve yüzde 46.9'unun ise ekonomik sınıflardan gelenler olduğu görülüyor. 2009'da mülteci göçmen oranı sadece yüzde 8.6 iken yüzde 6 göçmenin 'diğer' sınıflar olarak sınıflandırıldığı görülüyor.

Kurulmasından sonraki ilk elli yılda göçmenler genelde kırsal ve sınır bölgelerine yerleşirken bu durum bugün göçmenlerin özellikle Kanada'nın büyük şehirleri olan Toronto, Montreal ve Vancouver bölgelerine yerleşmeleri göze çarpmaktadır. Ekonomik sınıflardan Kanada'ya göçmen olarak kabul edilen göçmenlerin federal hükümetçe yönetilen göçmenlik programları olduğu gibi eyaletlerin kendi tasarladığı ve uyguladığı göçmenlik programları da vardır.

Örneğin Eyalet Aday Programları (Province Nominee Programs -PNP) bir yabancı işçinin eyaletçe aday gösterilmesi ve kendisine aday sertifikası (nominee certificate) düzenlenmesiyle oluşmaktadır. Kendi kriterine göre arzu ettiği adaya eyalet sertifikası veren eyalet kendi bünyesinde ihtiyacı olduğu mesleki becerilere sahip kişileri seçebilmektedir. Örneğin 2002 yılında ekonomik göçmenlerin sadece yüzde 1.5 oranı eyalet aday programları ile Kanada'ya kabul edildi. Bu rakam 2008 yılında tüm ekonomik göçmen sayısının yüzde 15'ine çıktı. 2009 yılında Manitoba eyaletine gelen göçmenlerin yüzde 75'i kendi PNP programı kapsamında kabul edilen göçmenlerden oluştu.

Hükümetin Yerleşim Destek Programı (Resettlement Assistance Program -RAP) (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2017) devlet destekli mültecilere ihtiyaçları olan ani ve temel konularda destek vermektedir. Destek hizmetleri içinde havalimanında karşılama, geçici konaklama, kalıcı konaklama bulmada destek olma, zorunlu federal ya da eyalet programlarına kayıt olmada destek, yaşadıkları şehre uyum sağlamalarını ve ihtiyaçları olacağı yasal, sağlık ve kültürel temel bilgilerin verildiği toplum oryantasyon programlarına katılma bulunmaktadır (Ministry of Community and Social Services, Ontario, 2016)

Sonuç olarak Kanada'da çok yönlü programlarla mültecilere ekonomik ve kişisel finans ve bütçeleme konularında destek sunulmaktadır. Mülteciler ihtiyaçları olacak profesyonel programlara da refere edilmektedir. Kanada'ya yerleşen mülteciler RAP sayesinde bir defaya mahsus verilen ev start up ödeneği ve düzenli aylık gelir desteği ödeneği alabilmektedirler.

3.3.1.3. Kanada’da Entegrasyonun Sosyo-Kültürel Boyutu

Kanada, genel anlamda Anglo-Sakson kültürüne sahip, sosyal ve kültürel manada zengin ve yaşanabilirlik endeksinde her yıl birkaç şehirle temsil edilen ülkedir. Geçmişte ülkede yaşayan insanlar 20. yüzyıla kadar İngiliz ve Fransız kolonilerinin ortak kültürünü yansıtırken, günümüzde daha çok küreselleşen dünya kültürünün her rengini yaşatan ve yansıtan bir sosyo-kültürel yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Şüphesiz ülkedeki bu çok kültürlü toplum yapısı entegrasyon ve toplumsal kabul açısından mültecilere yönelik oldukça pozitif bir ortam sunmaktadır. Nitekim Kanada devleti daimi oturma sahibi göçmenlere ve mültecilere ücretsiz dil kursları sunmaktadır. Yeni gelenlere özel Dil Kursları (LINC) olarak adlandırılan bu kurslar çeşitli merkezlerde sunulmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları ve devlet kurumları tarafından verilen ve devletçe finanse edilen bu dil kursları tecrübeli öğretmenler tarafından hem tam zamanlı hem de yarı zamanlı olarak sunulmakta ve birçok merkezde bulunabilmektedirler. Kurslarda İngilizce ve/veya Fransızca dil ağırlıklı olmakla birlikte ders konuları içinde ev bulma, bankacılık işlemleri, vatandaşlık süreci, iş arama vs gibi Kanada’ya yeni gelenleri çok ilgilendiren konular işlenerek bu kurslar bir nevi intibak kursu niteliğine dönüşmektedir. Bazı kurslarda çocukların bırakılabileceği çocuk kreşleri yer almakla birlikte yol parası da verildiği gibi özel ihtiyaçları olan kişileri de kabul etmektedirler (Government of Canada, 2017)

Ayrıca Avrupa’daki devletlerin mültecilere yönelik son derece kısıtlı destekleri düşünüldüğünde Kanada, hayaller ülkesi gibi nitelenmeyi hak etmekte, toplumsal entegrasyon anlamında yabancılar bu ülkede çok önemli zorluklarla karşılaşmadan entegrasyon süreçlerini kolayca atlatabilmektedir.

Kanada’da yaşayan insanların birçoğu farklı kültürler, yaşam tarzları ve dini inanışlara saygılıdır. Kanada, bireysel hak ve özgürlükler konusunda dünyanın en önde gelen ülkelerinden birisidir. Ayrıca Kanada çok kültürlü yapısının getirdiği kapsayıcılığı ve toplumsal çıkarları ön plana çıkaran politikalarıyla tanınmaktadır. Ülkede Kanadalı kimliğinin altında farklı etnik ve dini kökenden insanlar bir araya gelebilmektedir.

Bu da uygulanan seçici göçmenlik, sosyal entegrasyon ve aşırı sağın kontrolü gibi politikalarla sağlanmaktadır. Ülke ayrıca sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması ve eşcinsel evliliklerin yasal olması gibi liberal uygulamalar konusunda da öncüdür.

3.3.1.4. Kanada’da Entegrasyonun Psiko-Sosyal Boyutu

Kanada toplumunda göçmenler ve mülteciler aslında çok fazla psiko-sosyal sorunla karşılaşmamaktadır. Zaten göçmenlerden oluşan bu gelişmiş ülkede takip edilen çok

kültürlülük politikası göçmen ve mültecilerin toplumsal yabancılaşmaya düşmelerine büyük ölçüde engel olmaktadır (Rex, 1997: 28).

Diğer yandan resmi olarak herhangi bir dinin temel parametreleri doğrultusunda biçimlenmemiş olmasının da göçmenlerin bu topluma entegrasyonu açısından önemli bir ayrıcalık sağladığını söylemek mümkündür. Bu sayede dine dayalı bağnazlık ve tutuculuk gibi göçmen karşıtlıklarına neden olan skolastik anlayışların toplumu manipüle etmesine engel olunmakta ve bu sayede ülkeye göçen ya da iltica eden azınlıklar kolay bir şekilde çokkültürlü bir ulusa entegre olmayı başarabilmektedirler (Ceris, 2001: 33).

Göçmen ve mültecilerin toplumsal entegrasyonu açısından yapılan bir değerlendirmede, Kanada'yı diğer gelişmiş Batılı devletlerden farklı kılan bir husus da, Kanada toplumunu oluşturan farklılıkların ülke kuruluşundan itibaren var olmasından kaynaklanmaktadır (Doucet, 2004: 2). Böyle bir toplumda göçmenler ve mülteciler kendilerini dışlanmış ikinci veya üçüncü sınıf vatandaşı olarak görmemektedirler.

Şüphesiz zaman zaman bu ülkedeki mülteciler ve sığınmacılar da bazen psikolojik açıdan büyük travmalar yaşayabilmektedirler. Özellikle toplumsal kabul yönünden ciddi bir şekilde yeni yaşam şartlarına ayak uydurmaya çalışan çocuklar bir de yasal yönden iltica talepleri ya da ebeveynlerinin başvuruları kabul edilmediğinde büyük zorluklar yaşayabilmektedirler.

Yakın zamanda Kanada temyiz mahkemesi 10 Aralık 2015'te görüşülen bir davada; 16 yaşında Sri Lanka'dan Kanada'ya gelen davacı Tamil çocuğunun mülteci başvurusu IRB tarafından reddedilmiş; yüksek mahkemede görülen davada ise mağdur çocuğun yüksek yararının gözetilmesi (best interest of child) ilkesinin Kanada hükümeti tarafından ihmal edildiğine hükmetmiştir.

Bu olayda olduğu gibi devletin aleyhine mültecinin lehine temyiz başvurusunu kabul eden Federal Mahkeme verdiği kararla mültecilerin bu ülkede yaşamaya devam etmesini sağlamakla kalmamış, söz konusu mültecilerin hem Kanada devletine hem de yaşama karşı olan bağlarını çok güçlü bir şekilde tahkim etmiştir. Diğer bir ifadeyle devlet mültecileri mağdur etse bile yargı devreye girerek bu gelişmiş ülkenin çok kültürlü politikasının demokratik ve özgürlükçü değerlere bağlı bir şekilde sürdürülmesi konusunda önemli bir perspektif sunmaya devam etmektedir.

3.3.2. Kanada'da Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar

Kanada dünyadaki pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye göçmen ve mülteciler konusundaki sistemli yaklaşım ve politikalarıyla örnek olacak düzeyde model bir ülke olduğunu söylemek mümkündür.

Bununla birlikte Kanada'da da bazen bu ülkeye gelen göçmen ve mültecilerin mültecilerin topluma uyum ve entegrasyonunda bazı sorunlar yaşanmaktadır. Mülteci ve göçmenlerin bu ülkeye entegrasyonlarında yaşanan en önemli sorunların başında dil problemleri gelmektedir. Zaten ülkeye göçmen olarak kabul edilmek için Fransızca veya İngilizce dillerinden en az birini konuşma yeteneğine sahip olmaları ön koşul niteliğindedir. Ancak mültecilerin kabulünde dil ön koşulu bulunmamaktadır. Eğer yanlarında getirecekleri aile bireyleri bu dilleri bilmiyorlarsa kendi dil öğrenimlerinin bedellerini kendileri karşılamak zorunda kalmaktadırlar (CIC, 2017).

Kanada'da bulunan siyasi sığınmacıların ve mültecilerin yaşadıkları diğer bir sorun da sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda sürekli değişiklikler yapılmasından kaynaklanmaktadır. Daha öncede söylendiği üzere Kanada'da mültecilerin ve sığınmacıların sağlık giderleri Federal Sağlık Sigortası (IFH) tarafından sağlanmaktadır. 2014'de yürürlüğe konan ve IFH programını revize eden IFHP Reformları da eleştirilerin odağı olmuş ve Kanada içindeki mültecilerin ve Kanada içi siyasi sığınma başvurusu yapanların sağlık hizmetlerine erişimindeki engelleri kaldıramamıştır (Antonipillai, 2015).

Ancak Muhafazakâr federal hükümetin uygulamaya geçirdiği bu kararı Kanada'da çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından mahkemeye taşınmış; mahkeme bu kararı iptal etmiş ve yeni liberal Hükümet muhafazakar eski hükümetin temyiz başvurusunu geri çekmek suretiyle mültecilerin tekrar IFH kapsamına alınmasını sağlamış olsa da bu alanda mülteciler zaman zaman mağdur olmaya devam etmektedirler (CBC News, 2016).

Kanada'da mültecilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlardan diğer bir tanesi de çok kültürlülüğün olumsuz yanlarıyla ilişkili olan sorunlar şeklinde netelendirilmesi mümkündür. Çok kültürlü Kanada toplumunda mülteciler ve göçmenler bazen kimlik karmaşası yaşayabilmekte; topluma kendini ait hissedememekte ve toplumsal yapıyı benimseyememektedirler (Arabul, 2011).

Mülteciler ve göçmenler açısından Kanada'da okul bitirildikten sonra özellikle bazı özel okullarda okuyanların bu ülkede çalışmak için yaptıkları PGWP başvuruları ret edile bilinmektedir. PGWP başvurusu çeşitli sebeplerle ret edilmekle birlikte, genellikle bitirilen okulun PGWP programına uygun olmayan bir okul olması gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca bu ülkedeki göçmen ve mültecilerin karşı karşıya kaldıkları

sorunlardan diğeri de eş ve ailelerine yönelik çalışma olanaklarının kısıtlı olmasıyla ilgilidir (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2017). Zaman zaman göçmen ve mültecilerin eş veya çocuklarına farklı uygulamalar yapılabilinmektedir.

Her ne kadar bu tür sorunları çözümü konusunda güncel ve oldukça duyarlı bir yasal düzenleme anlayışı ülkede hakim olsa da sıklıkla değiştirilen mevzuatında bu ülkede mültecilerin entegrasyonu açısından önemli bir sorun yumağı oluşturduğu gözden kaçmamalıdır.

3.3.3. Kanada'nın Müslüman Göçmen ve Mülteciler İle Sınırı

Tüm Batılı devletlerde olduğu gibi 11 Eylül'deki terörist saldırılarının Kanada'nın mülteciler konusunda izlediği politikanın tartışmaya açılmasına yol açtığı bir gerçektir.

Özellikle bu saldırılar sonrasında Kanada toplumunda islamofobi konusunda derin ve yüksek sesli tartışmalar yaşanmaya başlamış ve bu zamana kadar süren güvenlik odaklı mülteci ve göçmen politikalarına sıklıkla yer verilmeye başlanmıştır. Bu anlamda çok genel bir ifadeyle geniş çaplı güvenlik kontrolleri Kanada'nın tüm potansiyel mülteci ve göçmenlerine uygulanmaya başlandığını söylemek mümkündür.

Halihazırda Kanada ve ABD sınır güvenliği ve vize politikalarının birbirlerine uyum sağlaması yolunda önemli adımlar atmaya da devam etmektedir. Örneğin ABD ile Kanada, resmi olarak mülteci ve sığınmacılar için güvenlik sürecini gözden geçirme, sığınmacılar konusunda bilgi paylaşımı ve üçüncü güvenli ülke konusunda anlaşmalar imzalamış ve bu anlamda iki ülke de benzer güvenlik odaklı mülteci-göç politikaları sürdürmeye başlamıştır.

Sadece Müslüman topluluk ve ülkelere yönelik geliştirilen bu tür uygulamalar bu ülkedeki pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından islamofobinin Kanada topraklarında da güçlendiğinin bir delili olarak gösterilmektedir (Buz, 2004: 72).

Kısmen bu yönde atılan güvenlikçi adımlar Suriye krizinin 2011 yılında baş göstermesiyle kısmen aşılmaya başlamıştır. Ancak Kanada hükümeti 19 Eylül 2015'ten itibaren Suriyeli ve Iraklı mülteciler için işlem süresini hızlandırmıştır. Örneğin hükümet bir basın açıklamasında “Kanada halkı ve mültecilerin güvenliğini ve sağlığını korumak için her bir Suriyeli mülteci çok kapsamlı bir güvenlik ve sağlık taramasından geçirilecektir.” Şeklinde ifadelerle iç kamuoyunu rahatlatmaya çalışmıştır. Ayrıca mültecilerin kimlik ve belge teyitleri biyometrik ve biyografik bilgi toplayarak yapılması; sağlık denetiminden hepsinin geçirilmesi hem uçuş öncesi hem de uçuş sonrası kimlik kontrollerinin detaylı bir şekilde yapılması gibi uygulamalar Suriyelilerin körü körüne bu ülkeye getirilmediğini göstermektedir (Global News, 2015)

Ayrıca benzer çekincelerle Kanada hükümeti iç kamuoyuna kamptan alınıp Kanada'ya getirilecek mültecilerin özenle seçildiğini ve uygulamaya geçirilen mülteci eylem planının Kanadalıların sağlık ve güvenliği göz önüne alınarak, öncelikle hassas durumdaki Suriyeli mültecilerin korunarak yapıldığı da açıklanmıştır (Global News, 2015)

Müslümanlara yönelik Kanada toplumunda gelişen tüm bu olumsuz yaklaşımlara rağmen, Suriyelilerin mülteci olarak hızlı bir şekilde ülkeye kabulüne devam edildiğini söylemek mümkündür. Nitekim ülkeye yerleştirilen Suriye'li mültecilerin yaklaşık üçte biri Kanada vatandaşları ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından sponsor olunmak suretiyle Kanada'ya yerleştirilmiştir. Diğer mülteciler ise bizzat devletin sponsorluğunda ülkeye getirilirken IRCC yetkilileri devletin sponsorluğuyla gelenlerin sayısının giderek arttırmak yönünde hükümetten destek aldıklarını her fırsatta deklare etmişlerdir (CTV News, 2015).

Son olarak Suriyelilerin Kanada'ya kabulünde mülteci olarak uçaktan indiklerini; fakat kendilerine dağıtılan yeni sosyal sigorta numaraları ve sağlık kartlarıyla birlikte “daimi göçmen” olarak ülkeye giriş yaptıklarını söylemek gerekmektedir. Her ne kadar bu izin sayesinde Suriyeli mültecilere bu ülkede ömür boyu yaşama, çalışma ve göçmen olarak Kanada'daki sağlık sisteminden ücretsiz yararlanma hakkı sağlanmış olsa da, BM ve uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınan “siyasal mülteci/sığınmacı” korumasının verilmemiş olması oldukça dikkat çekicidir (Global News, 2015).

Türkiye'deki Suriyelileri geçici korunmayla misafir kabul etmekten daha olumlu bir pozisyona sahip olan bu statü sayesinde Kanada hükümeti 2015 - 2016 yılında ülkeye getirilen 40 bine yakın Suriyeli mülteciye kalıcı ev sağlanmış olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu ülkeye getirilen mültecilerin en büyük sorunu dil bilmemek olduğunun tespitini yapan Kanada hükümeti Suriyeli mültecilere Kanada'ya kolayca uyum sağlamaları ve iş bulmalarını kolaylaştırmak için İngilizce ve/veya Fransızca dil konusunda destek vermek üzere önemli düzeyde bütçe ayırdığını da eklemek yerinde olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KANADA ve TÜRKİYE’İN
ULUSLARARASI GÖÇMEN ve MÜLTECİLERE YÖNELİK POLİTİKALARININ
KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

21.yy’da iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişerek yaygınlaşmasının sonucunda coğrafi ve fiziki sınırların ortadan kalkarak insanlara dünya üzerinde kolay ulaşabilme imkanının doğması, farklı kültürlerin birbirlerini tanımalarına ve birbirlerinden etkilenmelerine önemli fırsatlar sunmuştur.

Nitekim dünyada son birkaç yılda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlere bakıldığında tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar farklı kültürlerin bir arada yaşama fırsatına bu sayede sahip oldukları görülmektedir. Bu kadar farklı kültürlere sahip kimliklerin bir anda aynı ortamda yaşamaya başlaması Kanada gibi çok fazla göçmen nüfusa sahip ülkeleri çokkültürlü yapıların nasıl uyum içerisinde yaşayabileceği konusunda kapsamlı politikalar üretmeye zorlamaktadır.

Gerçekten de son derece gelişmiş ve düzenli bir göç sistemine sahip olan Kanada’nın bu ülkeye gelen göçmen ve mültecilere yönelik tutarlı uygulama ve politikaları bu ülkeyi günümüz dünyasında göçmen entegrasyonu bağlamında adeta model ülke haline dönüştürmüştür. Sadece son dönemde göçmenlere yönelik kucaklayıcı ve sistemli politikalarına bakıldığında bile özellikle demokrasi, özgürlük, insan hakları konusunda dünyaya örnek olan Kanada’nın emsal Batılı ülkelere göre çok daha fazla kucaklayıcı, nitelikli ve sistemli bir şekilde sığınmacılara kapılarını sonuna kadar açtığını söylemek mümkündür.

Bu kapsamda ülkesine göç eden uluslararası mültecilere yerleşik göçmenliğe uzanan sosyal ve siyasal haklara erişim hakkını verme konusunda da oldukça ılımlı politikalar takip eden Kanada’nın şüphesiz göçmen ve mülteciler açısından en çok tercih edilen göç ülkesi konumuna taşınmış olması tesadüf değildir.

Oysa düzensiz ve kitlesel göçe yönelik oldukça başarısız politikalar geliştiren ve sürekli bu konuda önemli sorunlar yaşayan Türkiye’nin mültecilere yönelik göç ve mülteci politikaları oldukça tutarsızdır. Bu anlamda Türkiye’nin de Kanada gibi göçmen ve mülteci politikalarında model bir ülkeyi örnek alması oldukça önemli ve gereklidir.

İşte bu gereklilik bağlamında yapılmasına karar verilen araştırmanın bu son bölümünde her iki ülkenin uluslararası göç ve iltica hareketlerine yönelik politika, uygulama ve sistemleri karşılaştırılarak birbirlerine göre avantaj ve dezavantajları tartışılmaya çalışılacaktır.

4.1. Kanada ve Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Göç Hareketlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

20. yüzyılda cereyan eden birinci ve ikinci dünya savaşları, ekonomik krizlerin patlak vermesi, ülkeler ve kıtalar arası yaşanan zorunlu/gönüllü göçler, iletişim, teknoloji ve ulaşım alanında meydana gelen olağanüstü değişimler gibi daha farklı birçok olayın cereyan etmesi uluslararası göç hareketlerinin değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur.

Özellikle İkinci Dünya savaşından sonra başlayan huzur ve istikrar ortamında artan küresel ticaret ve teknolojik gelişmeler sayesinde kıtalararası seyahatlerin artması sayesinde bir yandan küreselleşme genişlerken diğer yandan da ülkeler arasında insanların göç hareketleri büyük bir ivme kazanmıştır. Soğuk savaş sonrasında daha da hızlanan küresel göçmen hareketleri çeşitli coğrafyalarda yaşanan savaş ve çatışmalarla giderek hız kazanmış ve nerdeyse tüm ülkelerin düzensiz göç olgusu ile karşı karşıya kalmasını sağlamıştır.

Mecburiyetten kaynaklanan düzensiz göçler kitlesel şekilde artış kaydettikçe ülkelerin ulusal göç politikalarının revize edilmesi gerekmiş; dünyada yaşanan bu değişim ve dönüşümleri erken fark eden Kanada gibi ülkeler uluslararası göç tipolojisindeki değişim ve dönüşümlere uygun politikalar geliştirirken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler pek çok alanda olduğu gibi bu konuda da ülkeye yönelen kitlesel göçlere yönelik kapsamlı politikalar geliştirememiştir.

Bir anlamda Türkiye'nin olması gerektiği gibi kapsamlı ve sistemli göçmen ve mülteci politikaları geliştirerek 21.yüzyılın göç tipolojisine uygun bir yaklaşım geliştirmesi içinse öncelikle bu konuda kendisine örnek olabilecek nitelikte Kanada gibi bir ülke ile bu alanda yaşadığı deneyim ve tecrübeleri karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmesi gerekir.

Bu kapsamda aşağıdaki başlıklar altında Kanada ve Türkiye'nin 20. ve 21.Yüzyıl özelinde göç tipolojisi, tarihi ve deneyimleri karşılaştırmalı bir şekilde incelendikten sonra sırasıyla iki ülkenin göçmen ve mültecilere yönelik hukuki düzenleme ve politikaları ile göçmenlerin toplumsal entegrasyona ilişkin uygulamaları karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

4.1.1. Uluslararası Göç Hareketleri Yönünden Her İki Ülkenin Sosyal ve Ekonomik Yapısının Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Kanada ve Türkiye'ye yönelik göç hareketleri de bazı yönlerden benzeşen, ancak bazı yönlerden farklılaşan süreçlerde gerçekleşmiştir. Özellikle Türkiye'nin Kanada'ya kıyasla köklü ve uzun bir göç geçmişine sahip bir coğrafyada bulunması, bu iki ülkenin göç politika ve yaklaşımlarındaki farklılıkların gelişimi açısından en temel belirleyici olmuştur.

Öncelikle iki ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına karşılaştırma açısından uluslararası göçmenlerin bu iki ülkeye yönelik hareketlerini yönlendiren etmenlere bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda bakıldığında uluslararası göçmenlerin Kanada ve Türkiye'yi tercih etme nedenlerini kaynak, transit veya hedef ülke olarak karşılaştırmak mümkündür. Zira farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip Kanada ve Türkiye'nin göç tarihi bakımından da farklı süreçlerden geçmiştir ve bu anlamda ilk olarak denilebilir ki, tarihsel olarak epeyce eskilere dayanan Anadolu'nun göç geçmişi en az Kanada kadar Türkiye'yi de çokkültürlü bir toplum haline getirmiştir (Erdoğan, 2015:15).

Bu farklılıkların ilki olarak Kanada'da kalıcı ve geçici göç politikalarında çok net olarak ortaya çıkmasına ve Türkiye'nin ise Kanada'ya göre daha düzensiz bir şekilde uluslararası göç politikaları geliştirmesine neden olmuştur. İkinci olarak ise Kanada'nın ekonomik piyasasının ihtiyaç duyduğu işgücünün geçici olarak sağlanması için de çeşitli programlar adı altında geçici göç politikaları geliştirmesi böylece mümkün olmuştur. Ayrıca Kanada bu sayede geliştirdiği kalıcı göç politikalar aracılığıyla, göçmenlere sağlanan sosyal ve ekonomik haklar minimum düzeyde tutulmuş; böylece Kanada'nın göçten maksimum fayda sağlaması amaçlanmıştır.

Türkiye ise kendisine yönelen uluslararası göçmenlere yönelik bu tarz çıkarlarını uzun dönemde önceleyen ve göçmenlerden maksimum fayda sağlamaya yarayan politikalar hiçbir zaman geliştirmemiştir. Kanada ve Türkiye'ye gelen göçmenlerin kalıcı ve geçici olma bakımından farklı statülere sahip olduğu söylenebilir. Kanada'nın 1950'lerden beri düzenli programlarla yürüttüğü uluslararası göç karşısında Türkiye'nin "düzensizliği" esas aldığı göçmenlere yönelik uygulamaları oldukça yetersiz ve etkisiz kalmıştır.

Özellikle Kanada'nın sürdürdüğü kalıcı ve sistemli göç politikaları aracılığıyla, nitelikli emeğin yerleşmesi ve kalıcı olması tercih edilirken; Türkiye'nin ise geçici göç politikalarıyla, niteliksiz göçmenlerin ülkeyi transit geçişler için kullanmasına uzun yıllar müsaade edilmiş ve düzensiz göçmenlerin ülkelerine geri geri gönderilmesi gereken kaçaklar gözüyle bakılmasına neden olmuştur. Bunlara ek olarak Türkiye Cumhuriyeti, bir devlet olarak kurulduğundan beri

uluslararası düzeyde kitlesel göç almış; ancak bu göç, ekonomik nedenlerden ziyade siyasi faktörlerden dolayı gerçekleşmiştir (Erdoğan, Devlet ve Aydın, 2014:369).

Üstelik uzun yıllar boyunca Avrupa'ya göçmen gönderen Türkiye ve göçmenlerin hedef ülke olarak Türkiye'yi tercih etme nedenleri Türkiye'nin yaklaşık 80 yıldır barışın hâkim olduğu bir bölge ve ülke olmasının etkisinin olduğunu söylemek mümkündür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 271). Özellikle Suriye krizinden sonra ülkemiz göç hareketleri açısından tam anlamıyla göç edilen hedef ülke haline geldiği söylenebilir (Deniz, 2014).

Kaynak ülke olarak ise Türkiye Kanada'dan çok farklı bir konumdadır. Özellikle Rum nüfusun ülkeden ayrılışı ile 1961 yılından başlayarak başta Avrupa devletleri olmak üzere, Avustralya, ABD ve Kanada gibi ülkelere yönelen işçi göçü Türkiye'yi yurt dışına göç veren ülke konumuna düşürmüştür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:318-319). Bu nedenle kaynak ülke olarak Türkiye kökenli göçmenler uzun yıllar boyunca bilhassa Avrupa'da göç veren ülke konumunu görünür kılmıştır. Oysa Kanada tarihinde kaynak ülke olarak Kanada'nın nitelenmesine hiçbir zaman neden olacak bir göç hareketi doğmamıştır.

İki ülke arasındaki bir diğer farklılık uluslararası göç hareketlerinde Türkiye'nin transit ülke konumu itibarıyla açıklanabilir. Uluslararası göçte "transit bir ülke" olarak Türkiye uluslararası göçmenlerin asıl hedefledikleri ülkeye geçebilmek için bekledikleri önemli duraklardan birisidir. Burada belirli miktarda ekonomik destek sağladıktan sonra asıl göç etmeyi hedeflediği ülkeye yönelen göçmenler yasadışı yollarla genellikle girdikleri hedef ülkede iltica talebinde bulunarak sığınmacı statüsüne geçmektedirler (IOM, 2009:22).

Bir yandan çevresindeki ülke vatandaşları için sığınılacak bir ülke olan Türkiye, aynı zamanda Avrupa ülkelerine gitmek isteyen göçmenler için de bir transit ülke konumundadır. Nitekim 2000'li yılların başında Irak ve Afganistan'ın işgali son olarak da Suriye krizi yaşanan kadar daha çok "tarihi göç yolları üzerinde yer alan Türkiye, yaklaşık bin yıldır Avrupa'ya gitmek isteyen düzensiz göçmenler açısından transit ülke konumuna gelmiştir (Deniz, 2014).

Oysa uluslararası göç hareketleri itibarıyla Türkiye hep bir göçmen transit ülkesi olmuştur ve bu durum teknik anlamda, nitelikli ve niteliksiz emek göçü, geçici göç kapsamında düzenlenmiş olsa da bugüne kadar yalnızca nitelikli göçmenler düzenli göçün bir parçası olmuştur. Niteliksiz göçmenler ise, çalışma izinlerinde çıkarılan prosedür zorluklarından dolayı Türkiye'de izinsiz göçe mahkûm edilmiştir.

Öte yandan tarihsel olarak epeyce eskilere dayanan Anadolu'nun göç geçmişi en az Kanada kadar Türkiye'yi de çokkültürlü bir toplum haline getirmiştir. Ne var ki Kanada hükümetlerinin uzun yıllardan beri benimsediği ve küresel ölçekte çok iyi pazarladığı çok kültürlülük politikasının da Kanada'nın günümüz uluslararası göçmen politikaları konusunda

model ülke haline gelmesinde büyük etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gerçekten de bugün Kanada'nın çok kültürlülüğü küresel ölçekte pazarlanan en önemli ticari bir meta haline dönüşmüştür (Özensel, 2012:57). Bu anlamda Kanada uluslararası göçmen entegrasyon ve kabulünde dünyanın en iyi pazarlamacısı olduğunu söylemek o yüzden mümkündür.

Öte yandan bugünkü Kanada'nın coğrafi keşiflerle birlikte eski kıtadaki insanların göç etmesiyle oluştuğu düşüncesi genel kabul görmüş olsa da bu ülkeyi oluşturan kurucu milletlerin İngiliz ve Fransızlar olduğu söylenmelidir (Özensel, 2012: 62-63). 2011 Kanada nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfus 33.476.688 kişi olarak açıklanmıştır. 2017 yılı itibarıyla 38 milyona varan nüfusunun yaklaşık beşte dördü Güney'de ABD sınırına yakın bölgelerde yaşamaktadır (MFA, 2017). Kanada'nın iki dilli ve iki milletli yapısı kendisini federal düzeyde çift dilli ve çokkültürlü bir ulus olarak tanımlamasına yol açmıştır. Günümüzde ülke nüfusunun yüzde 60'ı İngilizce'yi, yüzde 20'si ise Fransızca'yı ana dili olarak kabul etmektedir. Ayrıca Kanada'da 200'den fazla etnik grup birlikte yaşamakta ve 40'dan fazla kültür Kanada'nın etnik yapısında temsil edilmektedir.

Temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin ücretsiz sağlandığı gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Kanada ekonomik gelir dağılımı yönünden halen birçok dünya ülkesine örnek teşkil etmektedir. Karma ekonomik modeli işleten Kanada dünyanın 11'inci gelişmiş ekonomisine sahiptir. OECD ve G7 üyesi olan ülke fazlasıyla küreselleşmiş ve ticaret hacmi artmış bir ekonomik yapıya sahiptir. Ülkede kişi başına düşen milli gelir yıllık 40 bin doların üzerindedir. Ekonomisi geleneksel olarak yüksek miktarlardaki doğal kaynaklarına ve hizmet sektörüne dayalıdır. Bu gelir düzeyi Türkiye ile kıyaslandığında dört beş kat daha yüksek bir ekonomik gelişmişlikten bahsedilmesi gerekir ki, bu da Kanada'nın neden hedef göç ülkesi olarak küresel düzeyde kabul gördüğünü oldukça net bir şekilde açıklar mahiyettedir.

Bu anlamda Kanada'ya yerleşen insanların, Kanada'yı tercih etme sebepleri arasında sağlıklı yaşam tarzı, temiz hava, doğanın güzelliği, göçmenlere dostane yaklaşım, geniş LGBT hakları, uzun yaşam süresi, kadınlar için geniş iş fırsatları, gelir adaleti vb. gibi sosyo-ekonomik faktörler sayılmaktadır (Engül, 2017). Bununla birlikte Kanada hükümetlerinin uzun yıllardan beri benimsediği ve küresel ölçekte çok iyi pazarladığı çokkültürlülük politikasının da Kanada'nın günümüz uluslararası göçmen politikaları konusunda model ülke haline gelmesinde büyük etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Gerçekten de bugün Kanada'nın çok kültürlülüğü küresel ölçekte pazarlanan en önemli ticari bir meta haline dönüşmüştür. Hatta günümüzde Kanada'nın en çok sattığı uluslararası hizmetin "çokkültürlülük" olduğu söylenirse çok da mübalağa edilmiş olunmaz. Bu anlamda Kanada

uluslararası göçmen entegrasyon ve kabulünde dünyanın en iyi pazarlamacısı olduğunu söylemek de o yüzden mümkündür.

İşte uluslararası göçleri her yönden bir sorun olarak değil bir fırsat olarak gören ve bu fırsatı dünyada en iyi değerlendiren ülke olma özelliğini taşıyan Kanada'nın 1970'lerden beri benimsediği çokkültürlülük politikası birden fazla etnik ve kültürel yapının kendi kültürel değerlerini koruyarak yaşamasını destekleyen politik bir anlayıştır. Bu anlamda çok kültürlülük politikasının temelinde zaten göçmenlerin ve mültecilerin hızlı ve sağlam bir şekilde sosyal hakları sağlanarak Kanada toplumuna entegre edilmesi olduğu ilk olarak söylenmelidir.

Gerçekten de Kanada'yı tüm dünyada parmakla gösterilen ülke yapan unsurlardan birisi de ülkede devletin vatandaşlarına sağladığı yaşam garantisidir. Tüm dünya ülkelerinden gelen mültecileri son derece pozitif özellikleriyle karşılayan Kanada toplumu, göçmenlerin entegrasyonu açısından oldukça tecrübelidir. Toplumun devlet ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte göçmenlerin entegrasyonuna yardımcı olması da toplumsal kabul açısından bu ülkenin pozitif hanesine yazılmaktadır. Ayrıca bu durum günümüz Kanada'sında sadece teoride değil uygulamada da göçmen ve mültecilerin toplumsal kabulünü devlet-toplum işbirliği içerisinde yaratılan örnek bir entegrasyon modeli olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak uluslararası göçleri her yönden bir sorun olarak değil bir fırsat olarak gören ve bu fırsatı dünyada en iyi değerlendiren ülke olma özelliğini taşıyan Kanada'nın çok kültürlülük esasını benimseyen uluslararası göç politikalarının şekillenmesi açısından ülkenin sahip olduğu sosyal ve ekonomik yapının etkisi büyüktür.

4.1.2. Her İki Ülkenin Uluslararası Göçe Yönelik Ulusal Politikalarının Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Her iki ülkenin uluslararası göç ve göçmenlere yönelik politikalarını değerlendirmek için öncelikle her iki ülkedeki göç politikalarının değişim ve kırılma dönemlerine bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda Türkiye'nin uluslararası göçmenlere yönelik politikalarındaki önemli dönemlerin başlangıcını oluşturan 1923-1950 yılları arasındadır ülkede ulus-devlet inşa ederek etnik açıdan homojenliği sağlama politikasının bir gereği olarak sadece "Müslüman ve Türk" kökenlilerin lehine göç politika ve uygulamaları dikkat çekmektedir (İçduygu vd. 2014: 95).

Bu dönemde Türk kökenli veya kültürüne yakın kimselerin vatandaşlığa geçmede ayrıcalıklı bir konuma sahip olmaları, aslında oldukça ayrımcı bir uygulamadır. Bir başka ifadeyle, Türk kökenli ve kültürüne yakın kimselerin yalnızca doğumla kazandıkları özellikten dolayı vatandaşlığa alınmaları diğer göçmenler içinse belli şartların aranması göçmenler

arasında eşit olmayan koşullar yaratmıştır. Türkiye'nin kurulduğu ilk yıllarda ulus devlet yaratma çabalarıyla etnik yapıyı gözeten bir göç sisteminin kurulmuş olması kısmen anlaşılabilir ya da kabul edilebilir bir politika olarak değerlendirilebilir.

Ne var ki günümüzde Türkiye'nin etnik kökene veya coğrafyaya dayalı bu tip ayrımcı tutum içeren göç politikaları geliştirmesi oldukça sıkıntılıdır. Zira geçmişte kalması gereken bu tür politikalara 21.yüzyılda devam etmeye çalışmak hem diğer ülkelere göç eden Türk vatandaşlarının yerleştikleri yabancı ülkelere de ayrımcılığa uğramasına, hem de uluslararası hukuk önünde Cenevre konvansiyonuna imza atmış Türkiye'yi zor duruma düşürebilecektir.

Gerek Kanada gerekse Türkiye'nin uluslararası göçmenlere yönelik politikalarındaki değişim ve dönüşümlerin ikinci dönemi ise İkinci Dünya savaşından sonra başlamıştır. Özellikle uluslararası göç konusundaki ilk dönem politikalarını büyük ölçüde NATO üyeliği ile Cenevre Sözleşmesi üzerinden şekillendirmeye başlayan Türkiye bu dönemde çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte dışa daha fazla açık ve kısmen liberal göç politikaları geliştirmeye başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak Türkiye'den gelişmiş Batılı devletlere yönelik başlayan işçi göçü yaklaşık 10 yıl boyunca sürerek ülkemizi çeşitli Avrupa ülkelerine göç veren bir "kaynak" ülke konumuna sokmuştur.

Türkiye ile benzer şekilde Kanada da İkinci Dünya Savaşı sonrasında endüstrileşmenin hızla devam etmesiyle kitlesel göç hareketleri artmış; Kanada böylece, göç politikalarını gözden geçirerek göçmen çeşitliliğini artırmak zorunda kalmıştır. Böylece Kanada uluslararası göç politikalarını çok kapsamlı bir şekilde değiştirmeye başlamış ve ilk defa çokkültürlülüğü esas alan uluslararası göç politikalarını geliştirmeye ve kurumsallaştırmaya başlamıştır.

Nitekim 1967 yılında benimsenen "Puan Sistemi"yle çokkültürlü toplum olmayı gerçekleştirecek bir uygulamaya geçilmiştir. Göçmenlere, en baştan itibaren yerleşik göçmen (landed immigrant) statüsünün verilmeye başlanmıştır. Özellikle 1976 tarihli "Göç Yasası"yla göçmenliğin temel kriterleri genişletilip göçmenler birçok sınıfa ayrılarak daha fazla insanın göç etmesi sağlanmaya başlamıştır (Kerry ve Trebilcock, 2000: 17; Baruah ve Cholewinski, 2006: 105).

Sonuç olarak Kanada'nın uluslararası göçe yönelik politika ve sisteminin de nitelikli emeğin kalıcı, niteliksiz emeğin de geçici göçü üzerine daha İkinci Dünya savaşı sonrasında yapılan yasal ve anayasal düzenlemelerle kurulmuştur. Türkiye'de ise göçmen ve mülteciler arasında böyle bir ayrıma yönelik herhangi bir uygulamaya günümüze kadar geçen süreçte rastlanmamaktadır. Hatta Türkiye'deki kalıcı ve geçici göç sisteminin emeğin niteliğinden ziyade coğrafi, dini ve etnik köken üzerine bina edilmesine bile halen devam edildiğini söylemek mümkündür.

Diğer yandan her iki ülkenin uluslararası göçmenlere yönelik politikalarındaki köklü değişimler açısından üçüncü dönem ise 80'li yılların başından 90'lı yılların sonuna kadar devam eden dönemde yaşanmıştır. Özellikle Türkiye'nin göç konusundaki politikaları bu dönemde daha fazla çeşitlenmiş ve bir yandan dışarıya göç verirken aynı zamanda dışarıdan da göç alan ve aynı zamanda Avrupa ülkelerine sığınmacı ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir (Toksöz vd, 2012:18). Nitekim bu dönemde Türkiye'ye gelen transit göçmenler, çevre bölgelerdeki siyasi istikrarsızlığın tırmanmasıyla artmıştır. Örneğin, 1979'da İran'daki rejimin değişmesiyle İranlılar, Sovyetler'in Afganistan'ı işgal ettiği dönemde Afganlar ve Irak'ta Saddam Hüseyin döneminde Kürtlere yönelik artan baskılarla Kürtler, diğer ülkelere geçmeden önce geçici sürelerle Türkiye'de sığınmacı olarak kalmıştır (İçduygu ve Yüksek, 2008: 2).

Soğuk savaşın bittiği bu dönemde Kanada kapsamlı bir şekilde yapılandırdığı uluslararası göç politikalarından taviz vermeden geliştirmeye yönelik adımlar atmaya devam etmiştir. Bu kapsamda Kanada Anayasası 1982'de revize edilmiş ve Kanada Haklar ve Özgürlükler Yasası ile göçmenlerin ülkedeki temel hak ve özgürlükler sağlanmıştır. 1985 yılında ise Kanada Yüksek Mahkemesi kararı ile temel haklar mültecileri de kapsayacak şekilde güncellenmiş ve Kanada Göçmenlik ve Mülteci Kurulu (Immigration Refugee Board of Canada-IRB) oluşturulmuştur. Berlin duvarının yıkılarak SSCB'nin dağıldığı 1989 yılında Kanada Göçmenlik ve İltica Kurulu ve yeni mülteci belirleme sistemi kullanılmaya başlamıştır (Challinor, 2011:1).

Buraya kadar anlatılanlara göre Kanada'nın uluslararası göçmenlere ve mültecilere yönelik politika ve sistemlerine hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında bu ülkenin çok kültürlülüğü esas alan göçmenlik sistemini “geçici olarak Kanada'ya gelenler” (temporary residents) ve “kalıcı olarak Kanada'ya gelenler” (permanent residents) olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Kanada'da geçerli olan hukuki ve yasal sisteme göre “Geçici Oturum Sahibi Göçmen” statüsünde olanlar Kanada'ya belli bir süre için okumak, ziyaret etmek ya da geçici olarak çalışmaya gelenleri kapsamaktadır. Ülkede ikinci uluslararası göçmen grubunu oluşturan yabancılar ise “Daimi Oturum Sahibi Göçmenler” ise kendi içerisinde “Ekonomik göçmen grubu”, “Aile sınıfı”, “Mülteciler” ve “Diğer göçmenler” şeklinde dört grupta toplamak mümkündür (Baruah ve Cholewinski, 2006: 104).

Günümüzde artık Kanada'da göçmenlik başvurularında puanlama sistemi esas alınmaktadır. Bu sistemde göçmenlik başvurusu kabul edilmesini isteyenler öncelikle hükümet ve yetkilendirdiği kuruluşlar tarafından yapılan göçmenlik değerlendirmesinde 10 farklı kriterden belirlenen düzeyde taban puanı alması gerekmektedir. Göçmenlik kabulü için yapılan değerlendirmelere esas olan puanlama sisteminde, lisans veya lisans üstü eğitimine devam

edenler, Kanada'daki bir işyerinden iş davetiyesi alanlar ile Fransızca veya İngilizceyi ileri seviyede bilenler oldukça avantajlı konumda bulunmaktadır. Bu da bir bakıma dünyadan Kanada'ya bir beyin göçüne neden olmaktadır.

Sistemde en son revizyonlardan birisi 01.01.2015 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ekspres giriş (express entry) sisteminde federal nitelikli eleman (federal skilled worker), federal kalifiye işçi sınıfı (federal skilled trades program), federal Kanada tecrübe sınıfı (Canada experience class) ve eyalet aday programları (provincial nominee programs) göçmenlik başvurularından birine uygun olan adaylar ekspres giriş sistemi aracılığıyla Kanada'ya daimi oturma başvurusu yapabilmektedir.

Temelde kalıcılık ve geçicilik üzerine şekillenen göç sisteminde esas hedef göçmenlerden en yüksek verimi elde etmek olarak gösterilmiştir (IRPA, 2001). Kalıcı olması planlanan hedef kitle arasında; yüksek nitelikli işgücü, Kanada'da yüksek eğitim almış ve/veya iş deneyimi olan nitelikli emek, yatırımcı, girişimci, kendi işini kuracak kişiler ve aile birleşmesi kapsamında göç edecek olanlar yer almaktadır. Bu kapsamdaki göçmenlerin, ülkeye girdiklerinde aldıkları “yerleşik göçmen” statüsüyle birçok sosyal yardıma (ücretsiz sağlık ve eğitim) ulaşması sağlanmaktadır.

Son olarak Türkiye'nin günümüzdeki göç politikalarını değerlendirmek yerinde olacaktır. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde göçmenlerin Türkiye'ye girişlerinin düzenlenmesi, ikamet hakkı ve dolaşım serbestliğinin getirilmesiyle ilgili AB müktesebatına uygun bir biçimde düzensiz göçün önüne geçecek politikalara ve göç düzenlemelerini geliştirme gayretleri içerisine girdiği söylenebilir. Bu kapsamda Türkiye'nin bazı yasal düzenlemeler, yeni idari yapılanmalara ve kapsamlı yatırımlar yapmaya yönelik adımlar atılmıştır. Ancak bunlar son derece yetersizdir.

4.2. Kanada ve Türkiye'deki Mülteci Statüsüne İlişkin Politika ve Düzenlemelerin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Dünya genelinde uluslararası göç hareketleri ister savaş ve çatışmalardan, isterse ekonomik nedenlerden kaynaklansın aslında tüm uluslararası göçlerin insanların her bakımdan kendilerini “güvende” hissetme dürtüsünden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla düzensiz veya zorunlu olarak ifade edilen göçlerin doğdukları topraklarda artık insan olarak yaşama devam edebilme imkânı kalmayanların mülteci ve sığınmacı statüsünde başka bir ülkeye göç etmekten başka çaresi kalmamaktadır.

Örneğin Suriye ya da Irak'tan kaçarak uluslararası korunma nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenlerin insani açıdan öncelikle Türkiye'de karnı doyararak, özgürce çalışarak, güvenli bir

şekilde uyuyarak ve normal bir insan gibi yaşayarak toplumda yeni bir yaşam kurmak en önemli beklentileri arasındadır. Bu noktada Suriyeli mülteci ve göçmenlerin göç ettikleri Türk devletinden beklentilerini tam karşılayacak olan uygulama ve politikaların aynı zamanda bu ülkedeki mevcut toplumsal yapıyı yıpratmaması ve daha da önemlisi her açıdan ülkemizdeki yaşam kalitesini yükseltmesi gerekir.

Ne var ki günümüzde halen milyonlarca göçmeni kabul eden bir ülke olan Türkiye’de etnik ya da din gibi çeşitli sebeplerle bazı göçmen grupları daha fazla ilgiyle karşılanırken, farklı göçmen gruplarının ise farklı kültürel geçmişleri sebebiyle dışlandığı görüle bilinmektedir. Oysa Kanada gibi mülteci ve göçmenlere yönelik son derece kucaklayıcı göçmen politikaları geliştiren ülkelerde göçmenler çok kültürlülük politikası çerçevesinde geliştirilen programlarla entegrasyona tabi tutularak hem bu ülkeye sığınan mültecilerin insani yaşama koşullarına hızlı bir şekilde ulaşması sağlanmakta, hem de bu ülkenin toplumsal ve ekonomik anlamda topluma yeni katılan göçmenlerden maksimum düzeyde faydalanması amaçlanmaktadır.

İşte o yüzden genellikle yakın tarihinde hep kitlesel ve zorunlu göçe maruz kalan Türkiye’nin kitlesel olarak ülkeye gelen göçmenlere sistemli ve kapsamlı entegrasyon politikalarıyla yaklaşmak zorundadır. Şüphesiz uyum ve entegrasyonun ön koşulu öncelikle vize, çalışma ve ikamet izni, sonrasında uluslararası korunmaya yönelik hakları ve nihayetinde tam intibak halinde vatandaşlık hakkı verme süreçlerini sistemli politikalar çerçevesinde yönetmek gerekmektedir. Uluslararası göçe karşı çözümsüzlüğün çözüm olarak kabul edilmesi sistemli politikalar üretilmesini engelleyecektir.

Bu açıdan Kanada’daki mültecilere ve göçmenlere yönelik geliştirilen hukuki sistemler ile mülteci kabul işlemleri Türkiye’ye mutlak anlamda örnek olacak niteliktedir. Zira Kanada çok kültürlülüğten geriye dönüşün artık mümkün olmadığını kavramanın verdiği bilinçle, sınırları içerisinde yaşayan farklı etnik kültürlerin dertlerini, sorunlarını ve isteklerini dinleyip çözüm yolu sunmayı kendisine amaç edinmiş bir ülke konumundadır. Ayrıca günümüz dünyasındaki gelişmiş pek çok ülkenin aksine bu alanda dünyaya örnek bir “çokkültürlü toplum modeli” sunmayı başaran Kanada, Türkiye gibi mülteci ve göçmen politikalarını revize etmeye oldukça fazla ihtiyaç duyan bir ülkeye olumlu yönünde önemli perspektifler sunacağı da oldukça açıktır.

Bu kapsamda tezin bu bölümünde öncelikle her iki ülkenin mültecilere yönelik imza attığı uluslararası antlaşmalara bağlı olarak yerine getirdikleri düzenlemeler incelendikten sonra her iki ülkenin mültecileri kabul süreçlerinde uyguladıkları mevzuatlar ve işlemler karşılaştırmalı şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

4.2.1. Mültecilere Yönelik Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmaların Karşılaştırılması

Gerek Kanada gerekse Türkiye BM tarafından 29 Temmuz 1951 tarihleri arasında Cenevre’de düzenlenen toplantılar sonrasında imzalanan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” imzalanmıştır. Benzer şekilde her iki ülke de uluslararası mülteci hukukunu düzenleyen 31 Ocak 1967 tarihli “Devlete Sığınmaya İlişkin New York Protokolünü imzalamıştır.

Her iki ülkede bu sözleşmeye taraf olmakla kendilerine başvuran yabancıları ne şekilde ülkelerine gelirse gelsin ülkelerine geri göndermeyerek, öncelikle mülteciliğin ön koşulu olarak bireyin her şeyden önce “zulme uğramış olmak ve zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkarak, vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmiş ve kendisine sığınmış” olup olmadığına bakmak zorundadır.

Bu kapsamda her iki ülke açısından uluslararası mültecilik statüsü kazanan bir kimseye gerek Türkiye gerekse Kanada sınırları içinde diğer yabancıları uygulanan muameleden farklı muamele gösterilmesi esasen kabul edilmiştir. Ancak her iki ülkenin de Cenevre sözleşmesine taraf olması tek başına yeterli olmayıp, “mültecilik statüsü tanımada” her iki ülkede kendi ulusal mevzuatını uygulama konusunda serbest bırakılmıştır (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2005:158).

Örneğin Kanada’da bir göçmenin mültecilik talebi ile ilgili başvurusunu yapma şekli, bu ülke yetkililerinin gerekli takip ve araştırmaların yapma yöntemleri ve süreleri ile mültecilik statüsünün ilgili kişilere verilmesi konusunda kendi ulusal mevzuatını işleterek yapılacaktır. Bu anlamda gerek Türkiye gerekse Kanada sınırlarını geçerek bu ülkelere siyasi sığınma veya iltica talebinde bulunan herkes “sığınmacı” ve “mülteci” statüsünde korunma altına alınırlar.

Ayrıca mültecilerin iltica ettikleri Kanada ve Türkiye ulusal yasalarına uygun bir şekilde “mülteci hukuki statüsünü” aldıktan sonra başta ikamet, çalışma ve öğrenim gibi izinlerinin verilmesi; kimseye muhtaç olmadan kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürebilecek düzeyde bazı yasal ve sosyal haklar kazanması konusunda da farklı uygulamaları bulunmaktadır (Pazarcı, 2006:213).

Diğer yandan Kanada’nın aksine Türkiye gerek 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesini, gerekse 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin New York Protokolünü bazı çekinceler ortaya koyarak imzalamıştır. Bunlardan en önemlisi ve en sorunlusu ise coğrafi sınırlamaya yöneliktir. Bu çekinceye göre Türkiye sadece Avrupa Konseyi’ne üye olan ülkelere gelecek olan ve Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ülkesine sığınan sığınmacıları “mülteci” olarak tanımayı kabul etmektedir (Ay,

2004:12-13). Bu yüzden de Türkiye Irak, Suriye, Afganistan, Çin ve İran gibi ülkelerden gelen sığınmacılara mültecilik statüsü verememektedir.

Her ne kadar Türkiye uluslararası hukuka uygun bir şekilde zulme uğrayarak ülkelerini terk eden kişileri geri göndermemek için mültecileri “geçici korumaya” (temporary protection) almaya 2013 yılı itibarıyla başlamış olsa da mültecilerin sorunlu ve zorunlu bir yolculuk sonrası kurmaya çalıştıkları yeni yaşamının zorlukları göz önünde bulundurulduğunda coğrafi çekinceyi Türkiye’nin bir an önce kaldırması gerektiği söylenebilir.

Oysa hem BM mültecilere yönelik 1951 yılı sözleşmesine ve hem de 1967 New York protokolüne hiçbir çekince koymadan imza atan Kanada, Birleşmiş Milletlerin Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Anlaşması’nı da (CRSR) (UN Convention Relating to the Status of Refugees) iç hukukunun bir parçası haline getirmiştir. Bu kapsamda Kanada BM nezdinde mültecilere yapılan muamelenin gözlemcisi olma görevini üstlenmiş ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR-BMMYK) ile beraber yoğun çalışma yapan bir ülke olarak mültecilere sığınma imkânı sağlama konusunda her zaman ön planda olmuştur.

Kanada’nın ayrıcalığı ve görece üstünlüğünü mültecilere yönelik geliştirdiği mültecilere sponsorluk ve mültecileri gruplar halinde kabul uygulamalarında görmek mümkündür. Örneğin Kanada hükümeti aldığı kararla Irak ve Suriyelilerin başvurularında BMMYK veya herhangi bir yabancı devlet tarafından mülteci olarak tanınması gerekliliğini geçici bir süre kaldırmış ve bu sayede 2017 yılına kadar geçen sürede 40 bine yakın Suriye vatandaşını göçmen olarak değil mülteci olarak ülkesinin koruma altına alınmasını sağlamıştır. Ancak bunun için yani Kanada hükümeti tarafından mülteci olarak tanınmak isteyen herkesin öncelikle BMMYK mülakat sürecinden geçmesi ve Kanada hükümetince sürdürülen güvenlik tahkikatı ile dava sürecinden sonra “mülteci” olarak tanınması gerekmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, uluslararası göçmenlerin Kanada kabul süreçleri Türkiye’ye göre oldukça yumuşak, şeffaf, anlayışlı ve pozitif yönde yapılandırılmış sistem ve programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye’nin insanlar ve sığınmacılar arasında büyük bir ayrıma neden olan coğrafi kısıtlaması ise bir an önce kaldırılması gereken en önemli zayıf noktaların başında gelmektedir.

4.2.2. Mültecilere Yönelik Yasal ve Kurumsal Düzenlemelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Öncelikle her iki ülkedeki mültecilere yönelik ulusal mevzuatın gelişimine bakmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda ilk olarak söylenmelidir ki, Cenevre ve New York protokollerine atılan imzalar dışarıda tutulduğunda Türkiye’de mültecilere yönelik yasal

düzenlemeler hep başka konularda düzenlemeler yapan, ya yabancılarla, vatandaşlarla veya pasaport-gümrük düzenlemeleriyle ilgili kanunlarla ya da iskân ve gayrimenkul sahipliği gibi mültecilerle hiç ilişkisi olmayan düzenlemelerle şekillendiği görülmektedir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012:17).

Nitekim Türkiye’de 14 Haziran 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanununa dayandırılarak başlatılan, 4 Nisan 2013 tarihinde yürürlük kazanan, ancak tüm hükümleriyle birlikte 11 Nisan 2014’ten itibaren uygulanmaya başlatılan 6548 Sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK)’a kadar mültecilere yönelik tüm yasal düzenlemeler doğrudan doğruya mültecilere yönelik değildir.

Oysa Kanada’da daha 1967 yılına gelindiğinde ise ülkede eğitimli Fransızca ve İngilizce konuşabilen göçmen adaylarının seçilebildiği göçmenliğe kabulde “puan sistemi” oluşturulmuştur. Ayrıca Kanada 1976’da kabul edilen ve 10 Nisan 1978’de yürürlüğe konulan çok kapsamlı bir “Göçmenlik Yasası” çıkartarak tüm dünyadaki göçmenlerin hedef ülkesi haline gelmiştir. Mülteciler açısından ise hiçbir çekince koymadan Cenevre ve New York protokollerine imza atan Kanada 2001 yılında ülkesindeki mülteci ve göçmenlere yönelik ulusal mevzuatını “Göçmenlik ve Mülteci Koruma Yasası” (Immigration and Refugee Protection Act -IRPA) ile revize etmiştir. 28 Haziran 2002’de yürürlüğe giren IRPA sayesinde Kanada gittikçe büyüyen insan sermayesi ihtiyacına yönelik yeni mülteci ve göçmen kategorileri oluşturmuştur.

Yönetmelik düzeyinde mültecilere yönelik düzenlemelere Türkiye’de rastlanmaktadır. Örneğin 14.09.1994 tarihinde, 6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” doğrudan doğruya mülteci konusunu düzenlemekteydi (RG, 30.11.1994/22127) Benzer şekilde bu yönetmeliğin uygulanmasına yönelik olan, 22 Haziran 2006 tarihli ve 57 sayılı Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesi de ülkedeki mültecilere yönelik süreçler düzenlemekteydi (Özer, 2011: 75).

Türkiye’deki mülteci hukukuna yönelik mevzuat açısından önemli bir gelişmede, “Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” başlığı altında 25.03.2005 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğü girmesiyle yaşanmıştır. Ancak bu ulusal eylem planında belirtilenin aksine henüz mültecilere yönelik AB müktesebatıyla tam uyumlu ve coğrafi çekince içermeyen bir yasal düzenleme halen yapılmamıştır.

Üstelik Türk Hukuku’nda “sığınma arayan kişilerin gözetim altına alınmasıyla” ilgili standartlar belirlenmemiştir. Hatta uygulamada sıklıkla görülen ve idari tasarruflarla yürütülen

“gözlem altına alma” işlemleri ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme de bulunmamaktadır (Çiçekli, 2010:353).

Diğer yandan Türkiye’de mültecilere yönelik tüm yasal düzenlemelerin güvenlik eksenli çekincelerini içinde barındırdığı buna karşılık Kanada’daki düzenlemelerin çok güçlü bir şekilde demokrasi ve liberalleşmeyi esas alan bir anlayışla şekillendirildiğini söylemek mümkündür. Örneğin YUKK 61. Maddesi sadece Avrupa’dan gelenleri “mülteci” olarak tanımaya devam etmektedir. Yasada daha önce sığınmacı olarak sayılan Avrupa dışından gelen mülteciler YUKK’ta “şartlı mülteci” olarak tanım getirilmiş ve Avrupa dışından gelen mülteciler “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilir” hükmü bu son yasal düzenlemede de korunmuştur (Karaca, 2013:38-39).

Dünya genelinde mülteci/göçmen düşmanlığına kadar varan söylemlerin artmasının yanı sıra uluslararası kamuoyundaki “önce kendi halkının güvenliğine odaklan” anlayışının uygun tarzda mülteci ve göç hareketlerinin yönetilmesi trendlerinin Kanada’nın aksine Türkiye’de öncelikli olduğunu söylemek bu nedenle mümkündür. Oysa göçü adeta bir suç; can derdiyle vatanını ve ülkesini terk etmek zorunda kalan mültecileri ise birer azılı terörist olarak değerlendirmenin yolunu açan bu tür düzenlemeler Türkiye’ye yakışmamaktadır.

Üstelik Türkiye’ye sığınan mültecileri Avrupa’dan gelen ve gelmeyen olarak ikiye ayırmaya bugün hale devam edilmekte olup, ülkedeki politikacıların resmi söyleminde sıkça kullandıkları “misafir” kelimesinin ise hukuki olarak ülkede ulusal yasalarda herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de halen doğrudan doğruya mülteci statü ve işlemlerini belirlemeye yönelik bir yasa bulunmadığı için bu alanda Kanada’nın oldukça gerisinde kaldığını söylemek mümkündür.

4.2.3. Mülteciliğe Kabul İşlem ve Uygulamalarının Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Uluslararası mülteci statüsü ve işlemleri açısından her iki ülkede Cenevre sözleşmesinin hükümlerine uygun işlem ve uygulamalar tesis etmektedir. İki ülke arasında mültecilerin tanınması ve korunma kapsamına alınması konusunda ise oldukça önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Aslında Kanada dışında devlet korunmasından faydalanmak isteyen bir kişinin Kanada’ya direk mülteci olarak başvuru yapması mümkün değildir. Fakat Kanada’ya mülteci olarak ülke dışından gelmek isteyen birisi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNCHR) veya benzeri özel sponsor grupları ile uluslararası mülteci kurumlarına başvurur ve bu başvurusu uygun görülürse mülteci olarak Kanada’ya kabul edilebilir.

Bu şekilde (önerilerek) ülke dışından yurtdışı anlaşmalı mülteci sınıfı (Convention refugee abroad class) kapsamında Kanada'ya iltica talebinde bulunmak mümkündür. Bunun için ülkesinin dışında bulunan ve ırk, din, siyasi görüş, milliyet ya da belli bir sosyal gruba üyeliği yüzünden haklı sebeplerle zulüm göreceği korkusu taşıyan ve bu yüzden ülkesine geri dönemeyenler bu sınıftan sayılır.

Anlaşmalı mülteciler Kanada hükümeti (devlet destekli mülteciler), sivil toplum örgütleri (özel olarak sponsor edilen mülteciler) veya ikisinin karması (vize ofisi tarafından önerilen mülteciler) şeklinde üç grupta toplanır. Önerilen mülteci olarak yurt dışından Kanada'ya iltica talebinde bulunması mümkün olan ikinci gruptakiler ise “Sığınılan Ülke Sınıfı” (Country of Asylum Class) grubunda yer almaktadır. Bunlara ek olarak Kanada ülkesinin dışında olan ve iç savaş ya da silahlı çatışmalardan ya da düzenli bir şekilde temel insan haklarından mahrum kalanlar bu kapsamda değerlendirilebilirler. Şu anda Türkiye'nin bu statüde olması da oldukça dikkat çekicidir.

İki ülkedeki işlem ve uygulamaları “şartlı mülteciler” ile “ikincil koruma” statüsü üzerinden de karşılaştırmak mümkündür. Öncelikle YUKK ile Türkiye'de uygulamaya kazandırılan “şartlı mülteci” statüsü aslında 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nden yararlanamayan; ancak kaçtıkları ülkelere dönme konusunda haklı korkuları bulunan kişilere, Türkiye'de uluslararası koruma sağlama amacına yönelik olarak düzenlenmiştir ve tam olarak ülkemizdeki yasalara göre “mülteci” tanımlamasına uymayan; ancak uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere verilmektedir. Böylece Suriye'den ülkemize yönelik olarak gerçekleştiği gibi kitlesel akın durumunda, Avrupalı olmayan ancak geri göndermek istemediği sığınmacılara temel insan haklarının güvence altına alınmasını ve acilen güvenli bir ortama kavuşmalarını sağlamaktadır (Government of Canada, 2016).

Bir kişi Kanada'da iltica talebinde bulunduğu anda adına şartlı bir gönderme emri çıkarılır; fakat siyasi sığınma başvurusu incelenip sonuçlanıncaya kadar sınır dışı edilmesi işlemi ertelenir. Kişinin siyasi sığınma başvurusu kabul edildiğinde adına düzenlenen sınır dışı emri iptal edilir. Davasını kaybedenler ise 30 gün içinde emir aktif hale gelmeden ülkeyi terk etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde emir uygulanacaktır ve sınır dışı emri ile kişi ülkeden zorla çıkarılacaktır (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2017).

Görüldüğü üzere mültecilerin Kanada kabul süreçleri de oldukça şeffaf, anlayışlı ve pozitif yönde yapılandırılmış sistem ve programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca mülteci statüsünü bu ülkede kazananlara Kanada hükümetince sağlanan haklar oldukça zengin ve gelişmiş düzeydedir. Örneğin mülteci olarak kabul edilenlerin Kanada'da yaşama, okuma ve çalışma hakkına sahip olmaları, Kanada pasaportu için başvurma hakkı kazanmaları, Kanada

vatandaşı olana kadar oturma izni verilmesi oldukça yaygın ve kolay aşamalara göre gerçekleşmektedir.

İşte o yüzden denilebilir ki, Kanada toplumunun büyük kısmı açısından üst kimlik olarak insanın belirlenmesi, insana insan olduğu için değer verilmesi ve birey olarak herkesin biricik olduğunun farkında olunması, alt kültürü oluşturan öğelerin mutlu ve huzurlu yaşama konusunda çok da önem arz etmediği somut ve pratik örneklerle sürekli gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Kanada’da farklılıkların zenginlik olarak görülmesi, hoşgörünün ön plana çıkarılması ve bu çerçevede kucaklayıcı bir mülteci kabul sisteminin oluşturulması kusursuz olmasa da dünyadaki en gelişmiş mülteci kabul sisteminin bu ülkede oluşmasına imkân tanımıştır.

4.3. Kanada ve Türkiye’deki Mültecilerin Toplumsal Entegrasyon Süreçlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Doğup büyüdüğü ülkelerden yaşamına başka bir toplumda ve kültürde devam etmek üzere terk eden bireyler her şeyden önce sığındıkları ülkelerde yepyeni ve farklı bir kültüre uygun yaşamak zorunda kalacağına bilinci içerisinde. Ne var ki farklı kültürlerle ait bireyler sorunsuz bir şekilde aynı ortamda yaşamak istiyorlarsa öncelikle bu çeşitliliğin onlar için bir kazanım olduğunun farkına varmaları gerekmektedir (Anık, 2012:118).

Gerek mülteci ve göçmenler tarafından gerekse göç edilen ülkedeki toplumlar tarafından bu farkındalık düzeyi ne kadar gelişmiş olursa o ülkedeki göçmenlerin toplumsal entegrasyonları o denli sorunsuz bir şekilde gerçekleşecektir. Zira kendisi dışındaki kültürlerin farkına varan ve mültecileri/göçmenlerin neler hissedebileceklerini anlayan bireylerden oluşan bir toplum, aynı zamanda da bu durumu kolayca kabullenerek sahip olduğu empati yeteneğini geliştirerek entegrasyona büyük katkılar sunacaktır (Şan ve Öğür, 2016:131-132).

Buna ek olarak göç ve iltica sonrasında kesişen farklı kültürlerin uyum içerisinde bir arada yaşayabilmesi için başka bir kültüre ait bireyin özel kültürel alanına müdahale edilmemesi, o bireyin mensup olduğu kültürle ilgili yorumda bulunurken kendi kültürünün özelliklerinin de muhakkak dikkate alması ve belki de en önemlisi ona saygı ve hoşgörü çerçevesinde yaklaşılması gerekir. Bunu başaran ev sahibi toplumlar yeni bir yaşam kurma beklentisiyle ülkelere gelen mültecilerden maksimum faydayı ve desteği görecekları de oldukça açıktır.

Bunun aksine mülteci ve göçmenlerin hedef ülkelerde bazı haklardan yararlanmalarını engellemek üzere kurulu göç politikalarının ise böylesi bir toplumsal entegrasyon çıktısını üretmesi mümkün değildir.

İşte göçmen ve mültecilerin toplumsal entegrasyonu bağlamında Kanada toplumu yukarıda anlatılan gerçeklikten hareketle geliştirdiği empatik açılımlarla farklılıkları zenginliği olarak görmeyi başarmış, buna karşılık Türk toplumu Suriye örneğinde görüldüğü üzere farklılıkları zenginliği görme ve mültecilerin yerine kendini koyma konusunda halen büyük sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Kanada ve Türkiye'nin göçmen ve mültecilere yönelik toplumsal entegrasyon süreçlerinde karşı karşıya kaldıkları sonuçlar ise doğrudan doğruya hükümetleri eliyle geliştirilen göçmen entegrasyonu sistem ve politikalarıyla yakından ilişkilidir.

Bu nedenle ekonomik yönden gelişmişlik düzeyi ve göç politikaları birbirinden tamamen farklı olmasına rağmen her iki ülkenin, göçmenler ile mültecilere yönelik toplumsal entegrasyona yönelik politika ve uygulamalarını karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmek oldukça önem arz etmektedir.

4.3.1. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin İstihdama ve Ekonomik Yapıya Uyum Süreçlerinin Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Dünyanın en modern ve zengin ülkelerin birisi olan Kanada'ya her yıl yaklaşık 250-300 bin insan daha yüksek ücret, daha düşük vergi ya da daha demokratik bir devlet anlayışı talepleriyle göç ya da iltica ettikleri bilinmektedir. Benzer oranda Türkiye'de göçmen ve mülteci almakla birlikte her iki ülkenin göçmenlere yönelik entegrasyon politika ve süreçleri farklı şekillerde işletilmektedir.

Her iki ülkedeki mültecilerin göç ettikleri ülkenin ekonomik yaşamına entegrasyon açısından ayırdığı ulusal yatırım ve ödenek bütçeleri de karşılaştırılabilir. Bu anlamda göçmen ve mültecilerin Kanada'ya yıllık masrafının yaklaşık 35 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir (Kandemir, 15 Haziran 2016). Bu dev rakam nedeniyle ülkede sürekli göçmen ve mülteci politikalarının tartışılmasına ve çeşitli tasarruf tedbirlerine zaman zaman başvurulması sık sık gündeme gelmektedir (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2018). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin sadece temel insani gerekçelerle yaptığı büyük miktarlardaki Suriyelilere yönelik harcamaların bile Kanada'nın ülkeye gelen mülteci ve göçmenlerin entegrasyon süreçlerine ayırdığı bütçenin beşte bir oranında olduğu söylenebilir.

Türkiye ise bu kapsamda sürdürülmek üzere çok düşük anlamda bütçeler ayırmakta ve bunları da düzensiz göçmenlerle sığınma başvurusu ret edilenleri ülkelerine geri göndermek ya da ülkede misafir etmek için kullandığı bilinmektedir. Kanada hükümeti tarafından her yıl yaklaşık 35-45 milyar dolar civarında göçmen ve mültecilerin bu ülkeye yerleştirilmesi ve

çalışma hayatına katılması açısından harcadığı göz önünde tutulursa ekonomik açıdan entegrasyonun ne denli bu ülkede önem verilen bir konu olduğu kendiliğinden anlaşılacaktır.

Diğer yandan göçmenlerin kendi ülkelerinde edindikleri eğitim-öğretim ve mesleki becerilerinin Kanada ve Türkiye’de kabul edilerek tanınmasına da yardım elini uzatmak oldukça önemlidir (Ozçürümez ve Aker, 2016:9-11). Özellikle mültecilerin yeni yerleştikleri ülkede ekonomik anlamda entegrasyonları için kendi ülkelerinde edindikleri diploma, sertifika ve mesleki becerilerinin bu ülkede de hızlıca tanınması ve mültecileri de kucaklayan çizgide ulusal istihdam sistemine entegre edilmesi gerekmektedir.

Bu anlamda Türkiye’de mültecilerin kendi ülkelerinde kazandığı mesleki beceri ve eğitimleri Kanada’ya göre daha kolay ve ılımlı bir şekilde uyumlu hale getirildiğini söylemek mümkündür. Türkiye’nin aksine ister göçmen olsun ister mülteci tüm yabancıların mesleki niteliklerinin tanınması, ekonomide nitelikli işlerde istihdam edilebilmeleri ve diğer sosyal haklarını alabilmeleri için Kanada’da pek çok süreç ve kurallar bulunmaktadır.

Örneğin Kanada’ya yerleşik olarak göçen ya da iltica eden bir Türk için Türkiye’de okuduğu okulun, bölümü ya da mezuniyet derecesi Kanada’da geçerli kabul edilmesi çoğu zaman oldukça zorlu süreç ve aşamalardan sonra ve kısıtlı bir şekilde mümkün olmaktadır. Üstelik Kanada’daki göçmen ve mültecilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlardan diğeri de eş ve ailelerine yönelik çalışma olanaklarının kısıtlı olmasıyla ilgilidir. Zaman zaman göçmen ve mültecilerin eş veya çocuklarına farklı uygulamalar yapılabilmektedir.

Kanada’da, serbest piyasa mekanizmasının işleyişi gereği teknik veya fiili olarak ülke vatandaşlarına herhangi bir sınırlama getirilmemekte ve bu ülkenin vatandaşları kendi istedikleri sektörde çalışabilmekte; istedikleri zaman da bir başka sektöre geçiş yapabilmektedir. Oysa ülkeye sığınan göçmen ve mülteciler nitelikli meslek grupları söz konusu olduğunda (örneğin doktorluk, mühendislik, askerlik, polislik, sağlık çalışanı, teknisyen ve bunlara gibi) ülkede böyle bir serbestlik bulunmamaktadır.

Örneğin ülkesinde tıp okuyan bir doktor Türkiye’de daha kolay mesleğini icra ederek ekonomik anlamda geçimini sağlarken Kanada’da bu oldukça zorlu süreç ve işlemler sonrasında mümkün olabilmektedir. Ulusal mesleki kalifikasyon programlarının tüm Kanada genelinde varlığı bilinmektedir. Fakat bunları tamamlamak ve sınavlarından başarılı bir şekilde geçtikten sonra bile mesleki tecrübe bağlamında işin en başından alınarak acemi çalışan muamelesinin mültecilere yapıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Kanada nitelikli mesleklerdeki yerli işgücü için geçerli olan serbest piyasa mekanizmasının, eğitim ve mesleki niteliğini kendi ülkesinde kazanmış mülteci ve göçmenler için de işleminin yolunu açması gerektiğini söylemek mümkündür.

O nedenle denilebilir ki gerek Kanada, gerekse Türkiye’de ev işçilerinin yarı köle olarak nitelenmesine yol açacak bir başka göç düzenlemesi ise; sözleşme koşullarında gizli olan kefalet sistemiyle ortaya çıkmaktadır. Göçmen işçinin hedef ülkeye işverenin kefilliği veya sponsorluğu şartıyla göç etmesi, işçi-işveren arasındaki eşitsizliği derinleştirmektedir. Böylece kefalet, teknik anlamda işçinin işverene bağlanmasına yol açmakta ve böylece iş sözleşmesi aracılığıyla işçi-işveren ilişkisini aşan yeni bir bağımlılık ilişkisi oluşturulmaktadır. Kanada’da olduğu gibi Türkiye’de de serbest piyasa kurallarına aykırılık sergileyen bu durumun da toplumsal entegrasyonu olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

4.3.2. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Toplumsal ve Kültürel Yapıya Uyum Süreçlerinin Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Uluslararası göç nedeniyle alıştıkları bir kültürden başka bir kültüre gelerek kendine yer bulmaya çalışan bireylerin Kanada ve Türkiye toplumlarına uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve gösterdikleri tepkiler ve karşı karşıya kaldıkları kültürel şoklar doğal olarak birbirlerinden oldukça farklıdır.

Buna bağlı olarak her iki ülkede mülteci ve göçmenlerin toplumsal uyumu yakalayamaması, toplumsal düzenin ve bizzat göçmenin kendisinin “modern yaşamın gerekliliklerine uygun” hareket edememesi problemlerinin karmaşık düzeyleri değişmektedir. Üstelik ülkelerinde büyük travmalar ve problemler yaşayan bu insanların toplumsal entegrasyonu için oldukça kapsamlı destek programları takip edilmesi gerekmektedir (Baştürk, 2009: 537-538).

Kanada’da yaşayan insanların da birçoğu farklı kültürler, yaşam tarzları ve dini inanışlara saygılıdır. Kanada, bireysel hak ve özgürlükler konusunda dünyanın en önde gelen ülkelerinden birisidir. Ayrıca Kanada çok kültürlü yapısının getirdiği kapsayıcılığı ve toplumsal çıkarları ön plana çıkaran politikalarıyla tanınmaktadır. Ülkede Kanadalı kimliğinin altında farklı etnik ve dini kökenden insanlar bir araya gelebilmektedir. Bu da uygulanan seçici göçmenlik, sosyal entegrasyon ve aşırı sağın kontrolü gibi politikalarla sağlanmaktadır. Ülke ayrıca sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması ve eşcinsel evliliklerin yasal olması gibi liberal uygulamalar konusunda da öncüdür.

Diğer yandan gerek Kanada’ya gerekse Türkiye’ye iltica eden insanlar bu süreçte oldukça hassas bir dönem geçirmektedirler. Çoğu zaman zorunlu göçlerle Kanada ya da Türkiye’ye sığınanlar, kendi dilinin işlevini kaybetmesi, yabancılık, yalnızlık, boşluk, özlem gibi duygularla daha kırılgan hale gelmektedirler (Erol ve Ersever, 2014: 53). Üstelik yeni bir sosyal çevrede yaşamaya başlayan, dil problemleri nedeniyle yerleşik insanlarla sağlıklı bir

ilişki kurabilme gibi etkenler psikolojik açıdan mültecileri daha büyük sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Ekşi, 2002: 219).

Oysa Kanada toplumunun genelinde göçmenlerin ve mültecilerin uyum sağlaması belirli bir zaman gerektirmekle birlikte pek çok ülkeye göre bu oldukça kolaydır. Zira Kanada'da yaşayan halklar birbiriyle senkron bir şekilde yaşıyor ve ülkede bu anlamda farklılıklara karşı genel kabul görmüş bir saygı kültüründen bahsetmek mümkündür.

Bu kapsamda konuya bakıldığında mültecilerin yaşadığı süreçte ailesinin parçalanmış olması, sosyal ağ bağlantılarının azalması, onların psiko-sosyal stres düzeyini oldukça arttırmakta ve bu durum gidilen ülkedeki toplumsal entegrasyon süreçlerini negatif yönde etkilemektedir (Erol ve Ersever, 2014: 48). Kanada multi kültürel bir ülke olduğundan dolayı her çeşit milletten insanlarla arkadaşlık kurmak günlük yaşamın en önemli bir parçası olarak kabul edilmekte ve hiçbir zaman yadırganmamaktadır.

Kanada toplumunu oluşturan farklılıkların ülke kuruluşundan itibaren var olmasının da etkisiyle bu ülkede göçmenler ve mülteciler kendilerini dışlanmış ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş olarak görmemektedirler. Ayrıca bu ülkede güçlü bir şekilde izlenen çok kültürlüğü teşvik eden göçmen ve mülteci politikaları bu ülkeye göç eden ve yerleşen tüm insanlar edindikleri göçmenlik, mültecilik veya vatandaşlık sonrasında kolayca devlete bağlılık hissedebilmelerini büyük ölçüde teşvik etmektedir.

Zaten göçmenlerden oluşan bu gelişmiş ülkede takip edilen çok kültürlülük politikası göçmen ve mültecilerin toplumsal yabancılaşmaya düşmelerine büyük ölçüde engel olmaktadır. Mültecilerin veya göçmenlerin bu topluma entegrasyonu açısından bu durumun önemli bir ayrıcalık sağladığını söylemek mümkündür. Bu sayede dine dayalı bağnazlık ve tutuculuk gibi göçmen karşıtlıklarına neden olan skolastik anlayışların toplumu manipüle etmesine engel olunmakta ve bu sayede ülkeye göçen ya da iltica eden azınlıklar kolay bir şekilde Kanada toplumuna entegre olmayı başarabilmektedirler.

Bu gerçeklerin bilincinde olan Kanada hükümeti ülkelerine sığınan mültecilere yönelik psikolojik ve sosyal destek fonlarının musluklarını sonuna kadar açmakta ve mültecilerin ruh sağlığını koruma konusunda hassas uygulamalar geliştirmektedir. Oysa Türkiye açısından bunlara benzer kısıtlı birkaç girişimden başka uygulama görmek pek mümkün değildir.

Bir mülteci ya da göçmenin yeni yerleşim yerinde ekonomik ve kültürel entegrasyonu ne kadar çabuk olabilirse ortaya çıkabilecek psikolojik risk faktörlerinin etkisi de o kadar az olacaktır. O yüzden tıpkı Kanada'da olduğu gibi Türkiye'de de sistemli, planlı ve örgütlü çabalarla mültecilerin toplumsal ve psikolojik entegrasyonunu sağlayan programlar geliştirilmesi oldukça gereklidir.

Şüphesiz zaman zaman bu ülkedeki mülteciler ve sığınmacılar da bazen büyük travmalar yaşayabilmektedirler. Ancak bu durumlarda ülkede çok güçlü bir şekilde faaliyet gösteren yargı erki devreye girerek Kanada devleti ya da vatandaşları mültecileri mağdur etse bile yargı bu gelişmiş ülkenin çok kültürlü politikasının demokratik ve özgürlükçü değerlere bağlı bir şekilde sürdürülmesi konusunda önemli bir perspektif sunmaya devam etmektedir.

Aynı durumun Türk hukuk ve yargı sistemi açısından söylemek pek mümkün değildir. Bu anlamda Türk mahkemeleri genellikle devletçi ve milliyetçi çizgide kararlara vererek mültecilerden ziyade kendi ulusal çıkarlarını göz önünde tutarak kararlar aldıkları ve mültecileri bir kez daha mağdur ettikleri söylenmektedir.

Nitekim AİHM bu konularda taşınılan davaların hemen hepsinde Türk devleti ve yargısı hatalı/tafıflı karar vermekle eleştirilerek haksız bulunmakta ve cezaya çarptırılmaktadır. Bu açıdan Türk hukuk sisteminin ve yargı çevrelerinin de aldıkları kararlara mültecilerin ve sığınmacıların topluma entegrasyonu açısından adil kararlara onlara destek olmasının çok önemli olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır.

4.3.3. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Eğitim ve Öğretim Sitemlerine Uyum Süreçlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Kanada, dünyanın en yaşanabilir ülkelerinden biri olmasının yanında, 180'den fazla milletten uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan birkaç ülkeden biridir.

Doğrudan doğruya mültecilere dönük olmamakla birlikte onların da hem ekonomik yapıya entegrasyonu, hem de eğitim haklarına kolayca ulaşmaları açısından oldukça önemli düzenlemelere son dönemde gidildiği bilinmektedir. Özellikle potansiyel göçmen aday olarak görülen bu ülkedeki yabancı öğrenciler, yapılan son yasal düzenlemeler sayesinde eğer isterse mezuniyet sonrası çalışma izni (PGWP) için başvurabilir hale gelmiştir. Bu olanağın Kanada'ya her sene okumaya gelen binlerce yabancı öğrenciye verilmesinin yanında bu ülkede okuyan mültecilere ve göçmenlere de tanınmış olması toplumsal entegrasyon açısından oldukça değerli ve önemlidir (Kandemir, 29 Haziran 2017).

Örneğin mülteci ve göçmenlerin Kanada'da topluma uyum ve entegrasyonunda yaşanan en önemli sorunların başında dil problemleri gelmektedir. Bu problemin çözümü konusunda Kanada hükümeti büyük bütçeler ayırarak dil kursları açmakta ve bunlara katılımı ücretsiz bırakmaktadır. Ancak göçmenlerin yanlarında getirecekleri aile bireyleri bu dilleri bilmiyorlarsa kendi dil öğrenimlerinin bedellerini kendileri karşılamak zorunda kalmaktadırlar (CIC, 2017).

Bu tip kısıtlılıklardan kaynaklanan sorunlar olmakla birlikte genel olarak mültecilerin dil problemlerinin çözümü yönünde Kanada'nın Türkiye'ye göre oldukça ileri düzeyde yatırımlar yaptığı kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Nitekim Kanada'da okullarını bitirdikten sonra ülkeye zaten adapte olmuş uluslararası öğrencilerin ülkede yaşamaya devam etmesine yönelik pek çok ayrıcalıklı uygulama geliştirilmiştir. Örneğin Kanada'da mezun olan yabancı öğrencilerin hem okulları bittikten sonra okudukları süre kadar çalışma izni alma hem de göçmenlik programları başvurularında ekstra puan almalarının yolu açıktır (Immigration Refugees and Citizenship Canada, 2015).

Üstelik Kanada'da eğitime devam ederken çalışmak mümkündür. Bunun için ayrıca bir çalışma izni edinmek gerekmediği için de hem eğitim alıp hem de bu ülkede çalışmak mümkündür. Ayrıca Kanada'da eğitimi tamamladıktan sonra çalışmak daha kolaydır. Kanada'da özellikle sosyal anlamda bireylerin toplumsal uyumunu mümkün kılmak amacıyla yürütülen dil problemlerini çözmeye yönelik ücretsiz eğitim programları düzenlemekte ve bir şekilde mültecilerin bu ülkede topluma ve kendilerine yabancılaştırmaları için psikolojik ve sosyolojik anlamda destek programlarını devreye sokmaktadır.

Devletçe finanse edilen bu dil kursları tecrübeli öğretmenler tarafından hem tam zamanlı hem de yarı zamanlı olarak sunulmakta ve birçok merkezde bulunabilmektedirler. Kurslarda İngilizce ve/veya Fransızca dil ağırlıklı olmakla birlikte ders konuları içinde ev bulma, bankacılık işlemleri, vatandaşlık süreci, iş arama, iş görüşmesi ve bunlar gibi Kanada'ya yeni gelenleri çok ilgilendiren konular işlenerek bu kurslar bir nevi intibak kursu niteliğine dönüşmektedir.

Bazı kurslarda çocukların bırakılabileceği çocuk kreşleri yer almakla birlikte katılımcılara yol parası da verildiği gibi özel ihtiyaçları olan kişileri de kabul etmektedirler (Government of Canada, 2017). Ayrıca Avrupa'daki devletlerin mültecilere yönelik son derece kısıtlı destekleri düşünüldüğünde Kanada, hayaller ülkesi gibi nitelenmeyi hak etmekte, toplumsal entegrasyon anlamında yabancılar bu ülkede çok önemli zorluklarla karşılaşmadan entegrasyon süreçlerini kolayca atlatabilmektedir.

4.3.4. Her İki Ülkeye Sığınan Mültecilerin Karşı Karşıya Kaldıkları Entegrasyon Sorunlarının Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi

Mültecilerin gerek Kanada gerekse Türk toplumuna entegrasyonu açısından bakıldığında temel insani ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili sorunlar en başta olmak üzere, yasal, ekonomik, sosyokültürel, sosyopsikolojik ve güvenlikleriyle ilgili sorunlarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir.

Aslında temel insani ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunlar gerek Kanada’da gerekse Türkiye’de mültecilere ekonomik boyutta entegrasyon sağlanmadığından ya da yasal olarak çalışma izni verilmemesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin Türkiye’deki mültecilerin sığınma başvurusunda gecikme yaşamaları ya da bu statüyü elde edene kadar uzun beklemek zorunda kalmaları gibi sorunlar aynı zamanda onların topluma entegrasyonu önünde de engel teşkil etmektedir (Tekin, 2009).

Türkiye’de sığınmacıların ve mültecilerin sağlık konusunda destek olmak maksadıyla yeşil kart uygulamasıyla çözüm sunulduğu bilinmektedir. Bu anlamda yoksul Türk vatandaşlarına tanınan bu haktan ikincil korunmaya tabi olan Suriyeliler dahil olmak üzere tüm sığınmacı ve mültecilerin yararlanması mümkündür. Ancak bu alanda Kanada’da bulunan siyasi sığınmacıların ve mültecilerin sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda önemli sorunlara yaşamaktadırlar. Üstelik daha 2014’de yürürlüğe konan ve IFH programını revize eden IFHP Reformları da Kanada’daki siyasi sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimindeki engelleri kaldıramamıştır (Antonipillai, 2015).

Kanada’da mültecilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlardan diğer bir tanesi de çok kültürlülüğün olumsuz yanlarıyla ilişkili olan sorunlar şeklinde nitelendirilmesi mümkündür. Çok kültürlü Kanada toplumunda mülteciler ve göçmenler bazen kimlik karmaşası yaşayabilmekte; topluma kendini ait hissedememekte ve toplumsal yapıyı benimseyememektedirler (Arabul, 2011).

Diğer yandan Kanada mültecilerin ekonomik yönden entegrasyonu çok kapsamlı bütçe ve programlarla sistemli bir şekilde çözmeye çalışırken Türkiye’de yıllardan beri bu yönde hiç adımlar atılmamıştır. Bu problem konusunda Kanada’ya göre Türkiye’nin sorunları daha fazla ve çözümsüz bir hal almıştır (Aksoy, 2012:2).

Örneğin Türkiye’de sığınma talebi kabul edilenlerin kaldıkları kamp ya da evlerdeki kalabalık, iş sıkıntısı ve kötü koşullar mültecileri ucuz ve güvencesiz insan yığınları haline dönüştürmektedir (İçduygu, 2004: 25–36).

Oysa Kanada’da Anayasal ve yasal mevzuat, gerekse devletin adli ve idari tüm aygıtları güncel bir şekilde göçmen ve mültecilerin Kanada toplumuna hızlı bir şekilde entegre edilmesi konusunda aktif bir şekilde destek olamaya devam etmektedir. Sürekli güncellenen ve değiştirilen ülkedeki göçmen-iltica mevzuatı bunun en önemli kanıtıdır.

Diğer yandan Türkiye’deki sığınmacı ve mültecilerin zaten ülkede var olan işsizlik problemini daha da çok arttırdığı algısı toplumsal dışlanmayı da beslemekte ve zaten çok düşük ücretle çalıştırılan ya da işsiz olan yerli halk, iş bulma imkanlarının da elinden alındığını

düşünmektedir. Bu nedenlerle Türkiye’de mülteciler Kanada’ya göre çok fazla sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve bu sorunlar gittikçe çözümsüz birer sorun yumağı haline dönüşmektedir.

Zira Türk toplumuna kendilerini yabancı hisseden ülkemizdeki mülteciler eşit olmayan şartlarda yaşadıkları tecrübeler, ayrımcılık ve dışlanmışlık algıları onları kendi içlerine kapanmalarına, ağırlıklı bir şekilde kendi kültürel değerlerini yaşadıkları bir "gettolaşma" eğilimine yöneltmektedir (Ökmen, 2010: 7-8).

Böylece mülteciler ve sığınmacılar Türkiye’nin çeşitli illerinde kiraladıkları ev ve mahallelerde kendi durumundaki kişilerle beraber yaşamaya yönelmekte ve böylece onların yoğun bir şekilde yaşadığı yerlerde toplanma eğilimi göstererek kendilerini Türk toplumundan tamamen soyutlamaktadırlar. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerimizde entegrasyon sorunları bir hayli fazla olduğu için bu kentlerde büyük bir hızla gettolaşma başlamış durumdadır (Tunç,2013:17-18).

Bu durumdan kaynaklanan diğer bir sorun güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’deki mülteci ve sığınmacıların toplumsal entegrasyonu önünde duran problemlerin en büyüğü haline gelen bu sorun mültecilerin toplumsal entegrasyonu önünde çok büyük engel teşkil etmektedir (Tunç, 2013).

Yine Türkiye örneğinde konuya bakıldığında özellikle göçmen ve sığınmacıların yoksulluk ve yabancılıktan kaynaklı hırsızlık, yan kesicilik, çeteleşme, gasp vb. adli sorunlar yarattığı yönünden gerek toplumda gerekse kolluk birimlerinde büyük kaygılar olduğunu söylemek mümkündür (Erdoğan ve Ünver 2015: 67-68). Bu kaygılar bazen toplumsal açıdan infiale ve mültecilere yönelik kitlesel saldırılara bile neden olmaktadır (Erdoğan ve Ünver 2015: 67-68).

Her ne kadar bu tür sorunları çözümü konusunda güncel ve oldukça duyarlı bir yasal düzenleme anlayışı her iki ülkede hâkim olsa da sıklıkla değiştirilen mevzuat düzenlemelerinin de zaten sığındıkları ülkeye yabancı olan mültecilerin entegrasyonu açısından önemli bir sorun yumağı oluşturduğu gözden kaçmamalıdır.

Diğer yandan mültecilerin toplumsal entegrasyonu önünde engel oluşturan sorunlardan diğeri de özellikle Kanada’da zaman zaman artışa geçen ve yükselen Müslümanlara yönelik söylem ve güvenlik öncelikli göç politikalarıdır. Zira dünya genelinde tüm Batılı devletlerde olduğu gibi 11 Eylül'deki terörist saldırılarının Kanada'nın mülteciler konusunda izlediği liberal ve kucaklayıcı politikaların tartışmaya açılmasına yol açtığı bir gerçektir. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Kanada toplumunda İslamofobi konusunda derin ve yüksek sesli tartışmalar yaşanmaya başlamış ve bu zamana kadar süren güvenlik odaklı mülteci ve göçmen

politikalarını tüm potansiyel mülteci ve göçmenlerine uygulanması toplumsal beklentilerin başında gelmeye başlamıştır.

Nitekim mülteci ve göçmenlik kabulü aşamasında sadece Müslüman topluluk ve ülkelere yönelik geliştirilen bazı antidemokratik uygulamalar bu ülkedeki pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından İslamofobinin Kanada topraklarında da güçlendiğinin bir delili olarak gösterilmektedir.

Kanada'nın Müslüman göçmen ve mültecilere yönelik bu tarz güvenlikçi uygulamaları kısmen de olsa Suriye krizinin 2011 yılında baş göstermesiyle aşılmaya başlanmıştır. Bu sayede Kanada hükümeti ilk etapta 25.000 Suriyeli mülteciyi alma çalışmalarını başlatarak Amman'da bulunan ve 80.000 mültecinin yerleştirildiği kampı ziyaret etmiştir. Ne var ki 2015 yılının başında IŞİD militanlarınca gerçekleştirilen Paris saldırılarından sonra Başbakan ve hükümet bu uygulamaları nedeniyle çok yoğun bir şekilde çeşitli güvenlik eleştirilerine maruz kalmıştır. Bunun üzerine Liberal parti hükümeti Kanada'ya getireceği mültecileri seçerken kadınlara, çocuklara ve ailelere öncelik vereceğini; yalnız seyahat edecek erkeklere izin vermediğini, ülkenin iç güvenlik kaygılarını bu süreçte hassas bir şekilde dikkate aldıklarını açıklamak durumunda kalmıştır (Global News, 2015)

Ayrıca benzer çekincelerle Kanada hükümeti iç kamuoyuna kamptan alınıp Kanada'ya getirilecek mültecilerin özenle seçildiğini ve uygulamaya geçirilen mülteci eylem planının Kanadalıların sağlık ve güvenliği göz önüne alınarak, öncelikle hassas durumdaki Suriyeli mültecilerin korunarak yapıldığı da açıklanmıştır (Global News, 2015)

Suriyeliler Kanada'ya kabulünde mülteci olarak ülkeye kabul edileceklerini beklerken, havaalanında kendilerine dağıtılan belgelerde “daimi göçmen” olarak ülkeye giriş yaptıklarını anlamaları şaşırmasına neden olmuştur. Her ne kadar bu izin sayesinde Suriyeli mültecilere Kanada'da ömür boyu yaşama, çalışma ve göçmen olarak sağlık sisteminden ücretsiz yararlanma hakkı sağlanmış olsa da BM ve uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınan “siyasal mülteci/sığınmacı” korumasının Suriyelilere verilmemiş olması oldukça dikkat çekici bulunmuştur (Global News, 2015).

Sonuç olarak Müslümanlara yönelik Kanada toplumunda gelişen tüm bu olumsuz yaklaşımlara rağmen, Suriyelilerin mülteci olarak hızlı bir şekilde ülkeye kabulüne devam edildiğini söylemek mümkündür. Nitekim 29 Ocak 2017 tarihi itibarıyla yaklaşık 40,081 Suriyeli mülteci Kanada'ya gelmiş; bunların yaklaşık üçte biri Kanada vatandaşlarına mültecilere sponsorluk imkânı tanıyan Kanada programı kapsamında desteklenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Göçmenlere yönelik son derece negatif anlayışların yaygınlaştığı 21.yüzyılda demokratik ve ekonomik yönden oldukça gelişmiş Kanada devleti, emsal Batılı ülkelere göre çok daha fazla kucaklayıcı, nitelikli ve sistemli bir şekilde sığınmacılara kapılarını sonuna kadar açmaya devam etmektedir.

Bu ülkeye göç eden uluslararası mültecilere yerleşik göçmenliğe uzanan sosyal ve siyasal haklara erişim hakkını kolay bir şekilde veren Kanada her yıl 300 bin civarında kişiyi ülkeye göçmen kabul ederek günümüz dünyasında bu ülkeyi mülteciler açısından en çok tercih edilen göç ülkesi konumuna taşımaktadır.

Gerçekten de son derece gelişmiş ve düzenli bir göç sistemine sahip olan Kanada'nın mültecilere yönelik uyguladığı resmi politikalar ile göçmenlere yönelik toplumsal entegrasyona ilişkin hukuki süreçlerin başarılı bir şekilde yönetilmesi sayesinde mültecilerin sığındıkları Kanada toplumuna tam entegrasyonları da daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Bu noktada akla gelen ilk soru mülteci entegrasyonuna yönelik politikaların oluşturulması açısından uluslararası göç almaya pek sıcak bakmayan Türkiye için sürekli göç alan ve göç almayı ulusal bir politika haline getiren Kanada model ülke olabilir mi?

Her ne kadar Kanada Türkiye'den gerek ekonomik gelişmişlik ve kişi başına düşen gelir yönünden gerekse kalkınmışlık ve refah düzeyi yönünden oldukça ileri seviyede olsa da “siyasi mültecilik” gibi yüzyılımızda temel insan haklarından birisi olarak görülen bir konuda Kanada örneğinin Türkiye'ye oldukça yararlı mülteci uygulamaları sunarak, Türkiye'nin yeni mülteci politikaları oluşturmasında oldukça önemli örnekler sunacağı değerlendirilmektedir.

Üstelik farklı kültürlerin kendi kimliklerini kaybetmeden bir ülkede yaşayabileceklerinin kanıtı olarak gösterilen Kanada'nın hâlihazırda düzensiz göçe yönelik ulusal politikalar oluşturma yolundaki Türkiye'nin mültecilere yönelik resmi politikalarındaki revizyonlara esin kaynağı olacağı oldukça açıktır. Nitekim bu kapsamda yapılan bu araştırmada Türkiye ve Kanada'nın uluslararası mültecilere yönelik resmi politika ve uygulamalarını karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek, her iki ülke toplumunda büyük ölçüde ulusal göç politikalarına göre şekillenen mültecilerin karşı karşıya kaldığı sosyo-ekonomik entegrasyon süreçleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonucunda anlaşılmıştır ki, Kanada'nın gerek tarihsel gerekse toplumsal zemini bir bakıma ülkeyi göçmen ve mültecilere yönelik etkili uygulama ve pratikler üretme konusunda elverişli bir zemin yaratmıştır. Kültürel farklılıkları zenginlik olarak gören Kanada toplumu bu ülkedeki göçmenlere ve mültecilere yönelik politika ve uygulamaların başarılı

olmasını sağlayan en önemli etmen olduğu araştırma sonucunda teyit edilmiştir.

Kanada'da yaklaşık yarım asırdır istikrarlı bir şekilde sürdürölen sistemli göçmen politikalarıyla oluşturulan uygulamalar bu ölkede çeşitli ırktan ve költürden gelen bireylerin tam bir uyum içerisinde bir arada nasıl yaşanacağı üzere bu yönde pratikler üretmeye çalışan hükümetler eliyle hayata geçirilmiştir. Bu sayede göç ve göçmenlere yönelik politikalarıyla dünyada model bir öлке görünümü kazanan Kanada'nın Hak ve Özgürlükler Temel Yasası'nı çıkararak, ölkedeki çokkültürlölüğün güvence altına alınması; ilerleyen dönemlerde doğrudan doğruya göçmen ve mültecilere yönelik düzenlemeler içeren yasaların çıkartılması ve dahası bu ölkedeki eyaletlerin hepsinde teşkilatlanan Federal bir bakanlık düzeyinde göçmen ve mülteci haklarının ele alınması gibi uygulamalar Kanada'nın mültecilere yönelik başarılı uygulama ve politikalar geliştirmesinin en önemli sağlayıcıları olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle Kanada hükümeti ölkedeki göçmen ve mülteciler ile farklı etnik ve dinsel grupların taleplerini değerlendirip özgürlük alanlarını genişletme işlerini düzenlemek üzere özel bir göçmen ve mülteciler bakanlığı bile kurmuştur. Söz konusu Federal göçmen bakanlığının sürdürdüğü politikalar bu ölkedeki göçmenlere yönelik sosyal adaleti sağlamak, ölkedeki farklı etnik kökene sahip insanların Kanada toplumuna entegrasyonunu tamamlamak ve vatandaşlarının milli kimliklerini terk etmeden diğer költürlerin farklılıklarına saygı duymasını sağlamak şeklinde esasları benimsediğini söylemek mümkündür.

Halihazırda ölkede yetmiş yıldır sürdürölen ve yarım asırlık deneyimlerle zenginleşen kamu kurumlarına büyük bir destek sağlayan söz konusu bakanlık bu ölkedeki uluslararası bir sorun hâline gelen düzensiz göçle mücadelenin hukukî alt yapısının güçlendirilmesi ve etkinleştirilmesi; düzenli göçte ise bürokratik işlemlerin olabildiğince azaltılarak tutarlılık ve güvene dayalı bir göç yönetimi anlayışının hâkim kılınması sağlayacak nitelikte pek çok uygulama geliştirmiştir.

Kanada göçmenlik bakanlığının pek çok uygulamasının ve geliştirdiği programın içeriğine ve sonuçlarına bakıldığında bu tip uygulamaların ölkede insan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi koruyan; uluslararası insan hakları normlarına uyumlu ve dahası uluslararası göç alanında ölkede ihtiyaç duyulan her türlü hukukî, idarî ve fizikî alt yapıya uygun etkin ve yönetilebilir bir göç sistemi kurulmasına büyük katkı sağladığı araştırma sonucunda anlaşılmıştır.

Uluslararası göçmenlere yönelik düzenleme ve uygulamalarıyla dünyaya model öлке olduğunu çok açık bir şekilde gösteren Kanada'nın siyasi sığınmacı ve mültecilere yönelik kapsamlı düzenleme ve uygulamaları bulunmaktadır. Bu anlamda gerek BM 1951 sözleşmesiyle kurumsallaşan uluslararası sığınma ve mülteci kategorilerinin çok ötesinde

mültecilere kapısını aralayan bu ülkede özel sponsorların mültecileri desteklemek koşuluyla ülkeye getirilmesi uygulaması bile mevcuttur.

ABD, İngiltere, İtalya ve Almanya gibi gelişmiş devletlerin siyasi mültecilere kapılarını kapattığı, güvenilir üçüncü ülkelerle anlaşmalar yapmak suretiyle kitlesel mağduriyetlere ve ölümlere kapı araladığı bir dönemde, Kanada'nın mültecilere yönelik uyguladığı politikalar gerçekten takdire şayandır. Sadece Suriye krizi sonrasında yaşanan dram karşısında Kanada hükümetinin gösterdiği duyarlılık bile pek çok Avrupa ülkesinin gösterdiği destekten çok ileri düzeydedir.

Ayrıca Kanada, dünyada kalıcı yerleşim sistemini amaçlayan çok az ülkeden biri haline gelmiştir. Bu bakımdan, Kanada göç sistemini ABD'den ayıran önemli farklardan birinin, ülkeye yerleşim açısından göçmenlere sağlanan görece kolaylıklar olduğu söylenebilir. Öyle ki, Kanada göç politikalarının daha esnek yapıda olması, yasa dışı konumdaki göçmenlerin belli bir kısmına da bazı prosedürler içinde, yasal statü kazandırmaktadır. Yine çalışma izni olanların tamamının, sosyal güvenlik sistemine dahil edilmesiyle Kanada'nın göç sistemi diğer birçok ülkeden ayrılır. Bu uygulamanın yanı sıra, Kanada'nın yerleşik göçmen statüsüyle giriş yapanlara, vatandaşlık statüsüne henüz geçmeden parasız sağlık ve eğitim gibi sosyal devletin imkânlarının sağlanması da bu sistemi diğerlerinden ayırmaktadır.

Nitekim Kanada göçmen bakanlığı bir diğer politikasında, farklı etnik grupların çoğalmalarını ve fonksiyonlarının artmasını finanse ederek adetlerin devamını sağlamayı, göçmen ve yerli dillerinin korunmasını amacıyla ülkedeki farklı kültürlere ait tüm STK ve dernek faaliyetlerini finanse etmektedir. Bu bağlamda bakıldığında sadece Toronto'da 109 farklı kültüre ait dernek faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu ülkede İngiliz ve Fransız kültürü dışındaki sanatsal üretimleri yaymak, geliştirmek ve farklı yerel dilleri öğretmek için ülkedeki tüm vakıf ve dernekler devlet tarafından desteklenmekte ve her türlü yerel organizasyonlarının finansal desteği federal göçmenlik bakanlığı tarafından karşılanmaktadır.

Kanada'da göçmenlere yönelik sivil duyarlılık bu kadarla da sınırlı değildir. Örneğin Federal göçmenlik bakanlığı göçmen ve mültecilere yönelik herhangi bir karar alacağı zaman ülke geneline yayılmış eyalet göçmenlik yetkilileri, işçi ve işveren örgütleri, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları vb. gibi tüm resmi ve sivil paydaşlardan danışma toplantıları düzenlemektedir. Ayrıca bu ülkede isteyen herkes bakanlığın web sitesinden tartışmaya açılan konulara ilişkin görüşlerini bildirmek suretiyle bakanlığın alacağı kararlara katkı sunma imkanına sahiptir.

Aslında son yıllarda Türkiye'de de göçmenlere yönelik duyarlılığın oluşmaya başlamıştır. Örneğin bir sivil toplum inisiyatifi olarak oluşturulan Göçmen Dayanışma Ağı

(GDA), 2009 yılında kurulmuştur. Türkiye'deki göçmenleri kısıtlayıcı vize politikalarına, göçmenlerin tutuklanmasına ve sınır dışı edilmesine karşı mücadele etmek amacıyla oluşturulan bu sosyal ağ Nijeryalı bir sığınmacı olan Festus Okey'in 2007 yılında İstanbul'da bir polis tarafından öldürülmesinden sonra açılan davayla beraber kamuoyunda ses getirmiştir. Şüphesiz bu tarz STK'ların sayıları arttıkça ülkede mülteci ve göçmenlerin haklarının gelişmesine ve toplumsal açıdan onlara karşı yürütülen pozitif davranışların yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlanabilecektir.

Şüphesiz Kanada ile karşılaştırıldığında gerek sivil gerekse kamusal örgütlenmeler açısından Türkiye'de sürdürülen göç ve mültecilere yönelik uygulamaların oldukça zayıf ve etkisiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle öncelikle Türkiye'de de tıpkı Kanada'da olduğu gibi uluslararası göçmen, mülteci ve sığınmacılar ile bu kesimlerin ülkeye yerleşme ve topluma entegrasyon süreçlerini takip ederek yönetmek amacıyla bakanlık düzeyinde kurumsallaşmaya büyük ihtiyaç olduğu söylenebilir. Zira Kanada'nın federal göçmen bakanlığına benzer bir bakanlık Türkiye'de oluşturulduğu takdirde hükümetin göçmen ve mültecilere yönelik uygulama ve politikaları daha sistemli bir şekilde yürütüle bilinecektir. Mevcut sistemde illerde valilikler tarafından geçici kurum ve görevlendirmelerle sürdürülen uygulamaların kurumsallaşması ve kalıcı çözümler üretmesi açısından böyle bir bakanlığın Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada ülkemize pek çok kazanım sağlayacaktır.

Diğer yandan Kanada federal göçmenlik bakanlığı bünyesinde yönetilen ve resmileştirilen çokkültürlülük politikalarının göçmen ve mülteciler dışındaki pek çok konuda bu ülkeye kazanımlar sağladığı araştırma sonucunda anlaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle Kanada'nın aslında göçmen ve mültecilere yönelik gibi gözükse, ancak ortaya çıkan sonuçları itibarıyla bakıldığında ise bu politikaların ve deneyimlerin bu ülkedeki toplumsal yaşamın her alanına temas eden kazanımlar sağladığını söylemek mümkündür.

Örneğin 1970'li yıllardan itibaren bu ülkede zaman zaman yükselen ve halen varlığını sürdüren Kebek'teki ayrılıkçı hareketler bile ülkede uygulanan çokkültürlülük politikalarıyla köreltilmeye çalışılmaktadır. Fransa kökenli olan ve ülkedeki baskın İngiliz kültürünün altında etnik açıdan erimekte olduklarını öne süren Kebekliler kendilerine daha geniş politik özerklik tanınmasını istemektedirler. Ayrıca Kebeklilerin bir başka temel talebi de Kebek kimliğinin etnik bir unsur olmaktan ziyade ulusal bir kültür olarak tanınması ve bağımsız bir devlet haline gelmektir.

Bu tür radikal taleplere ve ayrılıkçı söylemlere bile duyarsız kalmayan Kanada hükümeti Kebeklilerin taleplerini üretmiş olduğu çokkültürlülük odaklı politikalar neticesinde temel düzeyde yerine getirmeye özen göstermiş ve bu tip ayrılıkçı eğilimleri sıcak çatışmaya

dönüşmeden çözmeye başarmıştır. Kanada'nın ülkedeki göçmenlere yönelik uygulamalarıyla kazandığı deneyimler bu ülkede yükselen etnisiteye dayalı ayrılıkça hareketlerin bile çatışmadan çözülmesine katkı sağlamıştır. İşte Kanada'nın göçmenlere yönelik uygulama ve politikalarından ne denli önemli kazanımlar elde ettiğini göstermesi açısından bu konudaki başarısı bile tek başına oldukça önemlidir.

Yaklaşık yarım asırdır Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu bölgesinde Kürtlerle Türkler arasında yaşanan sıcak çatışmalar, ülkede teröre kurban verilen şehitler ve yıkılan şehirlerin maddi ve manevi ulusumuza yaşattığı maliyetler göz önünde tutulduğunda Kanada'nın çokkültürlülük politikasının bu tarz kazanımlara Türkiye'de de ne denli ihtiyaç duyulduğu daha iyi anlaşılacaktır. Zira farklı kültürden olanlara sevgi ve saygı göstermeyi esas alan, bireysel farklılıkları birer zenginlik olarak gören ve dahası devlet eliyle topluma yasalarla benimsetilen çokkültürlülüğü birer toplumsal yaşama biçimi haline dönüştüren uygulamalar ülkedeki vatandaşların birbirlerine karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı yaklaşmasına uygun bir zemin oluşturmaktadır. Böyle bir zeminde yetişen nesiller birbiriyle çatışmak yerine farklılıklarını zenginlik olarak görmeyi ve bu şekilde yaşamayı her zaman tercih ederek ülkede iç çatışma yaşanmasının önüne geçmektedirler.

Gerçekten Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri, yalnızca Türk kültürü ve soyundan gelenlere tanınan ayrıcalıklı konumlara göre göçmen politika ve uygulamaları geliştirmeyi milli mesele haline getiren Türkiye'nin bu konuda da Kanada'dan öğreneceği çok fazla şey olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar 90'lı yıllardan itibaren küresel düzeydeki gelişmelere paralel olarak, Türkiye de çeşitli etnik sınıflara mensup göçmenlerin hedef ülkelerinden biri haline gelmiş olsa da Türkiye'nin göçmen ve mültecilere yönelik politikalarını Kanada'ya benzer şekilde yeniden yapılandırması gerekmektedir.

Zira yakın coğrafyamızda sürekli şiddetlenen çatışmalar yeni göç dalgalarının sınırlarımıza dayanmasına ve Türkiye'nin geçici göçmenlerin hedef ülkesi haline gelmesine neden olmaktadır. Üstelik Türkiye'de çok iyi organize olmuş göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ağlarının da ülkemize yönelik özellikle izinsiz göçmen akımındaki artışta büyük payı bulunmaktadır. Dolayısıyla denilebilir ki Türkiye, 1990'lardan itibaren baş etmek zorunda kaldığı göçmen kitleleriyle hep karşı karşıya kalmış ve kalmaya devam edeceğe benzermektedir.

Bu anlamda Türkiye'de geçici göçmenler istenmeyen ve entegre olmasına dair engeller çıkarılan sahipsiz insan kalabalıkları ve yabancılar olarak görülmesinden bir an önce vazgeçilmelidir. Özellikle Suriye'de yaşanmakta olan iç savaştan kaçan ve sayıları milyonlara ulaşan sığınmacıların göçüne ev sahipliği yapan Türkiye'nin Suriyelilere yönelik göç politikalarını yeniden düzenlemesi ve iyileştirilmesi gerekir.

Oysa bunun yerine sürekli göç ve mülteci alanındaki politikalarını bu konuyu “mücadele edilmesi gereken bir olgu” biçiminde ele alan Türkiye’de gerek politika gerekse kamuoyu düzeyinde Suriyelilerin toplumsal entegrasyonlarına yönelik hiç de insancıl veya gerçekçi yaklaşım sergilenmediği görülmektedir. Örneğin 2011 yılından itibaren Türkiye’ye kitlesel bir şekilde sığınan Suriyelileri tanımaya ve topluma entegre bir şekilde misafir etmeye yönelik kapsamlı politikalar 2018 yılına kadar geliştirilmiş olsaydı, buradan kazandığı deneyimle şimdilerde savaşın uzamasıyla birlikte karşılaşılan terör sorunları bile büyük ölçüde kendiliğinden çözümlenmiş olabilecekti.

Son olarak yaklaşık yüzyıllık göçmenlere yönelik başarılı uygulamalarıyla bu alanda model ülke haline gelen Kanada örneğinden hareketle, Türkiye’nin göç ve mülteci politikalarını yeniden yapılandırmak ve revize etmek amacıyla bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Bu kapsamda öncelikle söylenmelidir ki, Türkiye bir an önce uluslararası mültecilere yönelik ulusal politikalarını revize ederken taraf olduğu Cenevre ve New York sözleşmelerine koyduğu coğrafi çekinceyi kaldırmalıdır. Sadece Avrupalılara mülteci statüsü vermeyi şart koşan Türkiye’nin bu çekincesini 21.yüzyılda halen devam ettiriyor olması oldukça manidar ve bir o kadar acı bir gerçektir.

İkinci aşamada tıpkı Kanada’da olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası göç ve mültecilere yönelik tüm politika ve uygulamaları takip ederek yönetecek bir bakanlık kurulmalıdır. Bu bakanlığın anayasal düzeyde tüzel kişiliğinin oluşturulması kadar doğrudan doğruya Türkiye’deki mülteci statü ve göçmen politikalarının içeriğini düzenleyecek özel bir kanuni düzenlemenin çıkartılması da oldukça önemlidir. Zira 1930’lu yıllardan bu yana Türkiye’de mülteci ve göç konusunu doğrudan doğruya konu edinen ve düzenleyen hiçbir özel yasa çıkartılmamıştır. Zira bazen imar-iskan kanunu, bazen de pasaport-vatandaşlık kanunu gibi yasalarla yürütülen bu tür işlemler; sürekli değiştirilen tebliğ ve genelgelerle yönetilmeye çalışılan göç politika ve uygulamaları oldukça karmaşık ve kapsamlı hukuki düzenlemelerle ancak yönetilebilir.

Son olarak bu araştırma sonucunda görülmüştür ki, ülkede farklı kültürel yapıların bir arada mutlu bir şekilde yaşamaya devam edebilmesi açısından çokkültürlü toplumsal yapının sürekli iyileştirilmesine yönelik yatırımlar ve açılımların devlet eliyle de desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Özellikle sivil toplum örgütlerinin yeterince güçlü olmadığı Türkiye gibi ülkelerde sivil örgüt ve inisiyatifler gelişene kadar devletin kamusal gücünü gerek yasal düzenlemeler anlamında gerekse sosyal destek projeleri bağlamında göçmenlerin toplumsal entegrasyonu alanlarında güçlü bir şekilde hissettirmesi gerekmektedir. Eğer Türkiye’de Kanada’ya benzer şekilde küreselleşen dünyada göçün pozitif kazanımlarından

yararlanarak 21.yüzyılda akılcı göç politikalar geliştirmek istiyorsa sayılan önerileri hayata geçirmeli ve ülkemizdeki göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu bir sorun olarak görmekten vazgeçerek muasır medeniyetler seviyesine yükselmenin en önemli adımı olarak görmelidir.

KAYNAKLAR

- Abadan, U.N., (2006). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. 2.Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abdur, R., (2011). "Canada welcomes highest number of legal immigrants in 50 years while taking action to maintain the integrity of Canada's immigration system". Citizenship and Immigration Canada. <http://www.cic.gc.ca/english/department/media/releases/2011/2018-02-13.asp>. (Erişim Tarihi, 13 Şubat 2018).
- Acer, Y., Kaya, İ. ve Gümüş, M. (2010). *Türkiye'nin iltica stratejisi*. Ankara: USAK Yayınları.
- ACS, (2017). Association for Canadian Studies Social Research. 1 Temmuz 2017. Association for Canadian Studies . <http://www.acs-aec.ca/pdf/polls/ACS-CIIM-2017EN-R315-Canada%201967%20and%202017.pdf>. (Erişim Tarihi, 21 Aralık 2017).
- Akan, Y. ve Arslan, İ., (2008). *Göç ekonomisi*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Akçadağ, E., (2012). Yasa dışı göç ve Türkiye. *Bilgesam, Bilge Adamlar Kurulu Raporu*, Rapor No: 42, İstanbul.
- Akçapar, Ş.K., (2012). *Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algulamaları ve Göçün İnsani Boyutu*. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) Küreselleşme Çağında Göç İçinde ss:539-563. İstanbul: İletişim.
- Aksoy, Z., (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 20, 292–303*.
- Anık, M. (2012a). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Yay.
- Anık, M. (2012b). Çokkültürcülük ve Osmanlı Devleti. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, 117-130*.
- Antonipillai, V., (2015). "Impacts of the IFHP on Healthcare Access & Provision Canada".» 2015. McMaster University Master Thesis. https://macsphere.mcmaster.ca/bitstream/11375/18202/2/Antonipillai_Valentina_final_submission201509_MSc.pdf. (Erişim Tarihi, 15 Şubat 2018).
- Arabal, M. (2011). Fransa'da Göçmen Algısı:2005 Fransız Ayaklanmasından Bugüne Ne Değişti? <http://www.usak.org.tr/>. (Erişim Tarihi, 21 Aralık 2017).
- Ataman, H., (2015). Mülteci mi, sığınmacı mı, misafir mi?. *TUSİAD Görüş Dergisi*, No:88, İstanbul.
- Ataman,S., (2002). Türkiye'de sığınmacılar çalışabiliyor mu? http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=133:tuerkiye-de-snmaclar-calabiliyorlar-m&catid=1:senar. (Erişim Tarihi, 21 Aralık 2017).

- Ay, K. (2004). *Bugünkü yasal düzenlemeler çerçevesinde yürütülen uygulamalar ve karşılaşılan güçlükler. Türk mülteci hukuku ve uygulamadaki gelişmeler.* İstanbul: İstanbul Barosu Yayını.
- Aydın, M. (2003). Birlikte yaşama' bağlamında çokkültürlülük., *Tezkire Dergisi*, Cilt.1,Sayı. 35.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2005). *Çokkültürlü vatandaşlık.* Konya:Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Bağlı, M. (2000). *Modern bilinç ve mahremiyet,* İstanbul:Perşembe Yayınları.
- Banting, G. (2010). Is there a progressive's dilemma in canada? Immigration, multiculturalism and the welfare state, *Canadian Journal of Political Science.*
- Baruah, N. and Cholewinski, R. (2006). *Handbook on establishing effective labour migration countries of origin and destination.* OSCE, IOM, ILO collective pub.
- Baştürk, Ş. (2009). Uyum'dan dışlanmaya: yirmi birinci yüzyılda göçmenler ve sosyal politika. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 57, 515-548.
- Berry, J. W. (2010). Mobility and acculturation. S. Carr, (Ed), *The psychology of global mobility* içinde (193-210). New York: Springer.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu çıkış zorlu kabul-mültecilik.* Ankara:SGDD
- Buz, S. (2008). Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2(6), ISSN:1303- 0256.
- Castles, S., Haas, V., Miller, J. M. (2014). The Global Economic Crises and Migration: Temporary Interruption. *Paradigmes*, 2, 68-75.
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- CBC News, (2016). CBC News. 18 Şubat 2016. <http://www.cbc.ca/news/politics/mcallum-philpott-interim-federal-health-program-refugees-1.3453397>. 08 Şubat 2018.
- Ceris, J. (2001) Centre of Excellence for Research on Immigration and Settlement- Toronto, Working Paper, CERIS Working Paper, Number:14, Toronto, March.
- Challinor, A. E., (2011). «Migration Policy Institute.» 15 Eylül 2011. Migration Information Source. Article. (Erişim Tarihi, 21 Aralık 2017).
- CTV News, (2015). 'We came to paradise': Syrian refugees arrive in Canada on government plane. 11 Aralık 2015. <https://www.ctvnews.ca/canada/we-came-to-paradise-syrian-refugees-arrive-in-canada-on-government-plane-1.2696122>. 12 Şubat 2018.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.

- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24, Aralık 2011, 129-142.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası hukukta mülteciler ve sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçekli, B., (2010). Mülteci, sığınmacı ve göçmenler: sınıflandırma ve yasal statünün belirlenmesine ilişkin sorunlar., *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum Bildirileri* 15 ve 16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yay., s.327-362. AÜHFD, 62 (4), 1007-1061
- Delacourt, S., (2013). Has multiculturalism hit a bump in the road? 5 Mayıs 2013. The Star Newspaper. https://www.thestar.com/news/insight/2013/07/05/has_multiculturalism_hit_a_bump_in_the_road.html. (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Demir, O.Ö. ve Erdal, H. (2012). Yasa Dışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12 (1), s: 29–54.
- Deniz, T., (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18, S: 1, Nisan, 175-195.
- Dewing, M. (2009). *Canadian multiculturalism*, Library of Parliament of Canada pub..
- Doucet, M. J. (2004). Toronto's multicultural reputation. *CERIS, Policy Matters*, October.
- Ekşi, A. (2002), "Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji", *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 215-221.
- Engül, S. (2017). Kanada'da göçmen olarak yaşamak ve Kanada vatandaşı olmak, <http://serhatengul.com/kanadada-gocmen-olarak-yasamak-ve-kanada-vatandasi-olmak/> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Erder, S., (2004). Irregular Migration and Turkey in Population Challenges. International Migration and Reproductive Health in Turkey and the European Union, International Conference Organized by the Turkish Family Health and Planning Foundation, 11-12 October.
- Erdoğan, M.M., (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014), "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 47-68.
- Erzurumlu, S. (2008). Çokkültürcülük politikası ve Kanada'da çokkültürcülük. Yüksek Lisans Tezi. S.D.Ü., Isparta.
- Esen, E. ve Yazıcı, Z. (2012), Temel AB, *Çokkültürlülük ve kültürlerarası iletişimin sağlıklı hizmetlerinin sunumuna etkileri, onlar bizim hem-şehrimiz uluslararası göç ve hizmetlerin kültürlerarası açılımı*, Ankara:Siyasal Kitabevi,

- GC, (2015a). Fact Sheet — Temporary Foreign Worker Program. 19 Şubat 2015. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/fact-sheet-temporary-foreign-worker-program.html>. 26 Aralık 2017.
- GC, (2015b). «Facts & Figures 2015: Immigration Overview - Permanent Residents – Annual IRCC Updates.» 3 Mayıs 2017. Immigration Refugees and Citizenship Canada. http://open.canada.ca/data/en/dataset/2fbb56bd-ae7-4582-af7d-a197d185fc93?_ga=2.46138914.442076782.1512981470-347268666.1478675930. 15 Aralık 2017.
- GC, (2015c). «Facts & Figures 2015: Immigration Overview - Permanent Residents – Annual IRCC Updates.» 31 Temmuz 2017. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <http://open.canada.ca/data/en/dataset/2fbb56bd-ae7-4582-af7d-a197d185fc93>. 18 Aralık 2017.
- GC, (2016a). «Find out if you need a medical exam.» 23 Kasım 2016. Immigration Refugees and Citizenship of Canada (IRCC). <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/application/medical-police/medical-exams/requirements-temporary-residents/country-requirements.html>. 14 Aralık 2017.
- GC, (2016b). Immigration Loans Program (ILP). 31 Mart 2016. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/operational-bulletins-manuals/service-delivery/immigration-loans-program.html>. 16 Şubat 2018.
- GC, (2016c). «Panel Members’ Handbook 2013.» 29 Şubat 2016. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/panel-members-handbook-2013.html>. 14 Aralık 2017.
- GC, (2017a). Government of Canada. “WelcomeRefugees: Key figures” 27 Şubat 2017. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/welcome-syrian-refugees/key-figures.html>. 18 Aralık 2017.
- GC, (2017b). Government of Canada. Authorization to return to Canada. 2 Haziran 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/inadmissibility/reasons/authorization-return-canada.html#a1>. 8 Ocak 2018.
- GC, (2017c). Authorization to return to Canada. 2 Haziran 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/inadmissibility/reasons/authorization-return-canada.html>. 15 Şubat 2018.
- GC, (2017d). «Canada: A History of Refuge.» 26 Mayıs 2017. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/canada-role/timeline.html>. 18 Aralık 2017.
- GC, (2017d). «Health care for refugees from Syria—About the Interim Federal Health Program.» Aralık 2015. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/content/dam/ircc/migration/ircc/english/pdf/pub/ifhp-eng.pdf>. 14 Şubat 2018.

- GC, (2017e). Designated countries of origin policy. 3 Nisan 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/claim-protection-inside-canada/apply/designated-countries-policy.html>. 5 Ocak 2018.
- GC, (2017f). Designated countries of origin policy. 3 Nisan 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/claim-protection-inside-canada/apply/designated-countries-policy.html>. 5 Ocak 2018.
- GC, (2017g). Determine your eligibility — Work after graduation. 28 Temmuz 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/study-canada/work/after-graduation/eligibility.html>. 15 Şubat 2018.
- GC, (2017h). Express Entry rounds of invitations. 20 Aralık 2017. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/express-entry/become-candidate/rounds-invitations.html>. 22 Aralık 2017.
- GC, (2018a). Immigration Refugees and Citizenship Canada. 30 Ocak 2018. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/express-entry/become-candidate/eligibility/proof-funds.html>. 08 Şubat 2018.
- GC, (2018b). Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/help-outside-canada/private-sponsorship-program/community-sponsors.html>. 08 Şubat 2018.
- GC, (2018c). Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/help-outside-canada/private-sponsorship-program/groups-five.html>. 08 Şubat 2018.
- GC, (2018d). Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/canada-role.html>. 08 Şubat 2018.
- GC, (2018e). «Justice Law Website.» Government of Canada Website. <http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/i-2.5/page-18.html#h-54>. 14 Aralık 2017.
- GC, (2018f). Language classes funded by the Government of Canada.. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/new-immigrants/new-life-canada/improve-english-french/classes.html>. 16 Şubat 2018.
- GC, (2018g). «Map of destination communities and service provider organizations.» Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/refugees/welcome-syrian-refugees/destination-communities-map.html>. 18 Aralık 2017.
- George, U. (2010). *Canada: Immigration to Canada*. A.U. Segal, D. Elliott, ve N. S. Mayadas (Eds). *Immigration Worldwide: Policies, Practices and Trends*. New York: Oxford Press. 95-111.
- Global Commission on International Migration (GCIM). (2005). *Migration in an Interconnected World: New Directions for Action*, October-2005, Switzerland: GCIM.

- Global News, (2015a). Here are 5 things to know about the arrival of Syrian refugees in Canada. 10 Aralık 2015. <https://globalnews.ca/news/2393348/here-are-5-things-to-know-about-syrian-refugee-arrivals-in-canada/>. 12 Şubat 2018.
- Global News, (2015b). Here are 5 things to know about the arrival of Syrian refugees in Canada. 10 Aralık 2015. <https://globalnews.ca/news/2393348/here-are-5-things-to-know-about-syrian-refugee-arrivals-in-canada/>. (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2018).
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2009). Uluslararası Göç Hukuku, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), No:8, İsviçre.
- Gök, G.O., (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, KOSBED*, 31, 65 – 82.
- Gökçan, G. ve Açıkyıldız, Ç.ve Ataman, S. (2015). Göç ve Mültecilik. http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58%3:gocve-multecilikvecatid=35%3:goc-ve-multecilikveItemid=14&lang=tr . (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Gölcüklü, A. F. ve Gözübüyük, A. Ş. (2005). *Avrupa insan hakları sözleşmesi ve mülteci hukuku*, 4. Bası, Ankara:Turhan Kitabevi.
- Güçtürk, Y. (2014). Sürgün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler, Siyaset. Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ankara. <http://setav.org/tr/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/yorum/18059>. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Hazan, J. C. (2012). Geçmişten geleceğe zorunlu göç: Mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler. *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar*. (Ed. T. Bora). İstanbul: İletişim, ss. 183-197.
- Hollified, J.F., (2002). Migration and International Relations: The Liberal Paradox, Working Paper, *Migration & IR/Royal Society/draft 12/11/02*.
- ILO (2009). International Labour Migration and the Employment in the Arab Region: Origins, Consequences and the Way Forward. Arab Employment Forum. Lübnan- Beyrut: ILO pub. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- ILO (2015). Women in Labour Markets: Measuring Progress and Identifying Challenges. International Labour Office. Geneva: ILO pub.
- IOM, (2015). International Organization for Migration. «IOM.» 2015. IOM. http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- IOM, (2009). IOM (International Organization for Migration) International Migration Law, Glossary on Migration. <http://www.iom.int>. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- IRBC, (2015a). «Refugee Protection Claims (New System) by Country of Alleged Persecution - 2016.» 3 Ağustos 2017. Immigration and Refugee Board of Canada. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/RefClaDem/stats/Pages/RPDStat2016.aspx>. 14 Aralık 2017.

- IRBC, (2015a). Immigration and Refugee Board of Canada. «Introducing a New Refugee Determination System in Canada.» 17 Ağustos 2015. Immigration and Refugee Board of Canada. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/NewsNouv/NewNou/2012/Pages/rds-soa.aspx>. 14 Aralık 2017.
- IRBC, (2015b). Immigration and Refugee Board of Canada. Act, Rules and Regulations. 22 Eylül 2015. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/BoaCom/references/ActRegLoi/Pages/index.aspx>. 8 Ocak 2018.
- IRBC, (2015b). Introducing a New Refugee Determination System in Canada. 17 Ağustos 2015. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/NewsNouv/NewNou/2012/Pages/rds-soa.aspx>. 5 Ocak 2018.
- IRBC, (2017). Claimant's Guide. 30 Kasım 2017. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/RefClaDem/Pages/ClaDemGuide.aspx>. 5 Ocak 2018.
- IRBC, (2018a). Basis of Claim Form. 2017 Ekim 4. Basis of Claim Form. 8 Ocak 2018. http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/res/form/Documents/RpdSpr0201_e.pdf
- IRBC, (2018b). Expedited Policy – Designation of New Country. 1 Şubat 2018. <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/NewsNouv/Pages/expedited-policy-designation-turkey.aspx>. 15 Şubat 2018.
- IRCC, (2008). «Facts 2007.» 2008. Citizenship and Immigration Canada. <http://www.cic.gc.ca/english/pdf/pub/facts2007.pdf>. 11 Aralık 2017.
- IRCC, (2016a). Immigration Refugees and Citizenship Canada. «Annual Report.» 2016. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <http://www.cic.gc.ca/english/pdf/pub/annual-report-2016.pdf>. 15 Aralık 2017.
- IRCC, (2016b). «Permanent and temporary immigration to Canada from 2012 to 2014.» 5 Temmuz 2016. Immigration Refugees and Citizenship Canada. <https://www.statcan.gc.ca/pub/91-209-x/2016001/article/14615-eng.htm>. 15 Aralık 2017.
- IRCC, (2017). What kind of support do government-assisted refugees get? 18 Nisan 2017. <http://www.cic.gc.ca/english/helpcentre/answer.asp?qnum=098&top=11>. 16 Şubat 2018.
- IRPA (2001). Immigration and Refugee Protection Act. <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-2.5/page-1.html-h-3> (08.08.2012).
- İçduygu, A. (2005). Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns, and Issues. CARIM-RR 2005/4. Florence: European University Institute.
- İçduygu, A. (2004). Türkiye’de Kaçak Göç, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- İçduygu, A. (2010). Türkiye’de uluslararası göçün siyasal arka planı: Küreselleşen dünyada ulus devleti inşa etmek ve korumak. Türkiye’ye uluslararası göç: Toplumsal koşullar, bireysel yaşamlar (Ed: B. Pusch). İstanbul: Kitap Yayınevi, ss. 17-40.

- İçduygu, A. ve Yüksek D. (18, 19, April. 2008). Rethinking transit migration in Turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon. IMISCOE Conference on (Irregular).Transit Migration in the European Space: Theory, Politics, and Research Methodology. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- İçduygu, Ahmet (2003), Irregular Migration in Turkey, IOM Migration Research Series, No.12, Geneva: International Organization for Migration.
- İçduygu, A., (2015), “Türkiye Nereye Kadar Bir Göç Ülkesi”, TÜSİAD Görüş Dergisi, 88, 15-18.
- İçduygu, A, Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F., (2014), “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, *MiReKoc Araştırma Raporları* 1/2014, (İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi).
- Jedwab, J. (2013). «Multicultural with Two Official Languages: The Dominant Vision of Canada .» 1 Temmuz 2013. Association for Canadian Studies. <http://www.acs-aec.ca/pdf/polls/Envisioning%20Canada.pdf>. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kalaycı, H. (2007). Kanada Quebec sorunu, çokkültürcülük, kendi kaderini tayin, milliyetçilik ve federalizm. *Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi, S.B.E, Ankara.
- Kalaycı, H. (2008). Referandumla ayrılma konusunda yüksek mahkemenin tutumu: kanada-Quebec örneği, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 151-174.
- BBC, (2015). Kanada Başbakanı Trudeau mültecileri ‘kapıda karşıladı’. (2015, 11 Aralık). http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151211_kanada_multeciler. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M. (15 Haziran 2016). “Göçmenlik Sayesinde Kanada İşgücünü Oluşturmak”, <https://tr.linkedin.com>, (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M. (29 Haziran 2017). Kanada’da Mezunlara Verilen Çalışma İzni -PGWP. <https://tr.linkedin.com>, (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M., (2 Aralık 2015). Kanada Hükümetinden Beş Aşamalı Mülteci Eylem Planı, <https://tr.linkedin.com>, (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M., (20 Ocak 2016). Suriyeli Mülteciler Kanada’ya Sponsor Olunarak Nasıl Getirilir? <https://tr.linkedin.com>, (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M., (31 Mart 2017). “Kanada’da Mülteci Sayısı Artarken Federal Hukuk Yardım Fonunda Kesinti Yapılıyor” <https://tr.linkedin.com>(Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Kandemir, M., (8 Şubat 2016). “Liberaller muhafazakâr göçmenlik politikalarının izini siliyor.” <https://tr.linkedin.com>, (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Karaca, E. (30 Ocak 2013). Patlamada kayıtdışı çalıştırılan iki Suriyeli işçi de öldü. Bianet, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/143988-patlamada-kayitdisi-calistirilan-iki-suriyeli-isci-de-oldu>

- Kaşka, S. (2005). The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers. A. İçduygu and K. Kirişçi (Eds.). Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey. Migration Research Program at Koc University Mirekoc. İstanbul: Bilgi University Press.
- Kerry, N. and Trebilcock, M. (2000). The Making of The Mosaic: A History of Canadian of Immigration Policy. Toronto: University of Toronto Publications.
- Keser, İ. (2011). Göç ve zor: Diyarbakır örneğinde göç ve zorunlu göç. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kılıç, T. (2010). Bir insan hakkı olarak iltica. http://multecihaklari.org/dosya/Taner_Kilic-Bir_Insan_Hakki_Olarak_Iltica-2010.pdf. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- King, J.W., (2012). Collection In Intelligence: Revising the Basic Elements, Edited by M.B. Peterson, B. Morehouse, and R. Wright. Lawrenceville, NJ: *International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts*.
- Kümbetoğlu, B., (2012). Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik. Ayhan Kaya, Günay Göksu ÖZDOĞAN (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2003.
- Lordoğlu, K., (2005). Göçmen emeğini besleyen koşullar; enformellik,işsizlik ve uluslararası rekabettir. *TES-İŞ Dergisi*. 40-42.
- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39):105-130.
- Martin, S.F. (2010). Forced migration, The refugee regime and the responsibility. *Global Responsibility to Protect 2*. ss. 38-59.
- Mcadam, Jane (2005): “The European Union Qualification Directive: TheCreation of a Subsidiary Protection Regime”, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 17, s.461-516.
- MCSS, (2016). Ministry of Community and Social Services, Ontario. Ontario Works. 26 Ocak 2016. <https://www.mcass.gov.on.ca/en/mcass/programs/social/ow/>. (Erişim tarihi:17 Şubat 2018).
- Mesjasz, K., (2008). Ekonomik Güvenlik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18, 125- 150.
- OECD, (2013). «OECD Data.» 2013. OECD. <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-population.htm>. (Erişim tarihi:17 Aralık 2017).
- Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu. *ORSAM- TESEV Rapor* No: 195, Ankara.
- Ökmen, Ö. (2010), “Yabancılar Hukukunda Göçmenler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Özçürümez, S. ve Aker, D.Y., (2016). *What moves the highly skilled and why? Comparing Turkish Nationals in Canada and Germany*. Published by John Wiley & Sons Ltd.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(7), 55-70
- Özensel, E. (2013). Doğu toplumlarında ve Türkiye’de birlikte yaşama arayışı: çokkültürlülük mü? yoksa yeni bir model mi?, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 1-17.
- Özer, Y. Y. (2011), “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Uluslararası Göç”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 45, 73-88.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç kuram ve bölgesel bir uygulama*. Ankara:Nobel Yay.
- Pazarcı, H. (2006). *Uluslararası Hukuk Dersleri 2*. Kitap (8.bs.), Ankara:Turhan Kitabevi.
- Peker, B. (2002). Mülteciler ve iltica hakkı:Yaşamın kıyısındakilere hoşgeldin diyebilmek, Ankara: İnsan Hakları Derneği Yay.
- Perruchoud, R., (2008). Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü. [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terminleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terminleri_sozlugu(1).pdf). (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2017).
- Rex, J. (1997). “Multiculturalism In Europe And North America”, *Multiculturalism in North America and Europe*, Edited By Wsevolod W. Isajiw, Canadian Scholar’s Press, Toronto.
- Sirkeci, İ., (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9, 353-363.
- Statista.com, (2017). <https://www.statista.com/statistics/550639/top-10-origin-countries-refugees-admitted-to-canada/>. (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Statistics Canada (2006). 2006 Yılı Nüfus Sayım Sonuçları. <http://www.statcan.gc.ca/pub/71-606-x/71-606-x2008002-eng.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Statistics Canada, (2017). «Immigration and Ethnocultural Diversity Highlight Tables.» 1 Kasım 2017. Statistics Canada. <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp-pd/hltfst/imm/Table.cfm?Lang=E&T=11&Geo=00>. 07 Kasım 2017.
- Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), Ankara.
- Şan, M. K. ve Öğür, B. (2016). Çokkültürlülük söylemleri ve milliyetçiliğin dönüşümü, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 11(1), 131-142.
- TDK (2016). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Tekin, M. (2009). Türkiye’de Yaşayan Sığınmacı Ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar Ve Avrupa Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- The Minister of Justice, (2001a). Immigration and Refugee Protection Act/S.C.2001, c.27. <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-2.5/>; md. 3/2/e, 3/2/f, 3/2/h.; md. 20, 21/2, 24/4. (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Tilly, C. (2007). *Democracy*. Cambridge University Press. ISBN: 9780521701532. p.146-160.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., ve Kaşka, S. (2012). Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. *Uluslararası Göç Örgütü* (IOM) yayını, Türkiye ofisi.
- Topçuoğlu, R.A., (2012). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç İçinde*, İstanbul: İletişim.
- Tunç, A.Ş., (2015). Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *TESAM Akademi*, 2 (2). 29 – 63.
- Tunç, İ. (2013), “Uluslararası Göç ve Göçmenlerin Sosyo-kültürel Uyum Sorunları”, https://www.academia.edu/5875594/Uluslararası_Göç_ve_Göçmenlerin_Sosyo-kültürel_Uyum_Sorunları, https://www.academia.edu/5875594/Uluslararası_Göç_ve_Göçmenlerin_Sosyo-kültürel_Uyum_Sorunları. (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- Tuzcu, A. & Bademli, K. (2014), “Göçün Psiko-sosyal Boyutu”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 6, Sayı 1, 56-66.
- UN. (2017). The universal declaration of human rights. <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- UN, (2009). Population Division. Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision. UN- DESA. <http://esa.un.org/migration/> (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017).
- UNHCR, (2016). Canada’s 2016 record high level of resettlement praised by UNHCR. 24 Nisan 2017. <http://www.unhcr.org/news/press/2017/4/58fe15464/canadas-2016-record-high-level-resettlement-praised-unhcr.html>. 18 Aralık 2017.
- UNHCR. (2017). Refugee. <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c125.html> adresinden edinilmiştir.
- Uzun, E., (2012). Uluslararası mülteci hukuku ve geçici koruma. *Eskişehir Barosu Gençlik Meclisi Dergisi*, 1 (2), 50-59.
- Ünlütürk, U.Ç. (2011). Evin İçi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emegi. S. Dedeoğlu, M. Yaman-Öztürk (Drl). *Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emegi: Türkiye Örneği*. İstanbul: SAV Yay.
- Wardhaug, R. (1983). *Language and nationhood, the canadian experience*, New Star Books, Vancouver.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara:Anı Yayıncılık.